

IJONAS

**Uluslararası Sosyal Bilgilerde
Yeni Yaklaşımlar Dergisi**

Cilt 2 / Sayı 1 / Yıl 2018

International Journal of New Approaches in Social Studies

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

ISSN: 2618-5725

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS 2017 yılında yayın hayatına başlayan hakemli (Çift Kör Hakemlik/ Double Blind Review) ve bilimsel uluslararası bir dergidir. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergiye kabul edilen çalışmalar online olarak yayınlanmaktadır. Sosyal Bilgiler çalışma alanında ve editör kurulunun uygun gördüğü eğitim bilimleri alanında yapılan özgün nitelikteki çalışmaları yayınlamak eğitim-öğretim süreçlerinde, öğretmen yetiştirme alanında mevcut durumları ortaya koyma, sorunlara dikkat çekme ve çözüm önerileri getirme vb. katkılar sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma ve derleme makaleler yanında, ders etkinlikleri, kitap inceleme ve biyografi çalışmaları da yayınlanmaktadır.

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER /ABSTRACTING AND INDEXING

AcademicKEYS

Academic Index

Academic Resource Index

BASE

CiteFactor

Clausthal University of Technology Library

Cosmos Impact Factor

Dergipark

DIIF

Directory of Research Journals Indexing

Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)

EZB Elektronische Zeitschriftenbibliothek

Frankfurt University of Applied Sciences

Frei Universität Berlin Bibliothek

General Impact Factor

Google SCHOLAR

German National Serials Database (ZDB)

HLB Fulda University

Indexa

INDEX COPERNICUS

Infobaseindex

INTERNATIONAL INSTITUTE OF ORGANIZED RESEARCH (I2OR)

International Society for Research Activity (ISRAJIF)

International Citation Index ISEEK

JatsTech

Journalfactor

Katholische Universitat
OpenAIRE
Philippe Universitat Marburg
Road
Root INDEXING
Scientific Indexing Service (SIS)
Scholarimpact
Sindex SIS (<http://www.sindex.org/JournalList.aspx?ID=4675>)
Southwest-German Union Catalogue (SWB)
The Big Search Engine Index
UH Universitat Hamburg
Universiteits Bibliotheek Gent
Universitats Bibliothek Leipzig
UniKASSEL VERSITAT
WorldCAT

OKUYUCU MEKTUPLARI / LETTERS

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki görüş, yorum ve önerilerinizi Editöre gönderiniz.

Readers are highly encouraged to Express their views, comments or suggestions on published articles, to the editor.

Doç. Dr. Hakan AKDAĞ

ijonasstr@gmail.com

IJONASS

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT: 2, SAYI: 1, YIL: HAZİRAN – 2018

VOLUME:2, ISSUE:1, JUNE -2018

SAHİBİ / OWNER

Dr. Hakan AKDAĞ

EDİTÖR / EDITOR

Dr. Hakan AKDAĞ

SAYI EDITÖRÜ

Dr. Halil TOKCAN

EDİTÖR YRD / VİCE EDITOR

Dr. Selahattin KAYMAKÇI

Dr. F. Serkan SAY

REDAKSİYON/ REDACTION

Dr. Murat YAKAR

Dr. F. Serkan SAY

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Yasin DOĞAN

Dr. Adnan ALTUN

Dr. Halil TOCAN

Dr. Selahattin KAYMAKCI

Dr. Hakan AKDAĞ

İletişim / Communication

Hakan AKDAĞ – Mersin Üniversitesi | Eğitim Fakültesi 33000 MERSİN
Selahattin Kaymakçı – Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi 37000 KASTAMONU
F. Serkan SAY - Mersin Üniversitesi | Eğitim Fakültesi 33000 MERSİN

E-posta/email: ijonasstr@gmail.com

Basım Tarihi /Published Time: Haziran – 2018 / June 2018

ISSN:2618-5725

Danışma Kurulu ve Hakemler Advisory Board and Referees

Prof. Dr. Prof. Dr. Refik TURAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ – Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet DOĞANAY - Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU – Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bahri ATA- Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan SEVER- Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman İNAN – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Marilyn JOHNSTON PARSONS, University of Illinois at Urbana-
Champaign College of Education,
Prof. Dr. Necdet HAYTA - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mithat AYDIN – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Handan DEVECİ – Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Hilary COOPER, University of Cumbria
Prof. Dr. Kadir ULUSOY - Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ – Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Adem SEZER – Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Kubilay YAZICI – Niğde Ömerhalis Demir Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih AYDIN – Karabük Üniversitesi
Prof.. Dr. Erkan DİNÇ – Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent AKSOY – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ – Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan KAYA- Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ- Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent AKBABA – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK – Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan YEŞİLTAŞ – Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Ayten KIRIŞ AVAROĞULLARI –Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ – Gaziosman Paşa Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN – Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. S.Gülin KARABAĞ- Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Elif ALADAĞ – Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK – Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Osman ÇEPNİ – Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Talip ÖZTÜRK - Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Filiz ZAYIMOĞLU ÖZTÜRK - Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ – Muğla Üniversitesi
Doç. Dr. Kadir KARATEKİN - Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Bayram TAY- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammed SARI – Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan KARADENİZ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi İbrahim SARI – Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Neval AKÇA BERK- Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Hatice DEMİRKAYA GEDİK - Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Yavuz TOPKAYA – Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa TAHİROĞLU – Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Harun ER – Barın Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Murat Bayram YILAR - 19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi. Serpil DEMİREZEN - Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi. Emine Karasu AVCI – Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Bahadır KILCAN – Gazi Üniversitesi
Dr. Fatma TORUN – Adıyaman Üniversitesi

BU SAYININ HAKEMLERİ

THE REFEREES OF THIS ISSUE

Doç. Dr. Selahattin KAYMAKCI – Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Adnan ALTUN - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ – Gaziosman Paşa Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin DOĞAN – Adıyaman Üniversitesi

Doç. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA - Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan KARADENİZ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi F. Serkan SAY – Mersin Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Tahsin YILDIRIM - Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa TAHIROĞLU – Nevşehir HBV Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Taner ÇİFTÇİ – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Murat Bayram YILAR - 19 Mayıs Üniversitesi

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT:2, SAYI: 1, YIL: HAZİRAN – 2018

VOLUME:2, ISSUE:2, JUNE -2018

EDİTÖRDEN...

Değerli Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Ailesi,

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi'nin (IJONASS) ikinci sayısıyla karşınızdayız. Dergimizin başta sosyal bilgiler eğitimcileri olmak üzere Türkiye'de eğitim bilimleri alanında yer alan tüm bilim insanlarının bilimsel anlamda katkı sunmasını bekliyoruz. Derginin oluşturulmasında ve gelişmesinde katkı sağlayan yazar ve hakemlere teşekkür ediyoruz. Dergimizin hızla büyüyen ve sosyal bilgiler eğitimi alanına yeni bir bakış açısı getiren süreli bir yayın olması için elimizden gelen tüm gayreti göstermeye çalışıyoruz. Gelecek sayılarımızda çıkacak makale ve diğer yayınlarla daha çok yazarın katkı yapması temenni ediyoruz. Her geçen gün artan sayısı ile uluslararası indeksler aracılığıyla dergimizde yayınlanan çalışmaların dünyanın farklı akademik noktalarında tanınması ve duyurulması süreci devam etmektedir.

Dergimizin bir sonraki sayısı 2018 yılı Aralık ayında yayımlanacaktır.

Saygılarımızla....

Doç. Dr. Halil TOKCAN

Haziran – 2018

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT:2, SAYI: 1, YIL: HAZİRAN – 2018

VOLUME:2, ISSUE:1, JUNE -2018

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Editörden... /Editor's Note

İçindekiler / Contents

1. Emine KARASU AVCI - Melike FAİZ (s.1-21)

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan Becerilerin Ve Değerlerin İncelenmesi

Investigation of The Skills and Values Taking Place in “Effective Citizenship” theme in 4th and 5th Grade Social Studies Text Books

2. Mustafa DOLMAZ - Erol KAYA (s. 22-41)

7. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerileri ve Dilsel Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Examination of The Relationship Between 7th Grade Students' Creative Writing Skills and Linguistic Skills

3. Bahadır KILCAN - Esra ÜÇARKUŞ (s. 42-54)

Eğitim Bilişim Ağı (EBA) Dergilerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Investigation of Education Informatic Network (EIN) Journals in Terms of Values Education

4. Soheila NAJAFI- Maryam SEDGHI (s. 55-61)

The Role of Emotional processing in Predicting Adaptability in Female Students Diagnosed with Oppositional Defiant Disorder

5. Gül TUNCEL - Mustafa İÇEN (s. 62-69)

Eğitim Felsefesinde İnsan Doğasının Rolü

The Role of Human Nature in The Educational Philosophy

6. Sinan ATEŐ-Ayhan İNCİRCİ-Oğuzhan KARADENİZ-Mustafa KAPUCUBAŐ (s. 70-85)

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Türkler: Türkiye ve Türkmenistan

Old Turks in Social Studies Textbooks: Turkiye and Turkmenistan.

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan Becerilerin ve Değerlerin İncelenmesi**

Emine KARASU AVCI¹ & *Melike FAİZ¹

¹Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: Şubat 2018 Kabul Tarihi: Mayıs 2018

Özet:

Ders kitapları, eğitim-öğretim ortamlarının en önemli ders araçlarıdır. Ders kitaplarında yer alan metinler öğrencilere ulaşılabilir yollarından birisidir. Metinler yoluyla çeşitli beceriler ve değerler kazandırılabilir. Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ilk defa yer alan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ele alınarak bu öğrenme alanında yer alan metinlerdeki beceriler ve değerlerin tespiti amaçlanmıştır. Araştırmada doküman inceleme tekniğinden faydalanılarak 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 13 farklı beceri tespit edilmiştir. Bu becerilerin arasında en çok vurgulanan beceriler işbirliği, sosyal katılım ve iletişim becerileridir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise 11 farklı beceri tespit edilmiştir. En fazla vurgulanan beceriler siyaset okuryazarlığı, karar verme, sosyal katılım ve araştırma becerileridir. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 16 farklı değer tespit edilmiştir. En fazla vurgulanan değerler sorumluluk, bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik değerleridir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise 14 farklı değer tespit edilmiştir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı en fazla vurgulanan değerler sorumluluk, yardımseverlik, temizlik ve vatanseverlik değerleridir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, Etkin Vatandaşlık, beceri, değer.

Abstract

Textbooks are the most important teaching tools of the educational environment. The texts in the textbooks are one of the ways to reach the students. Various skills and values can be gained through texts. In this research, it was aimed to determine the skills and values in the texts that take place in this learning area by taking into consideration the effective citizenship learning area which is the first time in 2018 Social Studies Curriculum. In the research, social and textbooks of the 4th and 5th grade were examined using the document review technique. 4th grade Social Studies textbook 13 different skills have been identified in the field of effective Citizenship learning. The most emphasized skills among these skills are cooperation, social participation and communication skills. In the 5th grade Social Studies textbook, 11 different skills were identified. The most emphasized skills are political literacy, decision making, social participation and research skills. Fourth grade Social Studies textbook 16 different values were determined in the field of "Effective Citizenship" learning. The most emphasized values are the values of responsibility, independence, freedom and equality. In the 5th grade Social Studies textbook 14 different values were determined. The most emphasized values in the 5th grade Social Studies textbook are the values of responsibility, benevolence, cleanliness and patriotism

Keywords: Textbook, Effective Citizenship, Skills, Value.

*Sorumlu Yazar E-mail: mfaiz@kastamonu.edu.tr

Orcid ID:

**Bu çalışma 2018 yılında Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan iki ayrı bildiriden elde edilmiştir.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze biriken bilginin kuşaktan kuşağa aktarımında kitapların önemli bir rolü olduğu bilinmektedir (Yılmaz, Seçken ve Morgil, 1998). Ders kitapları da M.Ö. 4000’li yıllarda Eski Mısır’da tıp ve matematik bilimleri alanlarında ilk defa ortaya çıkmış ve eğitim-öğretim sistemlerinde yerini almıştır (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı [EARGED], 2008). Eski çağlardan günümüze kadar süregelen zaman diliminde önemli değişiklikler geçirmiştir. Özellikle 1450’lerden sonra, matbaanın icadına paralel olarak, büyük bir gelişim göstermiştir. Teknolojinin daha da gelişmesi ile birlikte ders kitapları da gelişerek ve değişerek tarihte yerini almaya devam etmiştir (Coşkun ve Taş, 2008). Ülkemizde de Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar hükümet programlarında ders kitapları ile ilgili konular yer almıştır. Ders kitaplarının yenilenmesi, kitaplarla ilgili ticari istismarların önüne geçilmesi, tek tip ders kitabı uygulaması, ders kitaplarının günlük yaşama göre tasarlanması, güncellenmesi ve ders kitaplarının ücretsiz olarak dağıtılması gibi konular ele alınmıştır (EARGED, 2008).

Ders kitapları, eğitim-öğretim sisteminin vazgeçilemez öğelerinden birisidir. Öğretim programlarının kazandırılmasını hedeflediği konuları sistematik bir şekilde ele alan ve öğrencileri dersin hedef ve kazanımları doğrultusunda yetiştirmeyi amaçlayan dokümanlardır (Ünsal ve Güneş, 2002). Öğrencilerin önceden belirlenen hedeflere ve kazanımlara ulaşmasında ders kitaplarının rolü yadsınamaz. Ders kitapları, belirli bir sınıf düzeyine göre öğrenciler için tasarlanmış ve öğretim programına uygun olarak hazırlanmış temel ders kaynaklarıdır. Öğretilecek olan konuların öğrenciye aktarılabilmesi ders kitapları ile sağlanır. Öğretmenler, ders sırasında düzenleyecekleri etkinlikleri öğretim programları yerine çoğunlukla ders kitaplarına göre düzenlerler. Bu durum elbette ders kitaplarının hem işlevini hem de önemini artırmaktadır (Gülersoy, 2013). Bir anlamda öğretim ortamlarının gizli kahramanları ders kitaplarıdır. Öğretim ortamlarındaki etkinliklerle birlikte hazırlanacak olan materyaller de ders kitaplarına göre hazırlanır (Yapıcı, tarihsiz). EARGED (2008)’e göre ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenin enerjisini daha sistematik ve doğru kullanmasını sağlamaktadır.

Ders kitaplarının devlet tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması öğrencilerin ders kitaplarına erişimini kolaylaştırmaktadır (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015). Tüm öğrencilerin ders kitaplarına kolayca ulaşabilmesi ile de konuların sınıf düzeylerine göre belirlenmesi ve bu konuların görsel açıdan desteklenmesi, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının ölçme ve değerlendirme ile ölçülebilmesi ders kitaplarını daha işlevsel bir hale getirmektedir (Göçer, 2008). Ders kitapları sayesinde öğrenciler derste öğrendikleri konuları istedikleri zaman diliminde ve istedikleri mekânda tekrar edebilme imkânına sahiptirler. Böylece ders kitaplarının sadece okul ortamında kullanılan bir ders aracı olmadığını da söyleyebiliriz.

Günümüzde gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ders kitapları önemli bir ders aracı olarak görülmektedir (EARGED, 2008). Ders kitapları geleceğin vatandaşları olacak öğrencilerin çeşitli becerileri ve değerleri kazanmalarına fırsat tanır. Öğrenciler ders kitaplarında öğrenecekleri konuyu bütün yönleriyle görürler. Böylece bütüncül bir bakış açısı kazanırlar. Ayrıca ders kitaplarının güncel olma zorunluluğu öğrencilerin güncel olayları öğrenmeleri ve fikir sahibi olmalarını sağlamaktadır (Göçer, 2008). Ders kitapları yoluyla öğrencilere gelecekte topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak bilgi, beceri ve değerler kazandırılmaktadır. Ders kitapları bir anlamda toplumların beklentilerini hayata geçirme aracıdır (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015). Toplumunu oluşturan bireyler arasında ortak bir kültürün oluşturulması, geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir köprü kurulması ile ortak bir

anlayışın ortaya çıkmasında ders kitaplarının da rolü olduğu görülmektedir (Özkan, 2010). Ders kitapları, anayasa ve kanunları destekleyici, temel insan hak ve özgürlüklerini önemseyen ve ayrımcılığa karşı çıkan bir anlayışa oluşturulur. Bu yönüyle ders kitaplarının toplumsal hayatı düzenleyici bir işlevi olduğu da anlaşılabilir. Ayrıca ders kitapları öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal açıdan da gelişmesini sağlamaktadır. Modern, hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip, sorumluluk bilinci gelişmiş, insan haklarına saygılı, yapıcı, yaratıcı ve çağdaş bir dünya görüşüne sahip bireylerin yetişmesinde ders kitapları önem taşımaktadır (Kolaç, 2003). Bu anlamda nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ders kitaplarının temel bir rolünün olduğu anlaşılmaktadır. Öcal ve Yiğittir (2007) ders kitaplarının toplumların olumlu yönde değişimlerinin sağlanmasında yararlanılan bir araç olduğunu belirtmektedirler. Öğrencilere bilgi verme, bilgileri sistematik hale getirme, öğrencilerin kendi başlarına öğrenmesini sağlama ve kişilik geliştirme ders kitapları yardımıyla kazandırılabilir. Tüm bu yönleriyle ders kitapları hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından en çok başvurulan eğitim-öğretim aracıdır (Aydın, 2010).

Ders kitapları öğrencilerin derse karşı başarılı olmalarında ve olumlu tutumlar geliştirmelerinde önemlidir (Mazlum ve Mazlum, 2016). Çünkü ders kitapları tüm öğrenciler için temel bilgi kaynaklarıdır. Öğrencilerin ders kitaplarından aktif ve verimli bir biçimde yararlanmaları derse karşı tutumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Öğrenciler, öğretmen olmadığı ortamlarda ve durumlarda da ders kitaplarından faydalanırlar. Bu bağlamda ders kitapları öğretmenin olmadığı ortamlarda öğretmenin görevini üstlenmekte ve onları yönlendirmektedir (Altun, Arslan ve Yazgan, 2004). Ders kitapları tüm çocuklar için fırsat eşitliği de sağlamaktadır. Çeşitli sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilere devlet tarafından ücretsiz bir şekilde ders kitaplarının dağıtılması bilgiye erişme noktasında tüm öğrencilere eşit fırsatlar tanımaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin amacı; toplumsal problemlere duyarlı olan iyi ve etkili vatandaş yetiştirmektir. İyi ve etkili vatandaş çeşitli becerileri ve değerleri kazanmış bireyler yetiştirmekle mümkündür. Beceri herhangi bir davranışı yapabilme durumu olarak açıklanabilir. Sahip olduğumuz beceriler hem bireysel hem de toplumsal problemlerin çözülmesinde etkilidir. Günümüz dünyasında toplumsal hayatın giderek daha karmaşık bir hal aldığı düşünüldüğünde beceri kavramının önemi daha da artmaktadır. Taşkıran, Baş ve Bulut (2016) eğitim programlarında beceri kavramının çıkış noktasını toplumsal hayattaki bu karmaşıklığa bağlamaktadır. Toplumsal hayatın karmaşıklaşması ve artan nüfusla beraber iletişime duyulan ihtiyacın artması beceri boyutu gelişmiş bireylere ihtiyacı artırmıştır (Mutluer, 2013). Becerilerin eksik olarak kazanılması çocukların uyum problemi yaşamasına, özgüven eksikliğine ve buna bağlı olarak da kaygı ve şiddet durumlarının yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Coşkun ve Samancı, 2012). Değer ise, bir toplumun çoğunluğu tarafından doğru olduğu kabul edilen genel bilgi, inanç ve tutumlar olarak tanımlanabilir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009) değerlerin toplumdaki bireyler arasında birlik ve beraberliği desteklediğini ifade etmektedirler. Değerler insan davranışlarına yön verir; bireyler arasında ortak bir bağın oluşmasını sağlar (Özkan, 2010). Toplumsal düzenin ve iletişimin sağlanması ile alınan kararların hayata geçirilmesinde değerlerin önemli bir rolü olduğu görülmektedir (Güzel Candan ve Ergen, 2014). Değişen ve gelişen dünyada değerler eğitim dünyası için de çok önemli bir hal almıştır (Aral, 2008). İyi ve etkili vatandaş olmak aslında bu becerileri kullanmak ve toplumsal değerleri kabullenme durumudur. Öyle ki öğretim programları son yıllarda bireylerin kazanması gereken beceri ve değerleri dersler aracılığıyla vermektedir.

Dünyadaki hızlı değişim ve dönüşüme paralel olarak 1990'lı yıllardan itibaren ülkeler eğitim-öğretim programlarını zamana uygun hale getirmeye çalışmışlardır. Türkiye'de eğitim

programlarını çağdaş bir anlayışla 2000’li yıllarda değiştirmiştir. Bu yeni programlar eğitim sistemlerinde bilginin yanı sıra beceri ve değerlerin geliştirilmesini de önemsemiştir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da değişime uğramış; beceri ve değerlerin kazandırıldığı bir ders haline dönüştürülmüştür (Öztürk ve Mutlu, 2017). Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programı yakın zamanda tekrar ele alınmış ve güncellenmiştir. Yenilen 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile birlikte Sosyal Bilgiler 4.ve 5.sınıf ders kitapları da güncellenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan beceriler ve değerler aşağıda sıralanmaktadır:

“Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama” (MEB, 2018).

“Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik” (MEB, 2018).

Alanyazın incelendiğinde değerlerin ders kitaplarında nasıl işlendiğine yönelik çalışmalara rastlanılmaktadır. Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki temel evrensel değerlerin incelendiği çalışmaların bulunduğu görülmüştür (Aral, 2008; Belet ve Deveci, 2008; Candan ve Ergen, 2014; Karagöz, 2009; Doğan ve Gülüşen, 2011; Fallahi ve Nya, 2011; Güzel, 2013; Kırmızı, 2014; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Öztürk ve Özkan, 2018; Yaşaroğlu, 2013). Ersoy ve Şahin (2012) çalışmasında ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitime yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelemiştir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009) çalışmasında ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde geçen değerleri incelemiştir. Özkan (2010) çalışmasında Türk Eğitim Sistemi’nin İlköğretim kademesinde, zorunlu İlköğretim uygulanmasının öncesi ve sonrası sosyal alan derslerinde okutulan ders kitaplarında himayeci değerleri incelemiştir. Gülersoy (2013) yaptığı çalışmada ortaokul 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını fiziksel, eğitsel, görsel ve dil-anlatım özellikleri açısından incelemiştir. Belet ve Deveci (2008) çalışmasında, ulusal değerleri Türkçe ders kitaplarında yer alması bakımından ele almışlardır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarını mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirmişlerdir (Şahin, 2012). Tay (2005) yaptığı çalışmada, öğrenme ve öğrenme stratejileri hakkında bilgi vermiş ve ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejilerine nasıl yer verilebileceğini örneklerle açıklamışlardır. Fakat alanyazın incelendiğinde ders kitabı ve değer ile ilgili çeşitli çalışmalara rastlanırken ders kitabı ve beceri eğitime yönelik çalışmalara rastlanılmamıştır.

Öğrencilerin okulda geçirdikleri zaman dilimi göz önüne alındığında ders kitaplarında yer alan metinler becerilerin ve değerlerin kazandırılmasında etkilidir. Metinler öğrencilere ulaşılabilir yollarından birisidir. Sosyal Bilgiler dersinin sahip olduğu zengin içerik ve amaçları ders kitaplarında yer alan metinleri önemli hale getirmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde beceriler ve değerlerin kazandırılmasının bir yolu da ders kitaplarında yer alan metinlerdir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada öğretim programında daha önceden yer almayan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ele alınarak bu öğrenme alanında yer alan metinlerdeki beceriler ve değerlerin tespiti amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki becerileri ve değerleri tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin, grupların görüşleri ya da dokümanlar incelenerek elde edilen verilerin yorumlanması durumudur (Creswell, 2013). Bu araştırmanın doğasına nitel yöntem uygun olduğu için tercih edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman inceleme tekniği, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biridir. Dokümanlar bilimsel bir dergi, günlük, mektup, resmi belgeler, otobiyografi ve biyografiler olabilir (Creswell, 2013). Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki becerileri ve değerleri tespit etmek amacıyla doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?
2. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?
3. 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı beceriler nelerdir?
4. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?
5. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?
6. 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı değerler nelerdir?

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler nitel bir veri analizi olan içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, metinlerdeki ya da söylemlerdeki anlamları keşfetme ve bunların sistematik hale getirilmesi durumudur (Coolican, 2009). Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki becerileri ve değerleri tespit etmek amacıyla içerik analizi kullanılmıştır. Öğrenme alanındaki beceri ve değerler, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan beceri ve değerler temel alınarak tespit edilmiştir.

Bu araştırmada güvenilirlik, elde edilen verilerin iki araştırmacı tarafından da analiz edilmesi ve farklı düşünülen noktalarda bir araya gelerek ortak bir karara varılması ile sağlanmaya çalışılmıştır. Coolican (2009) güvenilirliği, verilerin bir başka araştırmacı tarafından da analiz

edilmesi ve sonuçların karşılaştırılarak güvenilirliğin sağlanması olarak belirtmektedir. Bu araştırmada da benzer yol izlenmiştir. Bu durum analizci üçgenlemesi olarak da adlandırılır. Analizci üçgenlemesi, aynı verileri bir veya birden fazla kişinin bağımsızca analiz etmesi ve bu analizlerin karşılaştırılması durumudur (Patton, 2014). Araştırmada geçerlik ise, araştırmacıların verilerden aynı çıkarımlarda bulunması durumu ile ilgilidir (Coolican, 2009). Bu araştırmada iki araştırmacının da verilerden benzer çıkarımlara ulaşması ile sağlanmıştır. Ayrıca örnek metinlere yer verilerek bu çıkarımlar desteklenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre Talim ve Terbiye tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile; 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ile sınırlıdır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin istatistiksel verilere, örnek metinlere ve yorumlara yer verilmektedir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?

Tablo 1’de 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan becerilere ve frekanslarına yer verilmektedir.

Tablo 1. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler

Sınıf Düzeyi	Beceriler	Frekans
4. Sınıf	1. İşbirliği	7
	2. Sosyal katılım	5
	3. İletişim	4
	4. Öz denetim	2
	5. Karar verme	2
	6.Hukuk okuryazarlığı	2
	7.Dijital okuryazarlık	2
	8.Empati	2
	9.Gözlem	1
	10.Mekânı algılama	1
	11.Harita okuryazarlığı	1
	12.Zaman ve kronolojiyi algılama	1
	13.Değişim ve sürekliliği algılama	1
Toplam		31

Tablo 1 incelendiğinde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 13 farklı beceri tespit edilmiştir. Bu becerilerin tamamının 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer aldığı görülmektedir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan beceriler sırasıyla işbirliği (7), sosyal katılım (5) ve iletişim (4) becerileridir. Programda ise 4.sınıf düzeyinde işbirliği, sosyal katılım ve karar verme becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan metinlerde tespit edilen becerilerin programda kazandırılması hedeflenen beceriler (işbirliği, sosyal katılım ve karar verme) ile aynı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda öğrenme alanında diğer tespit edilen becerilerin bu becerileri destekleyici yönde beceriler olduğu söylenebilir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sosyal katılım becerisi ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde bireylerin çeşitli etkinliklere katılmasının önemi üzerinde durularak sosyal katılım becerisi vurgulanmaktadır. Sosyal katılım becerisi ilgili öğrenme alanı açısından değerlendirildiğinde bireylerin toplumsal hayatta etkin bir şekilde rol almasını sağlayacak olan temel bir beceridir. Bu yönüyle öğrenme alanının doğasına uygun ve tamamlayıcı bir değer olarak düşünülebilir.

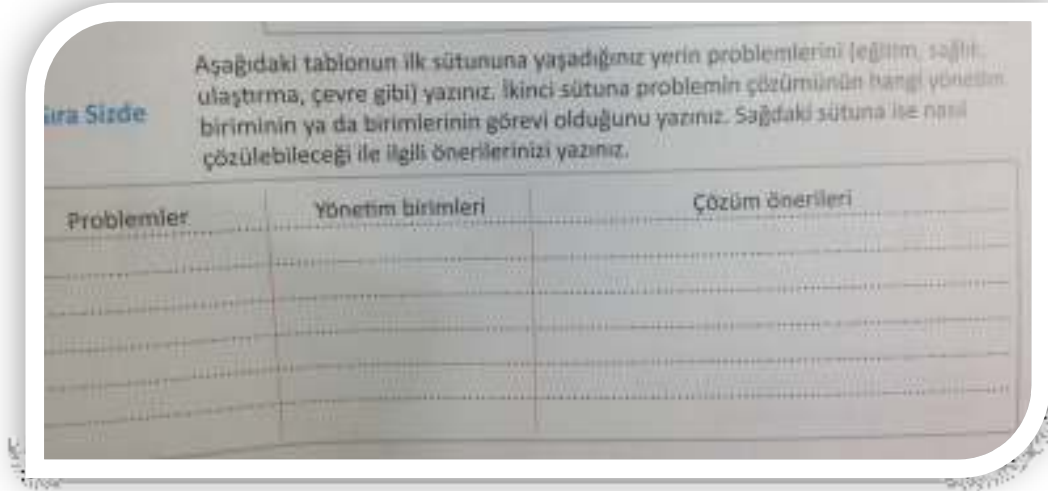
4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı empati becerisi ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde Suriyeli bir çocuğun içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır. Bu metin sonunda yer alan soru ile Affan'ın içinde bulunduğu

durumdan yola çıkılarak savaşların çocukları nasıl etkilediği sorulmuştur ve empati becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı araştırma ve problem çözme becerisi ile ilgili örnek metin:

Yukarıda 4.sınıf ders kitabında yer alan bu etkinlik ile çocuklarda araştırma ve problem çözme becerisi geliştirilmek istenmektedir. Çocukların ilk önce yakın çevrelerinde yönetim birimlerinin neler olduğunu öğrenmeye çalışmaları ve yaşanan problemleri bulmaları ile araştırma; daha sonra bu problemlere çözüm önerileri getirmeleri ise problem çözme becerisi ile ilgilidir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?

Tablo 2’de 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan becerilere ve frekanslarına yer verilmektedir.

Tablo 2. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler

Sınıf Düzeyi	Beceriler	Frekans
5.Sınıf	1.Siyaset okuryazarlığı	5
	2.Karar verme	4
	3.Sosyal katılım	3
	4.Araştırma	3
	5.İşbirliği	2
	6.Problem çözme	2
	7.Gözlem	2
	8.Girişimcilik	1
	9.Hukuk okuryazarlığı	1
	10.Empati	1
	11.Mekân algılama	1
Toplam		25

Tablo 2’ye göre 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 11 farklı beceri tespit edilmiştir. Bu becerilerin tamamı 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer almaktadır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan beceriler sırasıyla siyaset okuryazarlığı (5), karar verme (4), sosyal katılım (3) ve araştırma (3) becerileridir. Programda

ise 5.sınıf düzeyinde araştırma ve sosyal katılım becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Programda kazandırılması hedeflenen bu becerilerin, Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan becerilerden olduğu görülmektedir. Öğrenme alanında tespit edilen diğer becerilerin ise programdaki bu becerileri destekleyici ve tamamlayıcı beceriler olduğu söylenebilir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı hukuk okuryazarlığı becerisi ile ilgili örnek metin:

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde hak ve özgürlükler konusundan bahsedilerek hukuk okuryazarlığı becerisi vurgulanmaktadır. Bu becerinin kazandırılabilmesine yönelik olarak anayasadaki bazı maddeler örnek olarak sunulmuştur. Hukuk okuryazarlığı, bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesini ve kullanmasını sağlayan önemli bir beceridir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı araştırma becerisi ile ilgili örnek metin:

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde araştırma becerisinin vurgulandığı görülmektedir. Metin, sorular yoluyla çocukları araştırma yapmaya yönlendirerek onlara bu beceriyi kazandırmayı hedeflemektedir.

4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı beceriler nelerdir?

Tablo 3’te 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen becerilerin karşılaştırılmasına yer verilmektedir.

Tablo 3. 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen becerilerin karşılaştırılması

Beceriler	4.sınıf	5.sınıf
1.Siyaset okuryazarlığı	-	X
2.Karar verme	X	-
3.Sosyal katılım	X	X
4.Araştırma	-	X
5.İşbirliği	X	X
6.Problem çözme	-	X
7.Gözlem	X	X
8.Mekânı algılama	X	X
9.Harita okuryazarlığı	X	-
10.Zaman ve kronolojiyi algılama	X	-
11.Değişim ve sürekliliği algılama	X	-
12.Hukuk okuryazarlığı	X	X
13.Empati	X	X
14.Girişimcilik	-	X
15.Dijital okuryazarlık	X	-
16.Öz denetim	X	-
17.İletişim	X	-

Tablo 3 incelendiğinde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında siyaset okuryazarlığı, araştırma, problem çözme ve girişimcilik becerilerinin tespit edilemediği görülmektedir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında ise karar verme, harita okuryazarlığı, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, öz denetim ve iletişim becerileri tespit edilememiştir. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında, 5.sınıf düzeyine göre daha fazla beceri tespit edilmiştir. Buna göre 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında beceri eğitiminin daha fazla önemsendiği söylenebilir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?

Tablo 4.’te 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ve frekanslarına ait bilgilerine yer verilmektedir.

Tablo 4. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler

Sınıf Düzeyi	Değerler	Frekans
4.sınıf	1.Sorumluluk	18
	2.Bağımsızlık	17
	3.Özgürlük	10
	4.Eşitlik	10
	5.Vatanseverlik	5
	6.Fedakârlık	3
	7.Sevgi	3
	8.Güven	2
	9.Barış	2
	10.Saygı	1
	11.Paylaşım	1
	12.Hoşgörü	1
	13.Dürüstlük	1
	14.Yardıms severlik	1
	15.Çalışkanlık	1
	16.Dayanışma	1
Toplam		77

Tablo 4'e göre 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 16 farklı değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden güven, paylaşım ve hoşgörü değerleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer almamaktadır. Diğer tespit edilen değerler ise programda yer alan değerlerdir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan değerler sırasıyla sorumluluk (18), bağımsızlık (17), özgürlük (10) ve eşitlik (10) değerleridir. Programda 4.sınıf düzeyinde sorumluluk ve bağımsızlık değerlerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda öğrenme alanında en fazla vurgulanan değerlerin (sorumluluk, bağımsızlık) programda kazandırılması hedeflenen değerler olması programın hedefini yerine getirmesi anlamında önemlidir. Diğer tespit edilen değerlerin ise iyi bir vatandaşta bulunması gereken değerler olması bakımından önem taşımaktadır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özgürlük değeri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde yaşama hakkı ve düşünce özgürlüğünden bahsedilmektedir. Bu yönüyle bu metinde özgürlük değeri vurgulanmaktadır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde Aine isimli bir çocuğun yaşama hakkı ile ilgili görüşlerine yer verilmektedir. Bu metinden yola çıkılarak özgürlük ve bağımsızlık değerleri vurgulanmaktadır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bu metinde Reyhan ve Mehmet isimli iki kardeşin aile içindeki rolünden ve iş bölümlerinden bahsetmektedir. Bu metinde vurgulanan değerlerin sorumluluk ve yardımseverlik değerleri olduğu görülmektedir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sorumluluk ve güven değerleri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bu metinde Emre'nin kardeşini okula getirme sorumluluğunu üstlenişinden ve kendine güveninden bahsedilmektedir. Bu metinde temel vurgulanan değer sorumluluk değeri olduğu görülmektedir. Ayrıca kısmen de güven değerinin üzerinde durulmaktadır.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?

Tablo 5'te 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ve frekanslarına yer verilmektedir.

Tablo 5. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler

Sınıf Düzeyi	Değerler	Frekans
5.sınıf	1.Sorumluluk	4
	2.Yardımseverlik	4
	3.Temizlik	3
	4.Vatanseverlik	3
	5.Duyarlılık	2
	6.Dayanışma	1
	7.Saygı	1
	8.Özgürlük	1
	9.Eşitlik	1
	10.Adalet	1
	11.Barış	1
	12.Bağımsızlık	1
	13.Güven	1
	14.Paylaşım	1
Toplam		25

Tablo 5'e göre 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 14 farklı değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden temizlik, güven ve paylaşım değerleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer almamaktadır. Diğer tespit edilen değerlerin ise programda yer alan değerler olduğu görülmektedir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan değerler sorumluluk (4), yardımseverlik (4), temizlik (3) ve vatanseverlik (3) değerleridir. Programda bu öğrenme alanında özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Bu değerler, bu öğrenme alanında tespit edilen değerler arasında yer almaktadır. Ancak en çok vurgulanan değerler arasında özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin yer almaması da dikkat çekici bir durumdur.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile ilgili örnek metin:

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde egemenlik ve bağımsızlık sembollerinden bahsedilmekte ve Milli Mücadelenin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu metinde özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilgili örnek metin

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde devlet ve STK'lar arasındaki ilişkiden bahsedilmektedir. Devletin sorumluluğu üzerinde durulmakta; STK'ların devletin sorumluluklarını paylaştığına değinilmektedir. Bu bağlamda bu metinde sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı değerler nelerdir?

Tablo 6'da 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen değerlerin karşılaştırılmasına yer verilmektedir.

Tablo 6. 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen değerlerin karşılaştırılması

Değerler	4.sınıf	5.sınıf
Sorumluluk	X	X
Bağımsızlık	X	X
Özgürlük	X	X
Vatanseverlik	X	X
Duyarlılık	-	X
Dayanışma	X	X
Yardımseverlik	X	X
Saygı	X	X
Eşitlik	X	X
Adalet	-	X
Barış	X	X
Güven	X	X
Paylaşım	X	X
Temizlik	-	X
Fedakârlık	X	-
Sevgi	X	-
Hoşgörü	X	-
Dürüstlük	X	-
Çalışkanlık	X	-

Tablo 6 incelendiğinde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında duyarlılık, adalet ve temizlik değerleri tespit edilememiştir. 5.sınıf düzeyinde ise fedakârlık, sevgi, hoşgörü, dürüstlük ve çalışkanlık değerleri tespit edilememiştir. 4.sınıf düzeyi Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında, 5.sınıf düzeyine göre daha fazla değer yer aldığı görülmektedir. Buna göre 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında değerlerin daha çok vurgulandığını ve önemsendiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 13 farklı beceri; 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 11 farklı beceri tespit edilmiştir. Siyaset okuryazarlığı, araştırma, problem çözme ve girişimcilik becerileri 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alamazken; karar verme, harita okuryazarlığı, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, öz denetim ve iletişim becerileri de 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer almamaktadır. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında işbirliği, sosyal katılım ve iletişim becerileri daha çok vurgulanırken; 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında siyaset okuryazarlığı, karar verme, sosyal katılım ve araştırma becerileri vurgulanmaktadır. 4.sınıf düzeyinde bu öğrenme alanında programda kazandırılması hedeflenen becerilerin işbirliği, sosyal katılım ve karar verme becerileri olduğu görülmektedir. Buna göre öğrenme alanının metinlerinde yapılan içerik analizi sonucunun, programın bu hedefini destekleyici yönde olduğu bulgular elde edilmiştir. 5.sınıf düzeyinde programda araştırma ve sosyal katılım becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu araştırmada elde edilen sonucun, programın bu hedefine yönelik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda programda kazandırılması hedeflenen becerilerin yanında başka becerilerin tespit edilmesi kazandırılacak temel becerileri destekleyici olması yönüyle önem taşımaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bu sonuçlar ile

ilgili alanyazında ders kitabı ve beceri ilişkisi ele alındığında bu araştırmayı destekleyecek ya da bu araştırmayla çelişecek herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında özgürlük, sorumluluk, eşitlik, barış, dürüstlük, sevgi, saygı, güven, hoşgörü, paylaşım değerleri; 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında ise sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, dayanışma, duyarlılık, saygı, eşitlik, adalet, özgürlük ve bağımsızlık değerleri tespit edilmiştir. Duyarlılık, adalet ve temizlik değerleri 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında ve fedakârlık, sevgi, hoşgörü, dürüstlük ve çalışkanlık değerleri de 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilememiştir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla yer alan değerlerin sorumluluk ve yardımseverlik değerleri olduğu görülmektedir. 4.sınıfta ise en fazla sorumluluk ve bağımsızlık değerleri yer almaktadır. Alanyazın incelendiğinde çeşitli çalışmalarda sorumluluk değerinin en fazla ele alınan değer olduğu görülmüştür (Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Yaşaroğlu, 2013; Güzel, 2013; Doğan ve Gülüşen, 2011; Belet ve Deveci, 2008). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en az yer alan paylaşım, hoşgörü, dürüstlük, yardımseverlik, çalışkanlık, dayanışma değerleri ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en az yer alan değerler dayanışma, saygı, özgürlük, eşitlik, adalet, barış, bağımsızlık, güven, paylaşım değerleridir. Kuş, Meray ve Karatekin (2013)'in elde ettiği bulgularda hoşgörü değeri en az yer alan değerdir. Aral (2008)'in çalışmasında ise hoşgörü değeri bulgusuna rastlanmamıştır. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında saygı değeri en az yer alan değerlerdendir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında da sevgi değerine hiç rastlanılmamaktadır. Bu durum Öztürk ve Özkan (2018); Güzel (2013); Aktan (2012); Şen (2008); Aral (2008) ve Kuş, Meray ve Karatekin (2013)'in çalışmalarında sevgi ve saygı değerlerinin en çok tekrarlananlar arasında olması çalışmayla tezatlık oluşturmaktadır. Kırmızı (2014)'nın çalışmasında da sevgi değeri en fazla tekrarlananlar arasındadır. Belet ve Deveci (2008)'nin de çalışmasında çalışkanlık değeri en fazla yer alan değerlerden birisi olması yönüyle bu araştırmanın sonucu ile tezatlık taşımaktadır. Aral (2008)'in çalışmasında da barış değeri ders kitaplarında en çok yer alan değerler arasında yer almasıyla bu araştırmanın sonucuyla aynı değildir. Araştırmada 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en fazla yer alan bağımsızlık değeri bu durum Şen'in (2008) yaptığı çalışmada görülmemiştir. Ancak alanyazında karşılaşılan bu durumların aslında bu araştırmada 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sadece Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ile sınırlandırılması ile de ilgili olduğu söylenebilir.

4.sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 16 farklı değer tespit edilmiştir. 5.sınıf Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında 14 farklı değer tespit edilmiştir. Tespit edilen bu değerlerden güven, paylaşım ve hoşgörü değerleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer almamaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programına eşitlik ve tasarruf değerleri yeni eklenmiş olup önceki programlarda yer almamaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre şu öneriler getirilebilir:

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki diğer öğrenme alanlarına ait metinler incelenebilir. Programda kazandırılması hedeflenen beceriler ve değerler ile metinlerin paralelliği karşılaştırılabilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitapları fiziki açıdan ele alınıp değerlendirilebilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan resimler ve fotoğraflar beceriler ve değerler açısından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Aktan, O. (2012). 100 Temel Eserde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumunu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Altun, Arslan, Y. & Yazgan, Ç. (2004). Lise Matematik Ders Kitaplarının Kullanım Şekli ve Sıklığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 131-147.
- Aral, D. (2008). Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aslan, B., Okumuş, O. ve Koçoğlu, Y. (2015). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 37, 689-699.
- Aydın, A. (2010). Kimya I Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, Sayfa 207-224.
- Belet, Ş. D. & Deveci, H. (2008). Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. Çanakkale: 2-4 Mayıs 2008.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri, Çev. Ed. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, 3. Baskıdan Çeviri, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coolican, H. (2009). Research Methods and Statistics Psychology. Hodder Education, 5.th Edition, London.
- Coşkun, E. & Taş, S. (2008). Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, s. 59-74.
- Coşkun, N. & Samancı, O. (2012). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflarda Sosyal Beceri Düzeyi İle Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal Of Educational And Instructional Studies In The World*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 32-41.
- Doğan, B. & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2, s. 75-102.
- EARGED, (2008). İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. www.meb.gov.tr adresinden erişilmiştir.
- Ersoy, F. & Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Educational Science, Theory & Practice*, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 1535-1558.
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 197-210.
- Fallahi, V. & Nya, M. S. (2011). Content analysis of reading and writing textbooks of the primary school of Iran regard in UNICEF's Decuple Values. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Cilt: 15, s. 471-474.
- Gülersoy, A.E. (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 8-26.
- Güzel, D. (2013). 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Çanakkale.
- Güzel Candan, D. & Ergen, G. (2014). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 134-161.
- Kırmızı, F. S. (2014). 4.sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 27, s. 217-259.
- Karagöz, B. (2009). Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı: 1, s. 105-137.

- Kuş, Z., Merey, Z. & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 25, 183-214.
- Mazlum, M. & Mazlum, F. S. (2016). İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarının Görsel Tasarımına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *SED*, Cilt: 4 (1). s.1-18.
- MEB, (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri(İzmir Menemen Örneği). *Turkish Studies*, Cilt: 8/7, s. 355-362.
- Şahin, M. (2012). Ders Kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 3, s. 129-154.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletmiş olduğu değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, s. 763-779.
- Öcal, A. & Yiğittir, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 51-61.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s. 1124-1141.
- Öztürk, M. & Mutlu, N. (2017). Sosyal Bilgiler ve Tarih Derslerinde Beceri ve Değerleri Ne Kadar Öğretiyoruz? *Sakarya University Journal of Education*, Cilt: 7, Sayı: 3, s. 552-563.
- Öztürk, T. & Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 172-204.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir (Çev. Ed.), 3. Baskıdan Çeviri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Taşkıran, C., Baş, M. & Bulut, B. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinin Kendine Özgü Becerilerinin Kazandırılma Düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, s. 1-19.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 209-225.
- Ünsal, Y. & Güneş B. (2002). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak M.E.B İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 3, s. 107-120.
- Yaman, H., Taflan, S. & Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 18, s. 107-120.
- Yapıcı, M. (tarihsiz). İlköğretim 1. Kademe Ders Kitaplarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 121-130. <http://www.sbd.aku.edu.tr> adresinden erişilmiştir.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 7, s. 849-858.
- Yılmaz, A., Seçken, N. & Morgil, İ. (1998). Lise 11. Sınıf, Kimya 3 Ders Kitaplarının Kimya Eğitime Uygunluklarının Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, s.73-83.

EXTENDED ABSTRACT

Investigation of The Skills and Values Taking Place in "Effective Citizenship" theme in 4th and 5th Grade Social Studies Text Books

Introduction

Textbooks are the most important teaching tools of the educational environment. The texts in the textbooks are one of the ways to reach the students. Taking into consideration the time slots students spend in school, the texts in the textbooks are effective in acquiring skills and values. The rich content and aims of social studies course make texts in textbooks important. Textbooks are also one way of gaining skills and values in social studies. In this research, it was aimed to determine the skills and values in the texts that take place in this learning area by taking into consideration the effective citizenship learning area which is the first time in 2018 Social Studies Curriculum.

Method

The 4th and 5th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education according to the Social Studies Curriculum in 2018 qualitative research method was used in this research to determine the skills and values in the field of effective citizenship learning. As a means of collecting data in the survey, document review technique was utilized. In this research, according to the 2018 Social Studies Curriculum, the 4th and 5th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education were used in order to determine the skills and values in the field of "Effective Citizenship" learning. In the research, the answers to the following questions are sought:

1. 4th grade Social Studies textbook What are the skills involved in learning "Effective Citizenship"?
2. 5th grade Social Studies textbook What are the skills involved in learning "Effective Citizenship"?
3. What are the similar and different skills in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks?
4. What are the values in the 4th grade Social Studies textbook "Effective Citizenship" learning?
5. What are the values in the 5th grade Social Studies textbook "Effective Citizenship" learning?
6. What are the similar and different values in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks?

The data obtained in the study were analyzed by content analysis which is a qualitative data analysis. In this research, content analysis was used in order to determine the skills and values in the field of learning "Effective Citizenship" in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education according to the 2018 Social Studies Curriculum. Skills and values in the field of learning have been determined on the basis of skills and values in the 2018 Social Studies Curriculum.

Result

4th grade Social Studies textbook 13 different skills have been identified in the field of effective Citizenship learning. The most emphasized skills among these skills are cooperation, social

participation and communication skills. In the 5th grade Social Studies textbook, 11 different skills were determined. The most emphasized skills are political literacy, decision making, social participation and research skills. 4th grade Social Studies textbook 16 different values were determined in the field of effective Citizenship learning. The most emphasized values are the values of responsibility, independence, freedom and equality. In the 5th grade Social Studies textbook 14 different values were determined. The most emphasized values in the 5th grade Social Studies textbook are the values of responsibility, benevolence, cleanliness and patriotism.

Discussion

The result of this research seems to be directed towards this goal of the program. In this context, it is important that the skills to be acquired in the program are supported, as well as the basic skills to be acquired, in addition to the skills to be targeted. When the textbook and the skill relation are handled in relation to these results obtained from this research, it is not possible to support this research or to find any contradictory findings with this research.

In the 4th grade active citizenship learning field, 16 different values were determined. 14 different values have been identified in the field of learning 5th class active citizenship. Trust, sharing and tolerance values are not included in the 2018 Social Studies Curriculum. Equality and savings values have been newly added to the 2018 Social Studies curriculum and are not included in previous programs.

7. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerileri ve Dilsel Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**

*Mustafa DOLMAZ¹ & Erol KAYA²

¹Sivas Emniyet Müdürlüğü, Türkiye

²Erzincan Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Şubat 2018** Kabul Tarihi: **Mayıs 2018**

Özet:

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerinin, onların çeşitli dilsel becerilerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmada tarama/ilişkisel tarama araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Sivas il merkezinde bulunan bir devlet okulunun yedinci sınıfında öğrenim gören dört farklı sınıftan toplam 80 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yaptığı bir yaratıcı yazma çalışması ile başlamıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler Öztürk (2007) tarafından geliştirilen rubrik kullanılarak puanlanmıştır. Grupların dağılımının homojenliği ve verilerin dağılımının normalliği kontrol edildikten sonra, elde edilen verilerin ortalama değerleri ve standart sapma değerleri incelenmiştir. Elde edilen ortalama değerlere ait farklılığın anlamlı olup olmadığını kontrol etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey Testi'nden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerinin, dilsel becerileri açısından anlamlı derecede farklılaştığı gözlenmiştir. Bu sonuca göre, dilsel becerileri gelişmiş olan öğrencilerin, yaratıcı yazma becerilerinin de gelişmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dilsel Beceriler, Sosyal Bilgiler, Yaratıcılık, Yaratıcı Yazma

Abstract

The purpose of this research is to examine whether the creative writing skills of the students differ according to their various linguistic skills. In our research was used relational screening model. The sample of the research consists of eighty students from four different classes who read in the 7th grade of a public school in Sivas province center. The research began with a creative writing work done by students in social studies. The data obtained from this study were scored with the help of rubrik developed by Öztürk (2007). After the homogeneity of the distribution of the groups and the normality of the distribution of the data were checked, the mean values and standard deviation values of the obtained data were examined. One way analysis of variance and the Tukey Test were used to check whether the difference between the mean values obtained is meaningful. As a result of the research, it was observed that the students' creative writing skills had a meaningful difference in terms of their linguistic skills. According to this result, students who have developed linguistic skills have also achieved the development of creative writing skills.

Keywords: Creativity, Creative Writing, Linguistic Skills, Social Studies.

*Sorumlu Yazar E-mail: mdolmaz58@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-9420-0331

** Bu makale birinci yazarın Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

GİRİŞ

Yaşadığımız yüzyılın bilgi çağı olduğu, bu çağda bilgiye erişimin herkes tarafından kolaylıkla sağlanabileceği, bu sebeple toplumlar için yaratıcılığı üst düzeyde kullanabilmenin, farklı ve yeni olanın daha da önem kazandığı inkâr edilemez bir gerçektir (Demir, 2013:85). Özellikle günümüz teknolojisinin insana çok kısa zamanda çok çeşitli bilgiye erişim imkânı sunması sonucu, yaşamda kişinin bilgiyi edinmesine duyulan saygı yerini kişinin var olan bilgiyi kullanarak, nesnelere ve olaylar arasında yeni ilişkiler kurmak suretiyle yeni bilgiler üretmesine bırakmıştır (Dolmaz ve Kaya, 2017:2). Çünkü tıpkı dün gibi günümüz dünyasında da, yaşam şartları ve eğitim programları düşünen sorgulayan ve sorunlara çözüm üreten yaratıcı bireylerin varlığını gerekli kılmaktadır (Demir, 2013:85).

Yakın bir zamana kadar öğrenciler, okullarda yıllar boyunca doğru olduğu kabul edilen geçmişe ilişkin tarihleri, noktalama kurallarını, çarpım tablosunu ezberlemek ve ezberletilenleri harfi harfine anlamak, yani Gartenhaus'un deyimi ile "yakınsak düşünmek" zorunda bırakılmıştır. Çocuk okul vb. kurumlarda toplumsallaşma süreçlerine dâhil olmaya başladığında "düş gücü ile icat, pratik ve doğru olan uğruna feda edilir" ve yakınsak düşünmeye kayma başlar. Bunun doğal bir sonucu olarak yaşamın ıraksak olan sorularına yakınsak düşünce ile yanıt vermek gibi ironik bir durumla karşılaşırız. Yakınsak düşünme ile öğrenciler önceden oluşturulmuş düşünce ve kalıplara başvurmaya yönlendirilmiştir (Gartenhaus, 1997:11-15). Çünkü lise çağındaki öğrencilerin bilimsel düşünme ve soruşturma yeteneğine sahip olmadığı düşünülmüştür. İşte bu yüzden ki öğrenciler lise yıllarında dahi bilimi bir keşif olarak değil bilgi birikimi olarak tanımıştır (Torrance, 1977:15).

Craft'a (1999:137) göre yaratıcılık 1990'lı yıllarda eğitim ve toplum için giderek artan bir ilgi alanı haline gelmiştir. Özellikle çocukların yazıdan sanatsal çalışmalara birçok alanda etkileyici düzeyde yaratıcı olabileceğinin keşfedilmesi ile birlikte öğrenciler, bir bilim adamı gibi düşünme konusunda teşvik edilmeye başlanmıştır (Torrance, 1977:15). Gökalp'e (2016:35) göre çocukların yaratıcı düşünceleri kendi iç dünyalarına ve dış dünyadaki uçsuz bucaksız âlemlere ulaşabilmesi için elzemdir ve eğitimcilerin göz önünde bulundurması gereken en önemli konulardan biridir.

Literatürde yaratıcılığın ne olduğuna dair çok farklı tanımlar bulunmaktadır. Gomez'in (2007:31) bu tanımlar konudaki açıklaması dikkate değerdir ve aslında konunun kısaca özeti niteliğindedir. Gomez, yaratıcılığın farklı disiplinlerce farklı yönleri ile tanımlanmasından kaynaklı çok farklı tanımlarının ortaya çıktığını belirtmiştir. Reid ve Petocz'dan (2004) aktardığı bilgilere göre bu durumun sebebi yaratıcılığın farklı disiplinlerin farklı bakış açıları ile değerlendirildiğinde farklı anlamlar kazanmasıdır. Örneğin yaratıcılık eğitimde "yenilik, sentez yapma, öğrenme ve öğretme sürecinde bağlantı kurulması", iş dünyasında "girişimcilik", matematikte "problem çözme", müzikte "performans ya da kompozisyon" olarak tanımlanmıştır (Akt. Gomez, 2007:31).

Her ne olursa olsun yaratıcılık, insanoğlu için bir ihtiyaç olduğu kadar fiziksel, biyolojik ve psikolojik açıdan da insan doğasının vazgeçilmez bir yönüdür (Cannatella, 2004:59). Her insanın doğuştan sahip olduğu bir içgüdü olan yaratıcılık, bu yönüyle insanı insan yapan en temel özelliklerden biridir ve öncelikli olarak hayatta kalmak, ikincil olarak da günlük yaşamda karşılaşılan sorunları çözmek amacı ile sık sık işe koşulur (Lowenfeld, 1947 Akt. Onur ve

Zorlu, 2017:1538). Parkhurst'a göre (1999:1) yaratıcılık dün ve bugün olduğu gibi gelecekte kullanımına ihtiyaç duyulacak olması nedeniyle elde edilmesi gerekli temel bir beceridir.

Birçok bilim insanı, yaratıcılığın herkeste var olan bir yetenek ya da içgüdü olduğunu, ancak bu yeteneği geliştirip beceriye dönüştürebilmek için uygulamalı etkinliklerle pekiştirmek gerektiğini belirtmiştir. (Gartenhaus, 1997: 11-13, Ataman, 1993:11, Ağluç, 2013:3, Özerbaş, 2011:700, Başkök, 2012:11) Ayrıca yaratıcı düşünme gücünü kullanarak başarı elde eden bireylerin yaratıcılığına duyduğu güven artacaktır. Yaratıcı düşünmede tıpkı diğer birçok şey gibi pekiştirme ile geliştirilir ve birçok insanın kendi benliğinde bulunabilecek erdemleri ortaya çıkarır. Çocuklara bireysel kaynaklarından ne denli yararlanabileceklerini öğretmek, onlara devamlı olarak öğrenme, büyüme ve daha etkili düşünebilme için gereksinim duydukları araçları sağlar (Gartenhaus 1997:15-20).

Ancak yaratıcılık gibi bir beceriyi etkin kullanabilmek için temel birtakım arka plan becerilerine sahip olmak gerekir. Şüphesiz ki bu beceriler içerisinde en mühim olanı temel dilsel becerileri kullanma durumudur. Baş (2002:60) Türkçe'nin konuşma, okuma, yazma ve dinleme olmak üzere temel dört dil becerisi bulunduğunu belirtmiştir. Rubin (2000) düşüncenin oluşumunu açıklarken bir boşlukta oluşmayacağını, oluşabilmesi için çocukların ilk elden bilgi toplayabilecekleri çeşitli ve zengin kaynaklara ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir (Akt. Öztürk, 2007:25). Öğrencilerin bilgi toplarken yararlanabilecekleri zengin kaynaklara ulaşmada kullanacakları yegâne araç temel dil becerileri olacaktır. Örneğin iyi bir yazım, çocuklarda yalnızca insanların düşüncelerine değil aynı zamanda onları yazmak için ihtiyaç duyulan unsurlara karşıda duyarlılık sağlar.

Kara ve Akkaya (2014:219) Çocuğun okuma becerisiyle küçük yaşta tanışmasının, masal gibi edebi ürünlere bağlanışına ve kendine bir iç dünya inşa etmesine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu sayede çocuk ilerleyen yıllarda, anlatım üzerine kurulu kurgusal metinlere ilgi duyacak, çocuğun ilgi alanları gelişmeye başlayacak ve böylelikle merak duygusunda artış gözlenecektir. Dahası çocuk öykü ve roman gibi ürünleri kullanarak dış dünyayla bağlantı fırsatı yakalayacaktır. Böylelikle çocuk eserlerdeki karakterlerle kendisini özdeşleştirecek ve iç dünyası ile dış dünyası arasında gidiş gelişler yapabileceği kurgusal bir yapı geliştirecektir. Çocuğun dünyasında, özellikle ilköğretim yıllarında kurgu ve gerçeklik bir bütündür yani iç içedir. Çocuk bu dönemde hem kurmaca hem de gerçeklik arasında bir noktada yaşar. Böylelikle hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirme imkânına sahip olur.

Küçük (2007) benzer bir şekilde yüksek bir düşünceye, eleştirel bir bakışa, düzenli okuma alışkanlığına, duygu ve yaşantı zenginliğine sahip olmanın öğrencileri yaratıcı etkinliklere güdüleyen önemli etmenler olduğunu belirtir (Akt. Temizkan, 2011:920). Burada duygu ve yaşantı zenginliğine ayrı bir parantez açmak gereklidir. Öğrenci, konuşma becerisini kullanarak çevresindeki kişiler ile iletişime geçer, sosyalleşir ve onların yaşam tecrübeleri ve fikirlerinden yararlanır. Yani gelişen bir yaşantı zenginliğine sahip olma şansı yakalar. King (1999:63) konuşma becerisi iyi olan kişilerin konuya farklı açılardan yaklaşabildiğini, hiç fark edilmeyen yönünü fark edebildiğini, geniş ufuklara sahip olduklarını, günlük yaşamdaki durumların dışındaki durumları da düşünüp hesaba katabildiklerini ve kendine has bir yöntemleri olduğunu belirtmiştir (Akt. Başaran ve Erdem, 2009:746) Yukarıda saydığımız özelliklerin tamamının yaratıcı bireylerin de sahip oldukları özellikler olduğu gözden kaçmaması gereken bir durumdur.

Yaratıcılıkla bütünsel bir süreç içerisinde bulunan bir diğer dil becerisi yazma becerisidir. Yaratıcılık sürekli yazma etkinlikleri gerçekleştirilerek kazanılabilecek bir beceridir. Çünkü yazma etkinlikleri öğrencilerin kendi hayal dünyasında tasarladığı ürünleri ortaya koymasına yardımcı olur. Sonuç olarak yazma etkinliği yaratıcı düşünmeyi ve yeni kazanılan bilgileri önceden kazanılmış bilgiler ile ilişkilendirmeyi gerektirir. (Ataman, 2009; Lawwill, 1999 Akt. Demir, 2013:87)

Yaratıcılıkla yazma süreci birleştiğinde, yani yaratıcı yazma esnasında öğrenciye sonsuz bir hayal âleminin kapıları ardına kadar açılır. Temizkan (2010)'e göre kurgu dünyası için kullanılan yazı “imgesel bir tat kıvamı olarak şiire, okuyucusuna yığınla arkadaş kazandıracak dünyalara giden yolları açarak roman ve hikâyeye, taklit ve gerçeği kol kola götürerek tiyatroya dönüşür ve yaratıcılığı, başkalarından farklı düşünmeyi, farklı bağlantılar kurmayı gösterir, hayatı yeniden tanımlamayı öğretir” bir özellik taşır. Dolmaz ve Kaya (2017:4-5) bu durumu günlük hayatın bir provasası olarak niteler. Öğrenci yaratıcı yazma çalışması esnasında, içerisinde bulunduğu halet-i ruhiyesi, düşünceleri ve hayalleri yardımıyla çok çeşitli hayali durum ve sorunla yüzleşir. Öğrencinin bu yüzleştiği sorun ve durumlardan elde ettiği tecrübe, ona yarımın sorunlarını bugünden öngörme, kendine özgü çözümler üretme ve farklı durumlara hazır olma imkânı tanır. Demir (2013:85) bu durumun doğal bir sonucu olarak, yaratıcılığını üst düzeyde kullanabilen bireylerin toplumda statü sahibi kişiler olmayı başardıkları belirtmektedir.

Bireylerin sahip olduğu diplomaların yanı sıra araştıran, eleştirel düşünebilen, hayal kuran ve sahip olduğu düş gücü ile çeşitli sorunlara farklı çözüm önerileri getirebilen, herkesten farklı düşünebilen yaratıcı bireyler olmaları da günümüz toplumunun en önemli beklentileridir. Çağın gereklerine uygun yaratıcı bireyler yetiştirme çabası tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz eğitim programlarında da kendini göstermiş, yaratıcı düşünme birçok disiplinin geliştirmeyi amaçladığı ortak bir beceri olarak eğitim programlarımıza girmiştir.

Buraya kadar edindiğimiz bilgilerden çıkaracağımız sonuç yaratıcılığın insanın doğasında var olan ve günümüz toplumunun ihtiyaç duyduğu bir beceri olduğu, bir takım etkinlikler ile bu beceri düzeyinin geliştirilebileceği, geliştirilirken ise bir takım arka plan öğelerinin de kullanılmasının gerekliliğidir. Bu öğelerden belki de en önemlisi öğrencilerin okuma, konuşma, yazma becerileri yani çeşitli dilsel becerilerdir. Ancak öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri ile dilsel becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çok az sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda yaratıcılığın tek bir dil becerisi ile olan ilişkisi üzerinde odaklanmıştır. Bu araştırmayı gerçekleştirirken yaratıcılık ile okuma, yazma ve konuşma gibi dilsel beceriler üzerinde bütünsel bir bakış açısıyla çalışmanın daha doğru olacağı düşünülmüştür. Bu düşüncenin sebebi, dilsel becerilerin bir biri üzerine gelişen karmaşık beceriler olmalarıdır. Öğrencilerin yaratıcılık düzeylerinin yaratıcı yazma çalışmaları ile ölçülmesinin nedeni ise yazma becerisinin diğer beceriler üzerine gelişen yapısı nedeniyledir. Araştırmada dört temel dilsel beceriden birisi olan dinleme becerisi kapsam dışı tutulmuştur. Bu durumun sebebi bu dört sınıfta derse giren öğretmenin öğrencilerin dinleme becerilerini puanlama konusunda çekimser kalmasıdır. Barın'ın (2002:19) diğer becerilerin aksine dinleme becerisinin doğrudan gözlenemediği ve içsel bir süreç olduğu ifadesi bu durumu açıklar niteliktedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma 7. Sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin okuma, yazma ve konuşma becerileri ile yaratıcı yazma becerileri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu ana amaç doğrultusunda:

- Öğrencilerin yaratıcı yazma becerileri, konuşma becerilerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin yaratıcı yazma becerileri, okuma becerilerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin yaratıcı yazma becerileri, yazma becerilerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? sorularına yanıt aranacaktır.

YÖNTEM

Araştırmada birinci yazarın karma yöntemle gerçekleştirilen tez çalışmasının bir bölümü paylaşılmıştır. Araştırma bu bölümü ile tarama/ilişkisel tarama araştırması özelliklerini taşımaktadır. Tarama yönteminde, bir topluluğun tutum, kaygı, inanç, beceri vb. özelliklerini betimleyebilmek için bahse konu topluluğu temsil edebilecek kişilerden oluşan bir parça seçilir. (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). İlişkisel taramada esas olan iki ya da daha fazla değişkenin birlikte değişim gösterip göstermediği, eğer gösteriyorsa değişimin ne düzeyde olduğunun tespitidir (Karasar, 2005).

Ayrıca öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmalarının değerlendirilmesi aşamasında doküman inceleme yöntemine de başvurulmuştur. Doküman inceleme araştırma alanı ve konusuyla ilgili yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi ile gerçekleştirilir (İslamoğlu ve Alınçık, 2014). Bu bağlamda öğrencilerin yaratıcı yazma becerisi ile okuma, konuşma ve yazma becerileri arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla öğrencilere verilen yaratıcı yazma çalışma kâğıtlarında;

“Değerli Öğrenciler;

Yarın yerel bir radyoda İstanbul’un Fethi konulu bir program yapılacaktır. Lütfen programda sunulmak üzere bir metin yazınız” ifadesi ile öğrencilerden kendilerine özgü bir sunum metni yazmaları istenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılında, Sivas il merkezinde bulunan bir devlet okulunda, 7. Sınıf düzeyinde öğrenim gören dört farklı sınıftan (C-D-E-F) rastgele seçilmiş toplam 80 öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışma grubu seçilirken tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Grupların dağılımının homojenliği ve verilerin dağılımının normalliğini tespit etmek amacıyla Levene Testi ve Shapiro-Wilk testinden yararlanılmıştır. Testler sonucunda varyansların homojen olduğu, verilerin ise normal dağılıma sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1. Varyansların Homojenliği ve Verilerin Dağılımının Normallliği Testleri Sonuçları

Sonuçları				
Levene Testi		Sd 1	Sd 2	P
		3	76	,537
Shapiro-Wilk		İstatistik	N	P
Sınıf	C	,916	20	,083
	D	,934	20	,182
	E	,954	20	,427
	F	,951	20	,378

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verileri toplamak amacıyla, araştırmacılar tarafından yaratıcı yazma çalışma yaprağı hazırlanmıştır. Uzman görüşleri akabinde son şeklini alan çalışma yaprağıyla öğrencilerin yazma çalışmalarına ek olarak bir takım değişkenlere ait bilgiler toplanmıştır. Bunların yanında öğrencilerin konuşma, okuma ve yazma becerilerine öğretmenleri tarafından verilen değerlendirme puanları da dersin öğretmeninden temin edilmiştir. Bu araştırmada öğrencilerin konuşma, okuma ve yazma becerilerine ait veriler kullanılacaktır.

İkinci bir araç olan, Öztürk (2007) tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan yaratıcı yazma rubriği ile yaratıcı yazma çalışmaları puanlanmıştır. Rubriği geliştirirken araştırmacı, kendisi hariç üç ayrı alan uzmanının görüşüne daha başvurmak sureti ile rubriğe son şeklini vermiştir.

Rubrikler için güvenilirlik çalışmasında temel esas puanlayıcılar arası uyuma/benzerliktir. Rubriğin bu araştırma için güvenilirlik durumu tespit edilirken, öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanları tarafından verilen puanlar üzerinde görüş birliği ve görüş ayrılığı olan durumlar belirlenmiş, Miles ve Huberman (1994:64) tarafından önerilen güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Formüle göre, (Güvenirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) güvenilirlik hesaplaması sonucu, puanlamanın güvenilirlik düzeyinin 0.93 çıktığı görülmüştür. Bu sonuca dayanarak, araştırmacılar hariç üç uzman tarafından yapılan puanlamanın büyük ölçüde uyduğu, kullanılan rubriğin bu araştırma için geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiği söylenebilir.

Yaratıcı yazma çalışmalarının değerlendirilmesinde kullanılan rubrik toplam sekiz alt boyuttan oluşup her bir alt boyut bir puan ile beş puan arasında puanlanabilir. Öğrenciler bu rubrik'ten toplamda en az sekiz en fazla kırk puan alabilmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmacılar ve üç ayrı alan uzmanının, öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmalarını Öztürk (2007) tarafından geliştirilen rubrik ile puanlaması akabinde elde edilen yaratıcı yazma puanları SPSS 15.0 paket programında işlenmiştir. Grupların yaratıcı yazma puanlarının okuma, konuşma ve yazma becerileri bağlamında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için tek yönlü varyans analizinden, tespit edilen farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için ise tukey testinden faydalanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin yaratıcı yazma puanlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiştir. Varyans analizi yapılabilmesi için gruptaki denek sayısı en az yirmi olmalıdır (MEB, 2012:21). Tukey testi için ise gruptaki denek sayısı ise birbirine eşit olmalıdır (Tukey, 1949 Akt. Kayri, 2009:54). Bu görüşler doğrultusunda araştırmada gruptaki denek sayısı her bir grup için yirmi olarak belirlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Öğrencilerin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Konuşma Becerileri Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasından elde edilen yaratıcı yazma beceri puanlarının konuşma becerileri ile ilişkisi tablo 2'de verilmiştir. Bu tabloya göre, öğrencilerin konuşma becerilerinin öğretmenlerince değerlendirilmesi sonucu elde ettikleri konuşma beceri puanları arttıkça yaratıcı yazma beceri puanlarının da arttığı bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Konuşma Becerileri Bağlamında Değerlendirilmesi Sonucu Elde Edilen Tek Yönlü Varyans Analizi - Tukey Testi Verileri ile Ortalama ve Standart Sapma Bilgileri

Boyut	Ölçüm	Test Puanı		TYVA	TUKEY
		N	Ort.		
Fikirlerin Orijinalliği	Düzye			,000	4-2
	Geçer	5	1,20	,44721	4-3
	Orta	32	1,31	,47093	
	İyi	34	1,73	,61835	
	Pekiyi	9	2,33	1,00000	
Düşüncelerin Akıcılığı	Düzye			,027	2-4
	Geçer	5	1,40	,54772	
	Orta	32	1,53	,62136	
	İyi	34	1,82	,67288	
	Pekiyi	9	2,33	1,32288	
Düşüncelerin Esnekliği	Düzye			,002	4-2
	Geçer	5	1,20	1,2000	4-3
	Orta	32	1,18	1,1875	
	İyi	34	1,44	1,4412	
	Pekiyi	9	2,22	2,2222	
Kelimelerin Zenginliği	Düzye			,032	2-4
	Geçer	5	1,00	,00000	
	Orta	32	1,12	,33601	
	İyi	34	1,32	,53488	
	Pekiyi	9	1,66	1,00000	
Cümle Yapısı	Düzye			,005	4-1
	Geçer	5	1,40	,54772	4-2
	Orta	32	1,53	,62136	4-3
	İyi	34	1,76	,69887	
	Pekiyi	9	2,55	1,33333	
Organizasyon	Düzye			,020	4-1
	Geçer	5	1,40	,54772	4-2
	Orta	32	1,68	,69270	4-3
	İyi	34	1,73	,79043	
	Pekiyi	9	2,55	1,13039	
Yazı Tarzı	Düzye			,000	4-1
	Geçer	5	1,20	,44721	4-2
	Orta	32	1,15	,36890	4-3
	İyi	34	1,35	,69117	
	Pekiyi	9	2,22	1,09291	
Dilbilgisine Uygunluk	Düzye			,025	4-2
	Geçer	5	1,40	,54772	4-3
	Orta	32	1,50	,56796	
	İyi	34	1,55	,61255	
	Pekiyi	9	2,22	,97183	

Tablo dili : N (Kişi Sayısı), TYVA (Tek Yönlü Varyans Analizi), Ort (Ortalama), S.S. (Standart Sapma), 1 (Geçer), 2 (Orta), 3 (İyi), 4 (Pekiyi) anlamlarına gelmektedir.

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Fikirlerin Orijinalliği” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 7,976$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “orta” ve “iyi” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,31$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,73$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,33$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Düşüncelerin Akıcılığı” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 3,235$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “orta” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi”

konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,53$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,82$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,33$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Düşüncelerin Esnekliği” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 5,236$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “orta” ve “iyi” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,18$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,44$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,22$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Kelimelerin Zenginliği” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 3,080$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “orta” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,00$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,12$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,32$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=1,66$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Cümle Yapısı” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 4,646$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,53$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,76$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,55$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Organizasyon” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 3,495$ $p<.05^*<$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,68$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,73$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,55$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Yazı Tarzı” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 6,804$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$),

“Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,15$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,35$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,22$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Dilbilgisine Uygunluk” boyutundan elde ettiği puanların, konuşma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 3,305$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “orta” ve “iyi” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin konuşma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde konuşma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,50$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,55$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,22$) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu bulgulara dayanarak yaratıcı yazma becerileri ile konuşma becerisi arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu söylenilebilir. Öğrencilerin konuşma becerisi “Geçer” düzeyinden “Pekiyi” düzeye yükseldikçe yaratıcı yazma becerileri doğrultusunda elde ettikleri puan ortalamaları da yükselmektedir. Yaratıcı yazmanın “Yazı Tarzı” ve “Düşüncelerin Esnekliği” boyutlarında sadece “Geçer” ve “Orta” düzeyde konuşma becerisine sahip öğrenciler arasında konuşma becerisi ve yaratıcı yazma puanları bağlamında doğrusal olmayan bir ilişki görülsede yaratıcı yazma becerilerinin diğer altı boyutunda artışın doğrusal olması konuşma becerisi ile yaratıcı yazma becerileri arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Okuma Becerileri Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasından elde edilen yaratıcı yazma beceri puanlarının okuma becerileri ile ilişkisi tablo 3’de verilmiştir. Bu tabloya göre, öğrencilerin okuma becerilerinin öğretmenlerince değerlendirilmesi sonucu elde ettikleri okuma beceri puanları arttıkça yaratıcı yazma beceri puanlarının da arttığı bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Okuma Becerileri Bağlamında Değerlendirilmesi Sonucu Elde Edilen Tek Yönlü Varyans Analizi - Tukey Testi Verileri ile Ortalama ve Standart Sapma Bilgileri

Boyut	Ölçüm	Test Puanı		TYVA	TUKEY
		N	Ort. S.S.		
Fikirlerin Orijinallliği	Düzyey			,000	4-1
	Geçer	5	1,20 ,44721		4-2
	Orta	36	1,36 ,48714		4-3
	İyi	29	1,68 ,60376		
	Pekiyi	10	2,40 ,96609		
Düşüncelerin Akıcılığı	Düzyey			,004	4-1
	Geçer	5	1,40 ,54772		4-2
	Orta	36	1,55 ,60684		4-3
	İyi	29	1,75 ,63556		
	Pekiyi	10	2,50 1,26930		
Düşüncelerin Esnekliği	Düzyey			,000	4-1
	Geçer	5	1,20 ,44721		4-2
	Orta	36	1,22 ,48469		4-3
	İyi	29	1,34 ,55265		
	Pekiyi	10	2,40 1,34990		
Kelimelerin Zenginliği	Düzyey			,001	4-1
	Geçer	5	1,00 ,00000		4-2
	Orta	36	1,16 ,37796		4-3
	İyi	29	1,20 ,41225		
	Pekiyi	10	1,90 ,99443		
Cümle Yapısı	Düzyey			,003	4-1
	Geçer	5	1,40 ,54772		4-2
	Orta	36	1,50 ,60945		4-3
	İyi	29	1,82 ,71058		
	Pekiyi	10	2,50 1,26930		
Organizasyon	Düzyey			,006	4-2
	Geçer	5	1,40 ,54772		4-3
	Orta	36	1,66 ,71714		
	İyi	29	1,72 ,70186		
	Pekiyi	10	2,60 1,17379		
Yazı Tarzı	Düzyey			,000	4-1
	Geçer	5	1,20 ,44721		4-2
	Orta	36	1,16 ,37796		4-3
	İyi	29	1,27 ,52757		
	Pekiyi	10	2,40 1,17379		
Dilbilgisine Uygunluk	Düzyey			,002	4-1
	Geçer	5	1,40 ,54772		4-2
	Orta	36	1,41 ,55420		4-3
	İyi	29	1,62 ,56149		
	Pekiyi	10	2,30 ,94868		

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Fikirlerin Orijinallliği” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 8,673$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,36$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,68$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,40$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Düşüncelerin Akıcılığı” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 4,818$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için

($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,55$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,75$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,50$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Düşüncelerin Esnekliği” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 8,511$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,22$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,34$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,40$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Kelimelerin Zenginliği” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 6,556$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,00$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,16$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=1,90$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Cümle Yapısı” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 5,115$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,50$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,82$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,50$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Organizasyon” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 4,462$ $p<.05^*<$), bahse konu farklılığın “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,66$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,72$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,60$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Yazı Tarzı” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 12,177$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,16$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,27$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,40$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Dilbilgisine Uygunluk” boyutundan elde ettiği puanların, okuma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 5,546$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde okuma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” okuma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin okuma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde okuma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,41$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,62$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,30$) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tüm bu bulgulardan hareketle yaratıcı yazma becerileri ile okuma becerisi arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Öğrencilerin okuma becerisi “Geçer” düzeyinden “Pekiyi” düzeye yükseldikçe yaratıcı yazma becerileri doğrultusunda elde ettikleri puan ortalamaları da yükselmektedir. Yaratıcı yazmanın “Yazı Tarzı” boyutunda sadece “Geçer” ve “Orta” düzeyde okuma becerisine sahip öğrenciler arasında okuma becerisi ve yaratıcı yazma puanları bağlamında doğrusal olmayan bir ilişki görülsede yaratıcı yazma becerilerinin diğer yedi boyutunda artışın doğrusal olması okuma ile yaratıcı yazma becerileri arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Yazma Becerileri Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasından elde edilen yaratıcı yazma beceri puanlarının yazma becerileri ile ilişkisi tablo 4’de verilmiştir. Bu tabloya göre, öğrencilerin yazma becerilerinin öğretmenlerince değerlendirilmesi sonucu elde ettikleri yazma beceri puanları arttıkça yaratıcı yazma beceri puanlarının da arttığı bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Yazma Becerileri Bağlamında Değerlendirilmesi Sonucu Elde Edilen Tek Yönlü Varyans Analizi - Tukey Testi Verileri İle Ortalama Ve Standart Sapma Bilgileri

Boyut	Ölçüm	Test Puanı			TYVA	TUKEY	
		N	Ort.	S.S.			
Fikirlerin Orijinalliği	Düzye				,000		
	Geçer	5	1,20	,44721			4-1
	Orta	36	1,36	,48714			4-2
	İyi	29	1,68	,60376			4-3
	Pekiyi	10	2,40	,96609			
Düşüncelerin Akıcılığı	Geçer	5	1,40	,54772	,004	4-1	
	Orta	36	1,55	,60684			4-2
	İyi	29	1,75	,63556			4-3
	Pekiyi	10	2,50	1,26930			
	Düşüncelerin Esnekliği	Geçer	5	1,20			,44721
Orta		36	1,22	,48469	4-2		
İyi		29	1,34	,55265	4-3		
Pekiyi		10	2,40	1,34990			
Kelimelerin Zenginliği		Geçer	5	1,00	,00000	,001	4-1
	Orta	36	1,16	,37796	4-2		
	İyi	29	1,20	,41225	4-3		
	Pekiyi	10	1,90	,99443			
	Cümle Yapısı	Geçer	5	1,40	,54772		
Orta		36	1,50	,60945	4-2		
İyi		29	1,82	,71058	4-3		
Pekiyi		10	2,50	1,26930			
Organizasyon		Geçer	5	1,40	,54772	,006	4-2
	Orta	36	1,66	,71714	4-3		
	İyi	29	1,72	,70186			
	Pekiyi	10	2,60	1,17379			
	Yazı Tarzı	Geçer	5	1,20	,44721		
Orta		36	1,16	,37796	4-2		
İyi		29	1,27	,52757	4-3		
Pekiyi		10	2,40	1,17379			
Dilbilgisine Uygunluk		Geçer	5	1,40	,54772	,002	4-1
	Orta	36	1,41	,55420	4-2		
	İyi	29	1,62	,56149	4-3		
	Pekiyi	10	2,30	,94868			

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Fikirlerin Orijinalliği” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 5,560$ $p<.05*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,36$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,68$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,40$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Düşüncelerin Akıcılığı” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 3,726$ $p<.05*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için

($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,55$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,75$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,50$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Düşüncelerin Esnekliği” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 5,312$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,22$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,34$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,40$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Kelimelerin Zenginliği” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 3,503$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,00$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,16$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=1,90$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Cümle Yapısı” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 4,346$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,50$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,82$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,50$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Organizasyon” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 2,858$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,66$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,72$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,60$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Yazı Tarzı” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 6,250$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,20$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,16$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,27$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,40$) olduğu,

Öğrencilerin yaratıcı yazma çalışmasının, “Dilbilgisine Uygunluk” boyutundan elde ettiği puanların, yazma becerileri bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($F(3-79)= 4,258$ $p<.05^*$), bahse konu farklılığın “geçer”, “orta” ve “iyi” düzeyde yazma becerisine sahip öğrencilerle “pekiyi” yazma becerisine sahip öğrenciler arasında “pekiyi” düzeyde değerlendirme puanına sahip öğrenciler lehine olduğu, öğrencilerin yazma beceri düzeylerine göre yaratıcı yazma puan ortalamalarının; “Geçer” düzeyde yazma puanı alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,40$), “Orta” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,41$), “İyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ($\bar{X}=1,62$), “Pekiyi” düzeyde puan alan öğrenciler için ise ($\bar{X}=2,30$) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Yazma becerisi ve yaratıcı yazma becerileri arasındaki ilişkiye yönelik bulgulardan hareketle yaratıcı yazma becerileri ile yazma becerisi arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Öğrencilerin yazma becerisi “Geçer” düzeyinden “Pekiyi” düzeye yükseldikçe yaratıcı yazma becerileri doğrultusunda elde ettikleri puan ortalamaları da yükselmektedir. Yaratıcı yazmanın “Yazı Tarzı” boyutunda sadece “Geçer” ve “Orta” düzeyde yazma becerisine sahip öğrenciler arasında yazma becerisi ve yaratıcı yazma puanları bağlamında doğrusal olmayan bir ilişki görülsede yaratıcı yazma becerilerinin diğer yedi boyutunda artışın doğrusal olması yazma ile yaratıcı yazma becerileri arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada konuşma, okuma ve yazma gibi temel dilsel becerilerin öğrencilerin yaratıcı yazma becerileri ile ilişkisi incelenmiştir. Bu araştırmadan çıkarılacak genel sonuç temel dilsel becerilerin, öğrencilerin yaratıcı yazma becerileri üzerinde olumlu yönde etkiye sahip olduğu ve anlamlı farklılıklara yol açtığıdır. Yapılan inceleme sonucunda, elde edilen bulgulardan şu alt sonuçlara ulaşılmıştır.

- Öğrencilerin konuşma becerileri ile yaratıcı yazma becerileri arasında doğrusal bir ilişki vardır. Öğrencilerin konuşma beceri puanları arttıkça yaratıcı yazma beceri puanlarının da arttığı sonucu elde edilmiştir. Hall vd. (1986) insanoğlunun konuşmak için kullandığı sesleri, yaratıcılık yeteneğini kullanarak bir sistematik üzerine oturttuğu ve bu yaratıcılık sayesinde insanlar arasında iletişim kurulabildiğini ifade etmişlerdir (Akt. Karacan, 2000:263). Yağmur Şahin ve Zorlu Kana (2013:30) çocukların çevresindekilerle iletişim kurarak bir takım bilgileri edinebildiğini belirtmişler, Kurudayıoğlu (2003:300) ise beynin sağ yarım küresinde bu bilgilerin yaratıcılık yeteneği ile birleştiğini ve özgün fikir ile hayallerin bu şekilde ortaya çıktığını, öğrencilerin hayallerini konuşarak sınıf ortamında dile getirmesinin onların konuşma becerisini daha fazla geliştirmelerine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Şahin’e (2007) göre de dil ve düşünce bütünsel bir özellik gösterir, insanlar dili kullanarak kendi düşüncelerini, yaşantı-gözlemlerini ve evreni kurgusal bir biçimde ifade ederler. Bu ifade biçimi de yaratıcı yazmanın temel amaçlarından biridir ve dilin konuşma, okuma ve yazma becerileri gibi temel becerilerinde yetkin olmak yaratıcı düşünmeye imkân tanır. Buradan çıkarılan konuşma becerisinin yaratıcılığı, yaratıcılığında konuşma becerisini geliştirdiği verisi bu araştırma sonucunda elde edilen verilerle örtüşmektedir.

- Öğrencilerin okuma becerileri ile yaratıcı yazma becerileri arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yani öğrencilerin okuma beceri puanları arttıkça yaratıcı yazma beceri puanlarının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Kara ve Akkaya özellikle ilköğretim yıllarında çocuğun dünyasında kurgu ve gerçekliğin bir bütün olduğunu belirterek çocukların özellikle masal, hikâye, roman, fabl gibi kurgusal eserler vasıtası ile kurgu ve gerçeklik arasında gidip geldiklerine dikkat çekmişlerdir. Bu eserler, çocukların hayal gücü ve yaratıcılıklarını geliştirmek için gerçekte var olmayan yaşantılar, kurgu ve fanteziler içermektedir. Ayrıca okunan hikâye, masal gibi eserlerden edindikleri kurgusal formları resim, müzik ve yaratıcı yazma gibi etkinliklerde kullandıklarını belirtmişlerdir. (Kara ve Akkaya, 2014:217-219). Küçük (2007) benzer bir şekilde düzenli okuma alışkanlığına sahip olmanın yaratıcı etkinlikler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Akt. Temizkan, 2011:920). Ayrıca Dolmaz ve Kaya'nın (2017:15) araştırmaları sonucu bilim ve teknolojideki gelişmeleri okurlarına aktaran bilim ve teknoloji dergilerindeki bilimsel teknolojik yazıları okumanın da öğrencilerin yaratıcılıklarına olumlu etki yaptığı tespit edilmiştir. Bu görüşler araştırma sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir.
- Öğrencilerin yazma beceri puanları ile yaratıcı yazma beceri puanlarındaki artış doğrusaldır. Yazma beceri puanları arttıkça yaratıcı yazma beceri puanlarının da arttığı görülmüştür. Demir (2013:84) benzer şekilde yaptığı araştırmalar sonucu öğrencilerin yazma özyeterlik algıları ile yaratıcı yazma becerileri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiş, yaratıcılık ve yazma becerisinin birbirine çok yakın ve özdeş olduğunu belirtmiştir. Ona göre öğrencilerin yazma becerilerine dayalı yazma çalışmaları onların yaratıcılığının somut bir ürünüdür. Ağluç (2013:5) roman ve hikâye gibi yazma eserlerin yaratıcılığa dayalı bir sürecin ürünleri olduğunu belirtmiştir. Torrance (1977) benzer bir şekilde öykü ve şiir yazma etkinliklerinin yaratıcı başarıyı getirdiğini, bu tür etkinliklere zaman ayrılmasının faydalı olacağını, bunların boş zaman aktivitesi olmadığını ifade etmiştir. Bu ifadelerde, araştırmadan elde edilen, yaratıcılık becerisinin yazma becerisi ile doğrusal bir gelişim gösterdiği sonuçlarıyla örtüşen ifadelerdir.

Bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğrencilerin, okul içi ve dışında okuma becerilerini doğrudan artırarak yaratıcılıklarını geliştirecek, onların düşüncelerinde yeni ufuklar açacak hikâye, roman, masal ve fabl gibi dilsel kaynakları okumaya teşvik edilmesi sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin yazma çalışması yapabilecekleri Türkçe, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri gibi derslerde sık sık ünite ve konuların ruhuna uygun yaratıcı yazma etkinlikleri ile öğrenmelerini desteklemeleri gerekir. Böylelikle ünite ile ilgili kazanımlar gerçekleştirilirken öğrencilerin yazma ve yaratıcı yazma becerileri de geliştirilmiş olacaktır.
- Toplumun bir bireyi olan öğrencilerin okulda ve toplum içerisinde düşüncelerini özgür bir biçimde ifade edebilecekleri sınıf ortamına sahip olmaları sağlanmalıdır. Özellikle öğrencilerin hayal kurlmaları ve bunu sınıf içerisinde dile getirmelerini sağlama, onlara ünite konuları ile ilgili sorular sorarak yaratıcı düşünme ve düşüncelerini ifade etme imkânı verme, metinlerde yer alan olayların sonuçlarını tahmin etme gibi etkinliklerde bulunma fırsatı verilerek yaratıcı düşünme ve konuşma becerilerini geliştirme imkânı tanınmalıdır.

- Öğrencilerin yaratıcılığı yani yaratıcı düşünme ve yaratıcı yazma becerisi hemen hemen tüm disiplinlerin geliştirmeyi amaçladığı ortak bir beceri olması dolayısı ile disiplinlerarası koordinasyonu gerektirmektedir. Farklı disiplinlerce öğrencide yaratıcı düşünme ve yaratıcı yazmayı geliştiren etkinlikler yapılırken, branş öğretmenlerinin Türkçe öğretmenleri ile bir değerlendirme yapması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ağluç, L. (2013). Sanat Yaratıcılık Bağlamında İnsan ve Yaratma Güdüsü. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 1-14.
- Ataman, A. (1993). "Eğitim Sürecinde Yaratıcılık", *Yaratıcılık ve Eğitim*, Türk Eğitim Derneği XVII. Eğitim Toplantısı (25-26 Kasım 1993), Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Barın, M. (2002). Yabancı Dil Öğretiminde Dinleme Becerisinin Önemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28-29).
- Başaran, M., Erdem İ. (2009). Öğretmen Adaylarının Güzel Konuşma Becerisi İle İlgili Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 743-754.
- Baş, B. (2002). Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 60-68.
- Başkök, B., (2012). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinde Uygulanan Yaratıcı Yazma Çalışmalarının, Öğrencilerin Yaratıcılıklarına ve Türkçe Dersine Olan Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Büyüköztürk Ş., Demirel F., Karadeniz, Ş., Akgün, Ö. E., Kılıç, E. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cannatella, H., (2004). Embedding Creativity in Teaching and Learning. *Journal of Aesthetic Education*, 38 (4), 59-70.
- Craft, A. (1999). Creative Development In The Early Years: Some Implications Of Policy For Practice. *Curriculum Journal*, 10(1), 135-150.
- Demir, T. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerileri İle Yazma Özyeterlik Algısı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(1), 84-114.
- Dolmaz, M., Kaya, E. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Yaratıcı Yazma Çalışması: Yaratıcı Yazma Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 3(2), 1-17.
- Gartenhaus, A. R. (1997). *Minds in Motion-Using Museum To Expand Creative Thinking*. (Çeviren: Ruhiser Mergenci ve Bekir Onur). (2000). *Yaratıcı Düşünme ve Müzeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (No: 7).
- Gomez, J. G., (2007). What Do We Know About Creativity?. *The Journal of Effective Teaching*, 7 (1), 31-43.
- Gökalp, M. (2016). Çocukta Yaratıcılık Ve Yaratıcı Çocuk Etkinliklerinin "Yaratıcılık Ve Geliştirilmesi" Dersinde Okul Öncesi Bölümü Öğrencilerine Olan Etkisi (Samsun Eğitim Fakültesi Örneği). *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 25-36.
- İslamoğlu, A.H., Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kara, Ö. T., Akkaya, A. (2014). Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Çocukların Hayal Gücü ve Yaratıcılığını Etkileyen Boyutlar. (Editör: Bülent ÖZKAN, Çocuk Yazını Araştırmaları, Adana: Karahan Kitabevi, s. 217-228.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, (3(4), 263-268.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.

- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler. TÜBAR-XIII/2003-Bahar, 287-309.
- MEB (2012). İstatistiki TESTLER, Ankara. (megep.meb.gov.tr adresinden 14.04.2018 günü erişildi)
- Miles, M. B., Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd ed). California: SAGE.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı Düşünme Öğrenme Ortamının Akademik Başarı Ve Bilgilerin Kalıcılığa Etkisi. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(3). 675-705.
- Öztürk E., (2007) İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- Parkhurst, H. (1999). Confusion, Lack Of Consensus, And The Definition Of Creativity As A Construct. *Journal of Creative Behavior*, 33(1), 1-21.
- Semerci, N., Yelken, T.Y. (2010). İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 47-54.
- Şahin, E. (2007). Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı'na Göre Dil Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Uygulamalar. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, (10-15 Eylül 2007), 1619-1634, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Temizkan, M. (2010). Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 621-643.
- Temizkan, M. (2011). Yaratıcı Yazma Etkinliklerinin Öykü Yazma Becerisi Üzerindeki Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi (Educational Sciences: Theory & Practice)*, 11(2), 919-940.
- Torrance, E. P. (1977). *Creativity in the Classroom; What Research Says to the Teacher*. National Education Association, Washington, DC. (<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED132593.pdf>) (07.04.2018 tarihinde erişildi.).
- Yağmur Şahin, E., Zorlu Kana, H. (2013). *Türkçe Eğitim Programlarında Konuşma Eğitimi, Konuşma Eğitimi* (Editör: Aziz Kılınç ve Abdullah Şahin), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Examination of The Relationship Between 7th Grade Students' Creative Writing Skills and Linguistic Skills

Introduction

It is an undeniable requirement that the century we are living is the information age, and the access to information in this age can easily be achieved by all people. For this reason, the ability to use creativity at a high level, the different and the new, has become even more important for the societies (Demir, 2013:85). Interest in creativity has increased considerably, especially in the 1990s (Craft, 1999:137). It has been discovered that students can be creative in writing, in many areas, at an impressive level, and students are encouraged to think like scientists (Torrance, 1977:15). Gomez (2007:31) stated that creativity is defined in different ways because it is defined by different disciplines and different aspects. But when one considers the common feature of these definitions, it can be said that creativity is an innate ability to be developed (Gartenhaus, 1997: 11-13, Ataman, 1993:11, Ağluç, 2013:3, Özerbaş, 2011:700, Başkök, 2012:11). Rubin (2000) stated that children need rich, rich resources that they can gather information from the first hand so that thinking can take place (Öztürk, 2007:25) When collecting information from rich sources, students will have basic language skills. Students need to have a basic set of background skills like reading, writing and speaking so they can use their creative skills effectively. However, very few studies have examined the relationship between students' creativity levels and linguistic skills. In studies on creativity and language skill, it focuses on the relationship of creativity with a single language skill.

The Purpose of the Study

In carrying out this research, it was thought that it would be more accurate to look at a holistic perspective on creativity and linguistic skills. The reason for this thinking is that linguistic skills are complex and interrelated skills.

The main aim of the study;

- Do the students' creative writing skills differ significantly in the context of linguistic competence?

For this main, the following questions will be answered:

- Do the students' creative writing skills show a meaningful difference in terms of reading skills?
- Do the students' creative writing skills show a meaningful difference in terms of speaking skills?
- Do the students' creative writing skills show a meaningful difference in terms of writing skills?

The Model of Research

In our research was used relational screening model.

The Study Group

The sample of the research consists of eighty students from four different classes who read in the 7th grade of a public school in Sivas province center.

Data Collection

The research began with a creative writing work done by students. The data was obtained from the students' creative writing work on Conquest of Istanbul. The students were asked to prepare a text on the worksheet to be presented on a radio program about Conquest of Istanbul. The students were given about a forty-minute period.

Analysis of Data

The data obtained from this study were scored with the help of rubrik developed by Öztürk (2007). SPSS 15.0 package program was used in the analysis of the data in the study. The mean and standard deviation values of the writing studies are examined and One-way ANOVA and tukey testing were used to explain the significant differences between students' writing practices.

Result and Discussion

According to the result of the reseach, students with high reading writing and speaking skills scores had higher creative writing skill scores. Thus, it was found that there was a positive relationship between these three basic linguistic skills and creative writing skills.

For example Kara and Akkaya (2014) said that reading the fiction works such as story increases the creativity. On the other hand, Dolmaz and Kaya (2017) has stated that the creativity of students who read scientific and technological writings is high. In general Küçük (2007) says that regular reading habits have a positive effect on creativity. Likely, we have seen that students with high reading skills had high creative writing skills.

Besides, it is understood that the expression of Yağmur Şahin and Zorlu Kana (2013), Kurudayıoğlu (2003) speaking develops creativity, creativity also supports talking. So conversation and creative writing support each other mutually. In our research, similarly, we also obtained a result that students with high speaking skills had high creative writing skills.

Finally Demir (2013) stated that creativity and writing skills are very close to each other an deven identical. In our research, similarly, we also obtained a result that students with high writing skills had high creative writing skills.

Eğitim Bilişim Ağı (EBA) Dergilerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi**

* Bahadır Kılcan¹&Esra Üçarkuş²
¹Gazi Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Şubat 2018** Kabul Tarihi: **Mayıs 2018**

Özet:

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, adil olma ve barış değerlerinin Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ortaokul e-dergilerinde yer alma durumlarını belirlemektir. Bu çalışma EBA'da yer alan e-dergilerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler açısından incelendiği ilk çalışma olması nedeniyle önem taşımaktadır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada veri toplama amacıyla doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmanın veri toplama kaynağını 2006-2016 yılları arasında EBA'da yayımlanan ortaokul kategorisindeki e-dergiler oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. EBA'daki e-dergiler sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan doğrudan verilecek değerlere göre belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda altıncı sınıfta en fazla doğal çevreye duyarlılık en az sorumluluk değerinin, yedinci sınıfta ise en fazla vatanseverlik en az adil olma değerinin e-dergilerde yer aldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitim bilişim ağı, e-dergiler, sosyal bilgiler, değerler eğitimi.

Abstract

The aim of this study is to identify partaking of values in Social Studies 6th and 7th grade education programme such as scientificness, sensibility to natural environment, responsibility, helpfulness, sensibility to cultural heritage, respect to rights and independence, diligence, respect to differences, patriotism, esthetics, honesty, being fair and peace targeted to gain students, in Education Informatics Network (EIN) secondary school e-journals. This study is important as it was the first study in which e-journals partaking in EIN are examined in terms of values in social studies teaching programme. In this study that qualitative method was used, document analysis technique was benefitted in order to collect data. E-journals in secondary school category published in EIN between years 2006-2016 formed the data source of research. In analysis of obtained data descriptive analysis technique was used. The journals in EIN were determined according to values that are in social studies 6th and 7th education programme and will be given directly. As a result of study it was seen that in 6th grades sensible to natural environment is the most value, responsibility is the least value whereas in 7th grade patriotism is the most value and being fair is the least value in e-magazines.

Keywords: Education informatics network, e-magazines, social studies, values education.

*Sorumlu Yazar E-mail: bahadir@gazi.edu.tr

Orcid ID:

** Bu çalışma 02-04 Mayıs 2017 tarihleri arasında Eskişehir'de düzenlenen VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulan aynı başlıklı çalışmanın genişletilmiş şeklidir.

GİRİŞ

Günümüzde bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişimler ve bunun etkileri neredeyse dünyanın tamamında meydana gelmektedir. Bu değişim ve beraberinde getirdiği etkilemenin sonucu olarak bir nevi kültürler iç içe geçmiş, kültürlerarası çok yönlü bir etkileşim trafiği başlamıştır. Meydana gelen kültürler arası etkileşimin toplumlara olumlu katkılarının yanında son zamanlarda herkes tarafından eleştirilen, istenmeyen, kınanan bir takım olumsuzlukları da tetikleyerek toplumlar tarafından geçmişten geleceğe taşınma amacıyla kutsiyet atfedilen öğelere bile zarar verdiği bilinmektedir. Bu zararları en aza indirmek ya da gidermek ancak toplumların ortak ilke ve inançları olan değer sistemlerini etkinleştirmek ve yaşatmak ile mümkün olabilir.

Toplumlar tarafından benimsenen değer sistemlerini, o toplumun bozulmadan ayakta kalmasına imkân veren ve devlet mekanizması eliyle eğitim programları aracılığıyla çağın gerekliliklerine uyum sağlayacak bireylerin yetişmesine olanak tanıyacak şekilde şekillendirilen öğeler olarak tanımlamak mümkündür.

Bu şekilde tanımlanan değer sistemi içerisinde yer alabilecek her bir değer gelecekte kuşaklara aktarılması konusunda en etkili kurumlardan biri okullardır. Çünkü okullar eğitim-öğretim faaliyetinin planlı bir şekilde yapıldığı yerlerdir. Okulların planlı ve programlı oluşu onları değer eğitimi için en etkili kurumlardan bir yapmaya yetmektedir (Şen, 2007). Öte yandan Hökelekli ve Gündüz'e (2007) göre okullar, aileden kazanılmış olan değerlerin daha da pekiştirilebileceği ayrıca farklı değerlerin de kazandırılabilmesi için eğitim ortamları olarak tanımlanmaktadır.

Bu eğitim ortamlarının toplumun ve çağın gerekliliklerine uygun vatandaşlar yetiştirebilmesi buralarda uygulanan eğitim programlarına ve bu programlarda yer alan değerlerin eğitimine bağlıdır. Ülkemizde uygulanan eğitim programlarının içeriğine bakıldığında, değer öğesinin 2005 yılında hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programıyla daha sonra da 2017 yılında hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programına ilaveten diğer programlar (Türkçe Dersi Öğretim Programı, Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı, Matematik Dersi Öğretim Programı vb.) yoluyla kazandırılmaya çalışıldığının amaçlandığı görülmektedir (MEB, 2005).

Erdem'e (2003) göre değerler ortaya çıkmış belirli bir durumu başka bir duruma tercih etme isteği, insan davranışlarına kaynak oluşturan ve bu davranışları yargılamaya imkan tanıyan anlayış, insanların neyi önemli gördüklerini ortaya çıkararak, insanlar tarafından istenilen, arzulan, ihtiyaç duyulan şeyler hakkında bilgiler sunan kavramlar olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan bazı kaynaklarda (Aslan, 2007; Özensel, 2003; 2007; Theodorson & Theodorson, 1979: 455) değerler, özel eylem ve amaçları yargılamada temel bir standart oluşturan ve bir topluluğun üyeleri tarafından güçlü duygusal bağ ile oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri olarak tanımlanmıştır. Esmer (1999) ise değerleri, iyiyi-kötüyü, doğruyu yanlışlığı açığa çıkaran soyut düşünceler, idealler olarak tanımlarken; Ülken (1969: 73) her toplumun sahip veya bağlı olduğu kültürünü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar olarak; Kuçuradi (2013) toplumda yaşayan kişilerin yaşamlarında ön planda tuttukları, yaptıkları davranışlarda ve yaşamlarında ağır basan şeyler olarak; Halstead & Taylor, (2000) davranışlara rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar olarak; Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD], (1991: 3) ise değeri toplumsal hayatta, insanların ortak olarak önemsedikleri görgül içerikli olgular olarak tanımlamışlardır.

Değerler eğitiminin okullarda nasıl ve hangi yöntem-tekniikle uygulanacağına ilişkin çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların her biri kendilerine özgü felsefi ve siyasi bir temele dayanmakla birlikte, kendilerine ait eğitimsel bir uygulama planına da sahiptirler. Bu eğitimsel uygulamalarda, öğrencilere kazandırılmak istenen değerler bazen en geleneksel yaklaşım olan telkin yaklaşımı ile kazandırılmaya çalışıldığı gibi bazen de ahlaki muhakeme yaklaşımı, değer açıklama yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı temel alınarak öğrencilere kazandırılmak istenmektedir (Akbaş, 2004; 2005; Veugelers, 2000).

Öğrencilerin yukarıda belirtilen farklı yaklaşımlar kullanılarak değerleri kazanması yapılandırmacı anlayış çerçevesinde hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programı ile de örtüşmektedir. Bu yaklaşımlar eşliğinde kazandırılmak istenen değerlerin eğitimini çeşitli süreli yayınlar olan dergiler vasıtası ile de desteklemek mümkündür.

Türkiye’de uygulamaya konulan Eğitim Bilişim Ağı (EBA), çevrimiçi sosyal bir ağ niteliğindedir. Amacı, öğrencilerin ihtiyaç duyduğu her yerde bilgi teknolojilerini kullanarak eğitime entegre olmayı sağlamaktır. EBA içerisinde dersler, videolar, e-dergiler, sesler ve görseller gibi zengin bir içerik yer almaktadır. Öğrenciler bu içerikler vasıtasıyla eğitimdeki eksikliklerini tamamlama fırsatını yakalamaktadırlar. Öğrencilere destek olmak amacıyla oluşturulan EBA’da yer alan tüm içerikler gibi e-dergiler de hem öğrencilere önemli bir öğretim aracı olma özelliğine sahip olmakta hem de öğretim programlarında yer alan değerler eğitiminin sadece sınıflarda değil sınıf dışı ortamlarda da pekiştirilmesi noktasında onlara faydalar sunmaktadırlar (EBA, 2012).

Değerler eğitiminin yazılı metinlerde araştırılmasına ilişkin alan yazın incelendiğinde genelde çalışmaların (Akkaya, 2014; Aslan, 2016; Çelik, 2016; Gökçe, 2008; Karatay, 2007; Kardaş, 2015; Kaya, 2012; Kaymakçı, 2013; Kılcan, 2016; Kurtoğlu, 2017; Küçük, Gedik, ve Akkuş, 2014; Oran, 2015; Sever, Memiş, ve Sever, 2015; Sallabaş, 2012; Sönmez, 2011; Sönmez, 2014; Tahiroğlu, Kayabaşı ve Kayabaşı, 2013; Yıldız ve Çalışkan, 2007; Yılmaz, 2015) Türkçe dersi öğretim programı kapsamında yapıldığı ancak yapılandırmacı anlayışın ürünü olan ve değerler eğitiminin ilk yer aldığı programlardan biri olan sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında ise yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

EBA’da yer alan e-dergi hazırlayacak olan eğitimcilere değer eğitiminin kazandırılması noktasında farkındalık oluşturacağı düşünülen bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, adil olma ve barış değerlerinin EBA’daki ortaokul e-dergilerinde yer alma durumlarını belirlemektir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmaya uygun olarak tasarlanan bu araştırmada veri toplama amacıyla doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma, ‘sosyal ya da beşeri bir probleme ilişkin

bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetmeye ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır' (Creswell, 2016). Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" türü olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman analizi ise; "belgesel gözlem", "mevcut kayıt ya da belgelerin veri kaynağı olarak sistemli incelenmesi", "belge taraması" ve "kitaplık araştırması" olarak da adlandırılmaktadır (Karasar, 2010). Doküman analizinde incelenecek veriler toplumun kendi halkını eğlendirmek, bilgilendirmek, bazen de ikna etmek için ürettiği popüler kültür evrakları olarak tanımlanabilecek belgeler ve dergiler olabilir (Merriam, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmada veri elde edilen çalışma grubu 2006-2016 yılları arasında EBA'da yayımlanan ortaokul kategorisindeki e-dergilerden oluşmaktadır. EBA'da yayımlanan toplam e-dergi sayısı 624'dür. Bu dergilerden 6 ve 7. sınıfları kapsayan e-dergi sayısı 177'dir. Çalışmada 6 ve 7. sınıflara yönelik hazırlanmış 177 e-dergi sosyal bilgiler dersinde verilecek değerler açısından incelenmiş ve aşağıdaki tabloda incelenen dergilere ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. EBA'da incelenen e-dergiler

1. Yeşil İnci	43. Turkuaz
2. Miralay Halit Bey İlköğretim Okulu Dergisi	44. Kağızman
3. Palet	45. Atatürk'çe Edebiyat Dergisi
4. Bilgi Damlası	46. Bal peteğim
5. Atatürk İlköğretim Okulu Bülten	47. Kalem
6. Uçurtmamız	48. Başarı
7. Ahenk	49. Elma Ağacı
8. Umut	50. Teneffüs
9. Gül Bahçesi	51. Kızılot
10. Etkinlik Dergisi	52. Okul Yazar
11. Teneffüs	53. 5. Mevsim
12. Deniz Yıldızı	54. Kıvılcım
13. Gazi	55. Bizimyaka
14. Yüksek Sesler	56. Kahve Molası
15. Arkadaş	57. Teneffüs
16. Fatih'in Sesi	58. Sorgun Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu Bülten
17. Tomurcuktan Çınara	59. Farabi 'nin Sesi
18. Gül Deryası	60. Suffa
19. Ayyıldızın Sesi	61. Asırlık Çınar Dumlupınar
20. Hetifçikler	62. Nergis
21. Kırklareli Cumhuriyet Ortaokulu	63. Surun Aynası
22. İsmet İnönü Ortaokulu	64. Bölükçam
23. Karabağ Gündem	65. Uçurtma
24. Herfene	66. Nar
25. İşte Hedef	67. Kalemlik
26. Kardelen Dergi	68. Çay Molası
27. Deniz Yıldızı	69. Fenomen
28. Sosyal Düşünce	70. YBO Harmanı
29. İzzet-i İkram	71. Sevgi Çiçekleri
30. Çanakkale Cevat Paşa Ortaokulu Yıl Sonu Dergisi	72. Ekol
31. Yeni Umutlar	73. Hürriyet
32. Eyüp Sultan'a Vefa	74. Hasan Leyli
33. Koç Vizyon	75. Beyazıd'ın Şiir ve Türkü Defteri

34. İmge	76. Meşale
35. Hürriyet	77. Eğitimin Mimarı
36. Bozok	78. Ekin
37. Şelale	79. Gönül Bağı
38. Beyaz Sayfa	80. Ülkühane
39. Papatya	81. Ahmed Arif Ortaokulu Okul Dergisi
40. Keşif	82. Akif'in Sesi
41. Neşeli Çocuk	83. Beypınar' da Bir Kolej
42. Yılmaz Gençlik	84. Zeytin
85. Diriliş Sergentepe	107. Yansımalar
86. Mehmedim	108. Enko
87. Kurşun Kalemler	109. İrfan
88. Sivas Danışman Ortaokulu	110. Dipsizgöl Ortaokulu
89. Pırıldı	111. Bahar Esintisi
90. Zekice	112. Yeşilyazı
91. Cemre	113. Dörtmevsim
92. Serüven	114. Badem
93. Körpe Ruhlar	115. Şehzade
94. Gerdanlık	116. İkra
95. Alyadua	117. Harran Ortaokulu
96. Gençlik	118. Bozceylan İlk/Ortaokulu
97. Aralıktan Yükselenler	119. İmambakır Times
98. Tuğ	120. Sehrince İlk/Ortaokulu
99. İz	121. Yağmız Kuyusu
100. Eskiharran İlkokulu ve Ortaokulu	122. Cezve
101. Dumlupınar Ortaokulu	123. Gülen
102. Mustafa Sökmen Ortaokulu Dergisi	124. Fatih
103. Çevrimiçi Gaziantep	125. Sakarya'da Gündoğdu
104. Gökkuşluğu	126. Kastamonu Bülten
105. Tohum	127. Döğer İmam Hatip'in Sayfaları
106. Bilgi Ağacı	128. Ahmet Demir İlk ve Ortaokulu 2015-2016 Sezonu Okul Dergisi

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. EBA'da yer alan ortaokul kategorisindeki 177 e-dergi tek tek incelenerek veriler elde edilmiştir. EBA'da yayımlanan e-dergilerde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin yazıları ile 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin yazı ve şiirleri değerlendirilmiştir. Diğer branş öğretmenlerinin yazı ve şiirleri değerlendirme dışında tutulmuştur.

Doküman analizi tekniğiyle verilerin incelenmesi üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada çalışma grubundaki e-dergilere EBA veri tabanından ulaşılmıştır. İkinci aşamada ortaokul e-dergileri 2006 yılından başlayarak 2016 yılına doğru incelenmiştir. Üçüncü aşamasında ise e-dergilerin analiz birimini oluşturan sözcük, tema, karakter-kişi cümle-paragraf ve içerik, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde verilecek bilimsellik, farklılıklara saygı, kültürel mirasa duyarlılık, estetik, doğal çevreye duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, hak ve özgürlüklere saygı, adil olma, yardımseverlik ve barış değerleri kategorilerine göre incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2006) göre betimsel analiz tekniğinde, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanması vardır. Ayrıca

elde edilen veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar kullanılarak da sunulmaktadır. Öte yandan betimsel analizde araştırmaya konu olan veriden yapılan doğrudan alıntılara sıkça yer verilmektedir. Bu bağlamda, bu araştırmada kullanılan veri kaynağının analizi sonucunda ulaşılan sonuçlar betimsel bir biçimde sunulmuş ve incelenen dergilerdeki kısımlardan aynen alıntılar yapılarak bulgular kısmı oluşturulmuştur.

BULGULAR

Tablo 2. EBA’da yayımlanan e-dergilerin 6 ve 7. sınıfta verilecek değerler açısından incelenmesine ilişkin betimsel analiz sonuçları:

6. sınıfta verilecek değerler			7. sınıfta verilecek değerler		
DEĞERLER	f	%	DEĞERLER	f	%
Bilimsellik	41	9,19	Farklılıklara saygı	16	3,02
Kültürel mirasa duyarlılık	47	10,54	Estetik	168	31,38
Doğal çevreye duyarlılık	139	31,17	Vatanseverlik	199	37,62
Sorumluluk	27	6,05	Bilimsellik	41	7,75
Çalışkanlık	80	17,94	Dürüstlük	22	4,16
Hak ve özgürlüklere saygı	46	10,31	Adil olma	7	1,32
Yardımseverlik	66	14,80	Barış	78	14,74

EBA’da yer alan e-dergilerin 6 ve 7. sınıflarda verilecek olan 13 değer açısından incelenmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre altıncı sınıfta verilecek olan değerlerden en yüksek olanı (%31,17) *doğal çevreye duyarlılık* değeridir. En düşük olanı ise (%6,05) *sorumluluk* değeridir. Yedinci sınıfta verilecek olan değerlere ilişkin bulgular incelendiğinde en yüksek olan (%37,62) *vatanseverlik* değeri iken en düşük olan ise (%1,32) *adil olma* değeridir.

6. Sınıfta Verilecek Değerler:

Bilimsellik

EBA’ da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *bilimsellik* değerinin yüzdesi 9,19 olarak tespit edilmiştir. Bilimsellik değeri, e-dergilerde Tübitak projeleri ve değerler eğitimi ile ilgili yazılar yoluyla öğrencilere sunulmuştur. 2016 yılı Ocak ayı “Şelale” dergisinde değerler eğitimi kapsamında sunulan örnek metin aşağıdaki gibidir.

Okul Projesi: Çözümün Parçasıyım

Projenin Özeti: Öğrenciler yaşadıkları çevrede çeşitli sosyal sorunlarla karşılaşır. Bu sorunlar trafik problemleri, çevre kirliliği (hava, su, gürültü, görüntü kirliliği, erozyon), hayvan hakları ihlalleri, sağlık sorunları, açlık, yoksulluk, israf, internet ve iletişim sağlığı, küresel ısınma vb. sorunlardır. Toplum hayatında mevcut sorunların bir anda çözülebilmesini beklemek doğru değildir. Ancak öğrencilerde bu sorunlar hakkında farkındalık oluşturmak elimizdedir. Sorunları belirleyerek çözüm yolları aramalarında rehberlik etmek ve sorunun değil çözümün birer parçası olmalarına imkân sağlamak görevimizdir. Proje gönüllü öğretmenlerin rehberliğinde gönüllü öğrencilerin aktif çalışmalarıyla yürütülecektir. Farklı zamanlarda toplantılar yapılarak çözüm üretilecek toplumsal sorunlardan biri belirlenecek ve

çözümüne yönelik faaliyetler planlanacaktır. Yapılacak tüm faaliyetler öğrencilerin seviyesine uygun, işlevsel, etkin, çözüm odaklı, yaygın eğitim yöntemi ile ve öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilecektir. Öğrencilerin enerjisini toplumsal faydaya dönüştürmeyi amaçlayan proje ile gençler toplum yararına çalışmayı, üretmeyi ve ürettiklerini toplumla paylaşmayı öğrenerek eğitimlerine ve geleceklerine katkı sağlayacaklardır.

Kültürel mirasa duyarlılık

EBA'da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *kültürel mirasa duyarlılık* değerinin yüzdesi 10,54 olarak tespit edilmiştir. Kültürel mirasa duyarlılık değeri, e-dergilerde okul gezilerinin düzenlenmesi neticesinde yazılan yazılarla öğrencilere sunulmuştur. 2015 yılı Mayıs ayı "Turkuaz" dergisinde Tarih Defteri yazısı ile sunulan örnek metin aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Anadolu'nun tarihi coğrafyasında geçmişten günümüze insanlığın kültür mirasını ki bunlar arasında höyükler, akropoller (Yukarı kent), sütunlu yollar, heykeller, duvar kabartmaları, su kemerleri, vazolar, maden işçiliği örnekleri, kervansaraylar, medreseler, kümbetler, türbeler, camiler, çini ve ahşap sanatı gibi seçkin eserleri yaşadığımız çevrede ve müzelerimizde görmek mümkündür. Bizlere düşen önemli görevler arasında tarihimizi iyi öğrenmek yer almalıdır. Geçmişimiz bizim için bir hafıza niteliğindedir. Bu nedenle toplumların daha önceki yaşantılarını bilmeleri ve bunlardan ders çıkarmaları ileriye görmelerinde önemli bir adımdır. Toplumsal yaşamın bir gerekliliği olarak meydana getirilen maddi ve manevi kültür öğelerini tanımak ve onları korumak gelecek kuşaklar için vazgeçilmez bir tarih bilincini oluşturmaktadır.

Doğal çevreye duyarlılık

EBA'da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *doğal çevreye duyarlılık* değerinin yüzdesi 31,17 olarak tespit edilmiştir. Doğal çevreye duyarlılık değeri, e-dergilerin içerisinde en çok Yeşil İnci dergisindeki yazılarla öğrencilere sunulmuştur. 2007 yılı Mayıs ayı "Yeşil İnci" dergisindeki Yeşil Bozburun yazısı ile sunulan örnek metin aşağıdaki gibidir.

Boz burunu yeşil burun yapmak için elimizden geleni yapacaktık. Fidanları dikerken onları incitmemeye özen gösteriyorduk. Bildiğiniz gibi bir ağaç on iki insanın oksijenini üretir ve bu yüzden bize verdiği yararları göz önünde bulundurarak onları daha bir özenle diktik. Ağaçlar; kullandığımız kâğıttan tutun da yaşamımızın bir parçası olan aldığımız oksijene kadar bizlere birçok şeyi sağlıyor. Ormanları korumak bizlerin elinde.

Sorumluluk

EBA'da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *sorumluluk* değerinin yüzdesi 6,05 olarak tespit edilmiştir. Sorumluluk değeri, öğrenci yazıları ve hikâyeler şeklinde öğrencilere sunulmuştur. 2007 yılı Mayıs ayı "Kalemlik" dergisindeki Sorumluluk ve Başarı adlı yazı 7. sınıf öğrencisi tarafından yazılmıştır. Sunulan örnek metin aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Sorumluluk insanın istese de istemese de yapmak zorunluluğunda olduğu işlerdir. İnsanlar bunu okul hayatından önce çocukluk çağlarında öğrenirler. Mesela dışarı çıktığında annen akşam ezanına kadar vaktin olduğunu söyler, buna uymak bir zorunluluktur ya da ödev ve derslerini tekrar etmek gibi şeyler sorumluluklarımızdandır. Sorumluluklarımızı bilmeli ve onlardan sıkılmamalıyız.

Çalışkanlık

EBA'da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *çalışkanlık* değerinin yüzdesi 17,94 olarak tespit edilmiştir. Çalışkanlık değeri, öğrenci başarıları, çalışkanlık ile ilgili yazılar ve özlü sözler şeklinde öğrencilere sunulmuştur. 2015 yılı Mayıs ayı "Bölükçam" dergisindeki Her Sorun Bir Fırsattır adlı yazı ile sunulan örnek metin aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Engelleri aşmak ve her sorunu bir fırsat olarak görmek, aslında her şeyin bakış açımızda kilitlendiğinin bir göstergesidir. Güzel ve olumlu bakıp biraz gayret gösterince her şey rayına oturuyor, sadece biraz sabır biraz merak biraz gayretle çok şeyin üstesinden gelebiliyor insanoğlu. Bir işi başarmak için gereken en önemli özellik; sabırla çalışmaya devam etmektir. Ampülü bulmak için binlerce deney yapan ve asla vazgeçmeyen en sabırlı ve en üretken bilim adamlarından biri olan Edison, bu önemli gerçeği şu sözlerle ifade ediyor. "Dehanın yüzde 1'i ilham, yüzde 99'u terdir."

Hak ve özgürlüklere saygı

EBA'da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *hak ve özgürlüklere saygı* değerinin yüzdesi 10,31 olarak tespit edilmiştir. Hak ve özgürlüklere saygı değeri, okul temsilcisi seçimleri ile ilgili yazılar ile öğrencilere aktarılmıştır. 2013 yılı Kasım ayı "Kırklareli Cumhuriyet Ortaokulu" dergisindeki Okul Başkanımızı Seçtik adlı yazı ile sunulan örnek metin aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Okulumuz rehber öğretmenini Gülay SEZGİN başkanlığında okul başkanı seçimleri için toplantı yapıldı. Toplantıda bir hafta propaganda yapılmasına karar verildi. Temsilciler okulumuz bahçesinde konuşmalarını yaptılar. Bunun sonucunda öğrenciler okulumuzun çok amaçlı salonunda kapalı oy ile okul başkanını seçti.

Yardıms severlik

EBA'da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *yardıms severlik* değerinin yüzdesi 14,80 olarak tespit edilmiştir. Yardıms severlik değeri, 2011 yılı Kasım ayı "Umut" dergisinde aşağıdaki yazı ile öğrencilere sunulmuştur.

Okulumuz öğretmenlerinden Refik KÖKER öncülüğünde engelli vatandaşlarımıza umut olmak için bir kampanya hazırlandı. Kampanya öncüsü öğretmenimiz; "Engellilerle Dayanışma Kulübü üyelerimiz ile yaptığımız görüşme sonucu bu projeyi okulumuzda başlattık. Bu kampanya sayesinde hem öğrencilerimizin yardımlaşma duygusu kuvvetlenecek hem de engelli vatandaşlarımızın bir sıkıntısı ortadan kalkacak. Öğrencilerimiz olanca gücüyle kapak toplayıp kampanyaya destek oluyor. Bu beni hem mutlu ediyor hem de kampanyanın başarılı olacağı düşüncemi güçlendiriyor." dedi. Gazete ekibi olarak kendisine teşekkür ediyor ve öğrencilerimizi bu kampanyaya destek vermeleri için göreve davet ediyoruz.

7. Sınıfta Verilecek Değerler

Farklılıklara saygı

EBA' da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *farklılıklara saygı* değerinin yüzdesi 3,02 olarak tespit edilmiştir. Farklılıklara saygı değeri, 2015 yılı Mayıs ayı "Başarı" dergisinde aşağıdaki yazı ile öğrencilere sunulmuştur.

Dünyanın bütün renkleri bir gün bir araya toplanmışlar ve hangi rengin en önemli, en özel olduğunu tartışmaya başlamışlar: YEŞİL demiş ki: "Elbette en önemli renk benim... Ben hayatın ve umudun rengiyim... Çimenler, ağaçlar, yapraklar için seçilmişim... Şöyle bir yeryüzüne bakın, her taraf benim rengimle kaplı..." SARI söz almış: "Siz, dalga mı geçiyorsunuz? Ben bu dünyaya sıcaklık veren rengim... Güneşin rengiyim... Ben olmazsam soğuktan donarsınız hepimiz." MAVİ hemen atılmış: "Sen sadece yeryüzünün rengisin... Ya ben? Ben hem gökyüzünün hem denizin rengiyim. Gökyüzünün mavisi insanlara huzur verir ve huzur olmadan siz hiçbir işe yaramazsınız." TURUNCU onun sözünü kesmiş: "Ya ben? Ben sağlık ve direncin rengiyim... İnsan yaşamı için gerekli vitaminler hep benim rengimde bulunur... Portakalı, havucu düşünün... Ben pek ortalarda görünen bir renk olmayabilirim ama güneş doğarken ve batarken gökyüzüne o güzel rengi veren de benim unutmayın." MOR ayağa kalkmış:

"Hepinizden üstün benim... Ben asalet ve gücün rengiyim. Bütün krallar, liderler beni seçmişlerdir... Ben otorite ve bilgeliğin rengiyim, insanlar beni sorgulamaz, dinler ve itaat ederler." KIRMIZI daha fazla dayanamamış: "Ben hepinizden üstünüm!!! Ben kan rengiyim! Kan olmadan hayat olur mu? Ben tehlike ve cesaretin rengiyim!!! Savaşın ve ateşin rengiyim!! Aşkın ve tutkunun rengiyim! Bensiz bu dünya bomboş olurdu." Ve bütün renkler hep bir ağızdan kavgaya tutuşmuşlar... Her biri diğerini itip kakıyor: "En büyük benim!" diyor... Derken... Bir anda şimşekler çakmış ve yağmur damlacıkları gökten düşmeye başlamış... Bütün renkler neye uğradıklarını şaşırmış, korkuyla birbirlerine sarılmışlar... Ve yağmur'un sesi duyulmuş... "Sizi aptal renkler!.. Bu kavganızın anlamı ne, bu üstünlük çabanız neden? Siz bilmiyor musunuz ki her birinizin farklı bir görevi var, hepiniz birbirinizden farklısınız ve her biriniz kendinize özelsiniz... Şimdi el ele tutuşun ve bana gelin."

Estetik

EBA' da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *estetik* değerinin yüzdesi 31,38 olarak tespit edilmiştir. Estetik değeri, en fazla öğrenci şiirlerinde vurgulanmıştır. 2016 yılı Aralık ayı "Zekice" dergisinde, öğrenci şiirinden bir örnek sunulmuştur.

Bugünümüzün ışığı sensin,
Yarınımızın umudu sensin,
Seninle filizlenen bu güller,
Hiç solmayacak bilesin.

Vatanseverlik

EBA' da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *vatanseverlik* değerinin yüzdesi 37,62 olarak tespit edilmiştir. Vatanseverlik değeri, 2010 yılı Mayıs ayı "Bilgi Damlası" dergisinde, öğrenci yazısından bir örnek verilerek sunulmuştur.

Çanakkale Savaşı, dünya tarihini değiştiren büyük savaşlardan biridir. Onlarca devletin son teknolojiyle yapılmış silahlarına karşı, Anadolu insanı yaklaşık 253.000 şehit vererek Türk milletinin gururunu İtilaf Devletleri'ne karşı korumasını bilmiştir. Eşi görülmemiş bir galibiyet göstererek en kıymetli değerlerinin din, vatan, namus ve bayrak olduğunu kanıtlamıştır. Atalarımızın da dediği gibi "Zaferin büyüklüğü savaşın çetinliğiyle ölçülür." Türk milleti de savaşın çetinliği ile zaferin büyüklüğünü ölçmüş, savaşın çetinliğini dökülen binlerce şehidin kanyıyla tarihe altın harflerle yazmış, zaferin büyüklüğü de bununla ispatlanmıştır.

Bilimsellik

EBA' da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *bilimsellik* değerinin yüzdesi 7,75 olarak tespit edilmiştir. Bilimsellik değerinin, 2014 yılı Haziran ayı "Karabağ Gündem" dergisinde, Türk Dünyası Bilim Olimpiyatı adlı yazı ile sunulan örnek metin aşağıdaki gibidir.

Genç beyinleri düşünmeye, gözlem yapmaya, merak etmeye, merak ettiklerini araştırmaya teşvik etmek amacıyla Eskişehir'de Türk Dünyası Bilim Olimpiyatları düzenlendi. Öğrencilerimizin yaptıkları projeler, Türkiye'de TRT AVAZ veya Türk Dünyasındaki ulusal televizyonlarda "Küçük Eller, Büyük İşler" ismi ile yayınlandı. Bu sayede Türk Dünyası ülkelerinde okuyan öğrencilerin, bilim ve teknoloji alanında proje üretmeleri, buluş ve tasarım alanında yeni ve özgün projelere imza atmaları, çocuklarımızın bu alanda yeni düşünce ve fikirlere sevk etmek ve bu sayede Türk Dünyası'na genç mucitler kazandırmak hedefleniyor. Türk Dünyası Bilim Olimpiyatları'nın dönüşümlü olarak, kültür başkentlerinde yapılması ile Türk Dünyası ülkelerine; bilimde, fende ve yeni teknolojilerde gelişmesini katkı sağlayacak.

Dürüstlük

EBA’ da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *dürüstlük* değerinin yüzdesi 4,16 olarak tespit edilmiştir. Dürüstlük değeri, en fazla özlü sözler ve öğrenci yazıları ile dergilerde yer almıştır. 2016 yılı Ocak ayı “Şelale” dergisinde öğrenci yazısından alınan örnek metin aşağıdaki gibidir.

Dürüstlük bir erdemdir. Herkesin sahip olması gereken ama sahip olamadığı bir erdem... Peki dürüst bir insan nasıl olur? Etrafımızda "dürüst" diye düşündüğümüz kişiler nasıl özellikler taşıyor. Dürüst bir insan sözünde ve hareketinde doğruluktan ayrılmayan özü sözü bir insandır. Dürüst insan, doğru ve yalansızdır. İyi kalpli ve sevecendir. Kimseye haksızlık yapmaz, haksızlığa da meydan vermez. Haksızlıklar karşısında dimdik durur. Kendisi haksız olduğunda da bunu açık yüreklilikle kabullenir. Hatalarının arkasında durmasını bilir. Asla iki yüzlü olmaz, iki yüzlülerde de dost olmaz. Başkasının arkasından konuşup dedikodusu yapmaz. Efendiliğini her zaman korur, kendinden çok başkalarını düşünür. İnsanların iyiliği için mücadele eder. Dürüst insan karıncaya bile zarar vermekten korkan, merhametli, hoşgörülü, başkalarının görüşlerine daima saygılı insandır.

Adil olma

EBA’ da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *adil olma* değerinin yüzdesi 1,32 olarak tespit edilmiştir. Adil olma değeri, e-dergilerde çok fazla yer almamıştır. Genel olarak özlü sözler ve tarihte önemli şahsiyetlerin hayatlarından kesitlerde bu değer vurgulanmıştır. Adil olma değeri, 2016 yılı Nisan ayı “İrfan” dergisinde Abdülhamit Han yazısında yer almıştır. Bu örnek metin aşağıdaki gibidir.

Hiç kimsenin rızına engel olmaz gerekli gördüğü yerlerde mutlaka haksız uygulamalara müdahale ederdi, yurt dışına kaçan veya sürgüne gönderilen siyasî muhaliflerine dahi maaş bağladığı malumdur.

Barış

EBA’ da yer alan e-dergilerin incelenmesi neticesinde *barış* değerinin yüzdesi 14,74 olarak tespit edilmiştir. Barış değeri e-dergilerde öğrenci şiirleri, hikâyeler ve önemli şahsiyetlerin fikirleri ile yer almıştır. Barış değerinin, 2016 yılı Mayıs ayı “Ülkühane” dergisinde Atatürk ve Dünya Barışı adlı yazıdan sunulan örnek metni aşağıdaki gibidir.

İnsan bağlı bulunduğu ulusun varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar bütün ulusların dirlik ve gönencini de düşünmeli, kendi ulusunun mutluluğuna ne denli değer veriyorsa, bütün dünya uluslarının mutluluğuna da o denli değer vermelidir; çünkü dünya uluslarının mutluluğuna çalışmak, başka yoldan kendi dirlik ve mutluluğunu sağlamaya çalışmak demektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 2005 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yapısını oluşturan öğelerin başında değerler gelmektedir. Değerler 6 ve 7. sınıfta doğrudan verilecek 13 değer olarak konu alanlarına göre belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmada EBA’da yayımlanan e-dergiler, öğretilmesi öngörülen 13 değer açısından incelenmiştir. Bu çalışma neticesinde 6. sınıfta e-dergilerde en fazla doğal çevreye duyarlılık değeri yer almıştır. Bu e-dergiler içerisinde en fazla Yeşil İnci dergisinde doğal çevreye duyarlılık değeri işlenmiştir. Diğer dergilerde ise bu değer okul bahçesine fidan dikme, çevresel atıklar gibi yazılarla ifade edilmiştir. İkinci olarak e-dergilerde çalışkanlık değeri yer almıştır. Çalışkanlık değeri, e-dergilerde öğrenci başarılarının yayımlandığı ve çalışkanlık değerini vurgulayan yazılar ile öğrencilere sunulmuştur. Üçüncü olarak yardımseverlik değeri e-dergilerde yer almıştır. Bu değer daha fazla Kızılay, İHH ve diğer sosyal projeler aracılığı ile öğrencilere sunulmuştur. Dördüncü

olarak kültürel mirasa duyarlılık değeri yer almaktadır. Bu değer e-dergilerde daha çok okul gezileri kapsamında müze ziyaretlerinin yapılması sonucunda paylaşılan yazılarda yer almıştır. Beşincisi olarak hak ve özgürlüklere saygı değeri e-dergiler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu değer EBA'da yayımlanan e-dergilerde okul temsilcisi seçimlerinin yer almasıyla işlenerek değer kazandırmayı amaçlamaktadır. Altıncı olarak bilimsellik değeri e-dergilerde Tübitak projeleri ile ilgili yazılarda vurgulanmıştır. Son olarak e-dergilerde en az yer alan sorumluluk değeri öğrencilerin zamanı planlı kullanmasını ve derslerinin sorumluluğunu almasını içeren metinler ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

Öte yandan EBA'da yayımlanan e-dergiler incelendiğinde, 7. sınıfta verilecek değerler içerisinde en fazla vatanseverlik değeri yer almıştır. Vatanseverlik değeri daha çok Çanakkale Zaferi, 18 Mart ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili yazı ve şiirler ile öğrencilere sunulmuştur. İkinci olarak estetik değeri en fazla öğrenci şiirlerinde görülmektedir. Üçüncü olarak barış değeri öğrencilere yazı ve şiirlerde sunulmuştur. Dördüncü olarak bilimsellik değeri altıncı sınıflarda da ifade edildiği üzere Tübitak projeleri ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Beşinci olarak dürüstlük değeri daha çok hikâye tarzındaki yazılar ile özlü sözler şeklinde öğrencilere sunulmuştur. Altıncı olarak farklılıklara saygı değeri özel eğitim öğrencileri ile ilgili farkındalık kazandırma ile sınıf ortamındaki farklı görüş ve düşünceye saygıyı kazandırmayı amaçlayan yazılar ile sunulmuştur. Yedinci ve en az vurgulanan değer ise adil olma değeridir. Bu değer ise özlü sözler ve önemli şahsiyetlerin hayatlarından sunulan kesitlerde yer almıştır.

EBA'da yayımlanan e-dergilerin incelenmesi ile elde edilen bulgulardan hareketle 6. sınıfta verilecek değerlerin e-dergilerde yer alma oranları 7. sınıfta yer alan değerlere oranla daha azdır. Bu durum değerler eğitim faaliyetinin tüm sınıflarda aynı ya da benzer oranda yer alma gerekliliği ile çelişmektedir. Bu çelişki altıncı sınıfta doğrudan verilmesi planlanan değerlere hitap edecek yeterince e-derginin olmaması ile açıklanabilir. Ancak günümüz öğretmenlerinin bilgi iletişim teknolojilerinden eskiye oranla daha fazla yararlandığı bilinmektedir (Baydaş, Gedik ve Göktaş, 2013). Öğretmenler tarafından bilgi iletişim teknolojilerinin eskiye oranla daha fazla başvurulmuş ve yararlanılan bir ortam olması, EBA'nın değerler eğitimi için tüm sınıflara hitap edecek şekilde daha fazla içeriği sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü öğretmenlerin her sınıf düzeyinde değerler eğitimi için istedikleri herhangi bir değere ilişkin kolayca kaynak bulabilmesi değerler eğitiminin gerçekleşmesinde kolaylık sağlayacaktır.

Öte yandan EBA'daki e-dergilerde 6 ve 7. sınıfta yer alan doğrudan verilecek değerlere hitap eden içeriğin bazı değerler etrafında yoğunlaşırken bazı değerlerde birkaç içeriğin bulunması o değere önem verilmediğini akıllara getirmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitimi faaliyeti için her bir değer aynı oranda önemlidir. Bu bağlamda e-dergilerdeki içeriğin belli değerler etrafında şekillenmesi doğru değildir. EBA'nın içeriğine ilişkin bu durum Altın ve Kalelioğlu (2015) tarafından yapılan çalışmada da tartışılmıştır. Çalışmadaki katılımcılar EBA'nın faydalı olduğunu ancak içeriklerin öğretim programları ile paralel gitmesi gerektiğini, içeriklerin sık sık güncellenmesi gerektiğini ve site içerisindeki materyal sayısının yeterli olmadığını ifade etmişlerdir.

Ayrıca çalışma kapsamında incelenen e-dergilerin değerler eğitimi dergisi olarak nitelendirilmesine rağmen, sadece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında kazandırılması öngörülen değerlere yer vermesi, buna karşın Sosyal Bilgiler dersi kapsamında ön görülen değerlere yer verilmemesi bir eksiklik olarak görülebilir. 2005 yılında uygulamaya konulan öğretim programlarına bakıldığında sosyal bilgiler dersi programı değerler eğitimi faaliyeti için başat bir ders programı konumundadır. Bu program yoluyla gerçekleştirilmesi

planlanan değerler eğitimiyle çağın gerekliliklerine uygun bireyler yetiştirilmek amaçlanmaktadır.

Eğitim bilişim ağında yer alan e-dergilerin değerler eğitimi faaliyeti açısından bütün değerlere benzer oranda yer verecek şekilde düzenlenmesi; değerler eğitimi hedeflenerek EBA'ya yüklenecek e-dergilerin sadece belli bir derse değil bütün dersleri kapsayacak şekilde tasarlanmış olması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, O. (2005). *Değer öğretiminde yeni yaklaşımlar*. İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6-7. Sınıflar), Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 2/1: 312-324. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.170>
- Altın, H. M. ve Kalelioğlu, F. (2015). Fatih projesi ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşleri, *Başkent University Journal of Education*, 2(1), 89-105.
- Aslan, R. (2007). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim birinci basamaktaki öğrencilerin temel bilgi, beceri ve değerleri kazanma düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aslan, A. (2016). Âşık Şeref Taşlıova'nın şiirlerindeki değer eğitimi unsurlarının incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.
- Baydaş, Ö., Gedik, N. ve Göktaş, Y. (2013). Öğretmenlerin bilişim teknolojileri kullanımı: 2005-2011 yıllarının karşılaştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 41-54.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çelik, S. (2016). Necdet Neydim'in çocuk edebiyatı eserlerinde değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Eğitim Bilişim Ağı [EBA]. (2012). 9 Şubat 2018 tarihinde <http://www.eba.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Esmer, Y. (1999). *Devrim, evrim, statüko: Türkiye'de sosyal, siyasal, ekonomik değerler*. İstanbul: TESEV. Web:<http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/9e4ae17d-57f5-40cd-a18d-b3ff01bc19cf/TESEV%20T%C3%9CRK%C4%B0-%20VESOSYAL%20VAKIFLAR.pdf>, adresinden 28 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Gökçe, B. (2008). Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde değer eğitimi ve öykülerin Türkçeye katkısı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30(2). 169-202.
- Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri. İçinde, R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 371-396.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (21. Baskı). Ankara: Nobel.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Kardaş, M. N. (2015). Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi II: Kül Tigin Abidesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 133-149.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebi türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 230-255.

- Kaya, M. (2012). Emine Işınsoy'un romanlarında değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Kılcan, B. (2016). Ignác Kúnos'un kırk dört Türk peri masalı adlı eserinin Değerler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 5(3), 82-94. DOI: 10.19128/turje.17633
- Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve değerleri* (5. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 83, 101-123.
- Küçük, B., Gedik, F. ve Akkuş, Z. (2014). Masal kitaplarının 6. sınıf sosyal bilgiler değerleri perspektifinden analizi, *Turkish Studies*, 9(2), 1071-1087.
- Merriam, S. B. (2013). Araştırmanın desenlenmesi ve örneklem seçimi (Çev. S.Turan ve D.Yılmaz), S. Turan (Çev. Ed.), *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*, Ankara. Nobel. ss.55-82.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6 - 7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Oran, G. (2015). Yalvaç Ural'ın çocuk kitaplarında değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özensel, E. (2007). Liseli kız ve erkek öğrencilerin değer yargıları ve Türk toplumunun temel toplumsal kurumlarına bakış açıları. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 743-769.
- Sallabaş, M. E. (2012). Ömer Seyfettin hikâyelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(8), 59-68.
- Sever, E., Memiş, A. ve Sever, S. (2015). Pertev Naili Boratav'ın zaman zaman içinde masal kitabının değerler açısından incelenmesi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (21-23 Mayıs 2015) Özel Sayısı*, 246-263. Doi: 10.14686/BUEFAD.2015USOS0zelsayi13214
- Sönmez, Ö. F. (2014). Atasözlerinin sosyal bilgiler programındaki değerler açısından incelenmesi, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(2), 101-115.
- Sönmez, H. (2011). Reşat Ekrem Koçu'nun çocuklar için yazdığı eserlerde değer eğitimi ve Türkçe. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Şen, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tahiroğlu, M., Kayabaşı, O. A. ve Kayabaşı, R. G. (2013). Türk halk masallarının öğrencilerin insani değerlere yönelik tutumlarına etkisi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 6(4), 477-495. DOI number: <http://dx.doi.org/10.5578/keg.551>
- Theodorsan, G.A. & Theodarsan, A. (1979). *A modern dictionary of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- TÜSİAD (1991). *Türk toplumunun değerleri*. İstanbul: Boyut.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values, *Educational Review*. 52(1), 37-46.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldız, M. ve Çalışkan, H. (2007). Tarihi bir olayın sosyal bilgiler dersinde değer öğretiminde kullanılmasına yönelik örnek bir uygulama. *Kök Araştırmalar*, 9(2), 119-128.
- Yılmaz, F. (2015). Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin değer eğitimi açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

The Role of Emotional processing in Predicting Adaptability in Female Students Diagnosed with Oppositional Defiant Disorder

*Soheila Najafi¹ and Maryam Sedghi¹

¹ Islamic Azad University, Ardabil, Iran

Gönderilme Tarihi: **Mayıs 2018** Kabul Tarihi: **Haziran 2018**

Abstract

This study aimed to determine the Emotional processing in the prediction of adjustment in female students with symptoms of Oppositional Defiant Disorder. In this descriptive-correlational study, the population consisted of all female high school students with symptoms of Oppositional Defiant Disorder in the city of Ardabil. The sample was a group of 180 female high school students with high scores on the Oppositional Defiant Disorder Checklist. Data were collected through the Emotional processing - Short Form, the Adjustment Inventory for School Students and the Oppositional Defiant Disorder Checklist and analyzed via Pearson correlation coefficient and multiple regression analysis. The results indicated a significant relationship between Emotional processing and the adjustment level of students with Oppositional Defiant Disorder ($r=-0.32$, $p>0.001$). Furthermore, the results of multiple regression analysis showed that %7.7 of variances in the students' adjustment level could be predicted by their Emotional processing indicating the low predictive power of Emotional processing for the determination of the adjustment level of students with Oppositional Defiant Disorder.

Keywords: Education philosophy, human nature, reform, change.

INTRODUCTION

The Oppositional Defiant Disorder (ODD) is one of the most common disorders of childhood and adolescence and one of the main reasons that children are referred to psychology clinics and counseling centers. The ODD is diagnosed when the symptoms of Conduct Disorder (CD), especially too much aggressiveness, are not observed in a child. Children, mostly boys, with ODD barely blame themselves for their social maladjustment. These children claim that irrational requests made by others are the cause of their oppositional behaviors (DSM-5, translated by Seyyed Mohammadi, 2014).

ODD is more common among boys before the age of puberty; thereafter, its ratio is expected to be the same in both sexes. In late childhood, environmental impacts or diseases such as mental retardation may cause oppositional behaviors such as defensiveness, anxiety and loss of self-esteem. Children with ODD usually refer to their oppositional behaviors as a logical reaction to irrational conditions.

*Sorumlu Yazar E-mail: soheila.najafi@gmail.com

Orcid ID:

It seems that ODD inconveniences people around a child more than the child itself. The experts believe that there are probably two types of ODD: one is very much like the CD and includes specific symptoms such as fighting and bullying while the other is not very much like the CD and includes less aggression and antisocial traits (Pour Afkari, 2002). People with ODD are normally characterized by harassment of family members and low academic achievements. Moreover, destructive behaviors, aggression and delinquency are other features of ODD in adolescents. ODD is related to other problems including Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD), social isolation (Kone, 1997), depression, anxiety and school refusal, Personality Disorders, decreased psychological functioning (Harpold, et al., 2007), decreased pathological functioning, Impulse Control Disorder (ICD) and drug tolerance. ODD in childhood may lead to CD and antisocial behaviors in adulthood. In other words, ODD is related to childhood and adulthood mental disorders as well as environmental and genetic factors (Boylan, et al., 2007).

Emotional processing is among the variables that seem to be linked with oppositional defiant disorder (ODD). Rachman (1980) considers emotional processing as a process through which the emotional conflicts are absorbed and then declined, so that experiences and behaviors could take place without conflicts. Unlike Rachman, some believe that emotional processing includes integrating new information with an existing memory structure that can decrease or increase the emotional response. Emotional processing takes place automatically during life and it is related to the life experiences. Presence of problem in emotional processing leads to intensity in behavioral and emotional problems, due to which the adaptability of the individual decreases. Children diagnosed with ODD are generally weak in interpersonal relationships, retain attention problems and deficiency in executive functions and generally lack the cognitive, social and emotional skills required for conducting requests of the adults and this factor leads to a decrease in their adaptability (Hommerson et al., 2006). Results from suggested that adolescents diagnosed with ODD show a lower function in emotional processing and decoding social information in comparison with the normal groups. In a study, Graeme et al. (2015) showed that presence of conduct disorder (CD) leads to a decrease in proper process of emotional and nervous progressing in the individuals.

Garcia (2010) expressed that individuals diagnosed with anxiety performed significantly weak in recognition of facial emotional expression, comparing to the normal individuals. Garcia et al. (2011) concluded that the emotional processing process in individuals addicted to alcohol and drugs is damaged and these individuals face problems in recognition of facial emotional expression and low emotional intelligence is among the characteristics of these individuals. In their study, showed that problem in regulating emotions could be a significant factor in anxiety disorders. In their study, showed that emotional failure increases panic anxiety disorder.

In a research entitled “The Relationship between Emotional and Nervous Progressing and Recognition of Facial Emotional Expression in Adolescents Diagnosed with CD (Correlated to ODD), Graeme et al. (2015) indicated that there is a relationship between the state of emotional and nervous progressing and recognition of facial emotional expression response in adolescents diagnosed with CD. In their conclusion they expressed that the presence of CD that leads to anger, aggression and deception in the individual leads to a decrease in proper emotional and nervous progressing in such individuals.

Margaret et al. (2015) studied the relationship between emotional processing and emotional adaptation among adolescents. In this research, 151 adolescents were studied in the form of a longitudinal study. The research results suggested that there is a relationship between emotional processing and emotional adaptation and emergence of problematic behaviors, so that low emotional processing accompanied high anger, low regulation, problematic behavior and lower social-emotional behavior.

All in all, this research tries to determine whether emotional processing has a significant role in predicting the adaptability of female students.

METHOD

This descriptive-correlational study was conducted on a population of 3947 female high school students in the 2013-2014 school year. Sampling in this study was done In two stages:

- 1) Six high schools were selected from district 1 of Ardabil and 600 students were investigated through the ODD Checklist.
- 2) Out of the whole 266 identified students with ODD symptoms (cutoff score=40), 180 students were randomly selected for the analysis.

Data Collection Tools

The Oppositional Defiant Disorder Checklist (ODD Checklist): The ODD Checklist has been developed based on the DSM-IV-TR classification and related symptoms. This 12-item checklist is answered and scored based on a 5-point Likert scale, including the options of very little, little, moderate, very and very much. Cronbach's alpha and parallel-form reliability of this checklist have been reported as 0.79 and 0.75 respectively.

The Adjustment Inventory for School Students (AISS): The 60-item AISS has been developed by Sinha and Singh (1993) to assess students' adjustment in three domains of emotional, social and educational. The Persian version of AISS has been prepared by Karami (1998). Each of the three subscales of emotional adjustment, social adjustment and educational adjustment is measured through 20 items. Each item is answered and scored based on a 2-point scale of 0 (adjustment) and 1 (maladjustment). The correlation coefficient between the AISS scores and managers ratings has been reported 0.51. In Iran, both content and face validity of this inventory have been confirmed by three professors in the fields of counseling, psychometrics and statistics. The parallel-form reliability of the AISS for the total scale has been reported 0.95; for the emotional adjustment, 0.94; for the social adjustment, 0.93; and for the educational adjustment, 0.93 (Karami, 1998).

Emotional Processing Scale (EPS): The Emotional Processing Scale (EPS) of Baker (2007) is a 25-item self-reporting scale that is used for measuring the emotional processing styles. Each item is scaled in a 5-point Likert scale (Strongly disagree to strongly agree). This scale includes 8 components (harassment, suppression, lack of awareness, lack of control, detachment, avoidance, disturbance and external factors). The psychometrics on the revised version, especially in relationship with the distinguishing the difference between the groups, is promising. The Cronbach's alpha coefficient and retest of this scale were reported to be 0.92 and 0.79, respectively. In order to determine the reliability of the test, this scale was correlated with emotion regulation. The results suggested that there is a negative and

significant correlation between these two scales. ($r=-0.54$) In the basic studies carried out on 40 students, the reliability was determined to be 0.77. The Cronbach's alpha was calculated to be 0.95 (Lotfi, 2010).

Table 1. Emotional Processing Mean and Standard Deviation

Emotional Processing	mean	Standard Deviation
Emotional suppression	14.02	5.14
Emotional Emotion	15.75	3.76
Positive emotional experience	13.76	4.48
Unprocessed emotions	14.56	4.08
Emotional Avoidance	16.77	4.47
Total	74.87	14.75

As it could be observed in Table 1, the emotional processing mean (and standard deviation) in students diagnosed with ODD is 74.87 (14.75).

INFERENCE FINDINGS

Table 2. Correlation Coefficient between Students' Emotional Processing and Adaptability

Sov	Statistics	Emotional adjustment	Social adjustment	Academic Adjustment	Compatibility
Emotional suppression	correlation coefficient	-0.086	-0.241**	-0.177**	-0.219**
	significance level	0.254	0.001	0.018	0.003
Emotional Emotion	correlation coefficient	-0.118	-0.084	-0.118	-0.069
	significance level	0.115	0.264	0.115	0.360
Positive emotional experience	correlation coefficient	-0.254	-0.237	-0.196**	-0.304**
	significance level	0.001	0.001	0.008	0.000
Unprocessed emotions	correlation coefficient	-0.095	-0.011	-0.129	-0.094
	significance level	0.208	0.882	0.084	0.211
Emotional Avoidance	correlation coefficient	-0.080	-0.061	-0.137	-0.047
	significance level	0.288	0.418	0.067	0.530
Emotional Processing	correlation coefficient	-0.139	-0.150*	-0.229**	-0.226**
	significance level	0.063	0.045	0.002	0.002

As it could be observed in Table 2, there is a negative and significant relationship between emotional processing and adaptability ($r=-0.226$, $p<0.01$).

Table 3. Multiple Regression Analysis Results for Components of Emotional Processing in Predicting Students' Adaptability

Model	SS	df	MS	F	P			
regression	1156.074	5	231.215					
Remaining	10007.591	173	57.847	3.997	0.002			
Total	11163.665	178						
Forecast variables	R	RS	ASR	Non-standard coefficients B	SE	standard coefficients Beta	p	t
Constant				16.888	3.145	-	0.000	5.037
Emotional suppression	0.219	0.048	0.042	0.336	0.113	0.219	0.003	2.979
Emotional Emotion	0.220	0.048	0.037	0.046	0.159	0.022	0.771	0.292
Emotional experience	0.316	0.100	0.085	0.475	0.150	0.269	0.002	3.175
Unprocessed emotions	0.316	0.100	0.079	0.019	0.149	0.010	0.897	0.130
Emotional Avoidance	0.322	0.104	0.078	-0.120	0.147	-0.068	0.417	-0.814

In order to determine the role of any of the emotional processing components as a predicting variable and students' adaptability as criterion variable in the equation, the components were analyzed in multiple Regression equation. As it could be observed in Table 3, the observed F value is significant and 10.4 percent of the variance of students' adaptability is determined by the components of emotional processing. Considering the β -values, emotional suppression ($\beta=0.219$) and emotional experience ($\beta=0.269$) could predict the changes related to the students' adaptability.

CONCLUSION

The objective in this research was to determine the role of emotional processing in predicting adaptability of female students diagnosed with ODD. The findings of this study are discussed below.

The main research question was to determine whether there is a relationship between emotional processing and students' adaptability. Results derived from data showed that there is a negative and significant relationship between emotional processing and social adaptability. ($p<0.01$) Hence, the research hypothesis is approved. The research findings are in accordance with the results from Petridis et al. (2004), Besharat (2008), Crinberg (2009), Garcia et al, (2011), Reilly et al. (2013) and Marchesi et al. (2014). To explain the above-mentioned findings, it could be expressed that individuals diagnosed with ODD retain a lower self-awareness due to the lower emotional processing and in fact, they lack a deep understanding of their emotions, and weak and strong points and are not able to evaluate, guide or control the events in their lives. This inability leads the individual to lack the required insight towards themselves and their environment and be unsuccessful in adaptability

with emotions, and this factor influences all aspects of adaptability in such individuals., since students with low motional processing could not survive negative emotions such as anxiety, depression and irritability, and confront more problems in life. In case they face such hardships, they cannot survive the difficult situations fast enough and they cannot reach emotional stability and desirable situations (golmen, 2000). As a result, they will not have a desirable emotional and social adaptability.

Additionally, in order to explain the latter, it could be said that, based on Rachman (1980), emotional processing is a process through which the emotional conflicts are absorbed and subsequently declined, so that the other experiences and behaviors could perform without conflict. In fact, the emotional processing process is in accordance with adaptability, so that decrease in emotional problems and conflicts could help the individual with alignment with the society, proper interactions and relationships with others, and adaptation with the physical and mental environment. According to Barlow (1992), adaptability includes a useful and effective behavior of the individual in adapting with the physical and mental environment and influencing the environment so that they can change the environment properly. Moreover, adaptability is the complete balance between the organism and the environment and high emotional processing enables the individual to use their positive mood and tolerance level in confronting others so that they can perform the best reaction and behavior with them and reach a desirable emotional adaptability. This adaptability paves the way for other aspects of adaptability.

Ultimately, the last part of the research findings was related to this question that whether emotional processing could predict adaptability and its components in female students diagnosed with ODD. The results from this research suggested that these variables were able to predict 5 percent of educational adaptability, 3.9 percent of social adaptability, 7.4 percent of emotional adaptability and 7.7 percent of the total adaptability.

Additionally, emotional processing is considered as a positive variable since it helps the individuals' experiences and behaviors to form without conflicts in a more adaptable path. Hence, presence or lack of his process has a determining role in adaptability aspects of individuals. Individuals diagnosed with ODD have issues in identifying and describing feelings and the difficulties in identifying and describing feelings leads to failure in the individual's cognitive and emotional processing system. The individual becomes desperate in cognition and the cognitive style of the individual is limited to objective, pragmatic and reality-oriented thinking. These students limit their attention and basic activities to the objective affairs and do not consider their or other feelings and this leads the students diagnosed with ODD have a high level of emotional failures. Consequences of emotional failures are beyond intrapersonal problems and lead to disorders in interpersonal issues, since the individual diagnosed with emotional failure shows deficiencies in understanding and reacting towards other individuals' emotions. Their ability for sympathy is disrupted (Varma, 1994). Moreover, such individuals experience deep cognitive in capabilities as well. Individuals retaining emotional failures are generally objective and rational individuals, lacking sympathy, isolated in interpersonal relationships with weak imaginative lives and these factors influence their adaptability.

REFERENCES

- Barlow, Richard E.; Irony, Telba Z. Foundations of statistical quality control. Current issues in statistical inference: Essays in honor of D. Basu, 99--112, Institute of Mathematical Statistics, Hayward, CA, 1992. doi:10.1214/lnms/1215458841. <https://projecteuclid.org/euclid.lnms/1215458841>
- Besharat, M.A (2008). Emotional deficits and defensive styles. *Journal of Research on Principles of Mental Health*, Year 10 (3), 181-190.
- Pourafkari, N. (1994). A comprehensive English-Persian psychology and psychology dictionary. first volume. Tehran: Farhang Contemporary Publishing.
- Pi, Varma. (1994). Inconsistency and children's emotional and behavioral problems. Translated by Simin Hosseinian. (1995). Al-Zahra University Press.
- Saduk, B and Saduk and V. (2010). Habib Handbook of Clinical Psychiatry. Translation by Mohsen Arjmand, Farzin Rezaee, Nadia Faghani. (2011). Tehran: Arjmand Publication, Farda Generation.
- Saduk, B and Saduk, V. (2013). The fifth Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Translation by Sayyid Mohammadi, Yahya. (2014). Tehran: Ravan publishing house.
- Lotfi, S. (2010). The role of social judgment and social processing in predicting the reactivity of women with social phobia. Master thesis, General Psychology, University of Mohaghegh Ardabili.
- Backer, R. (2007). *Development of Emotional processing*. *Journal of Psychosomatic research*, 10 (2), 167-178.
- Boylan, K., Vaillan, T., Boyle, M. & Szatmari, p. (2007). Comorbidity of Internalizing Disorder in Children with Oppositional Defiant Disorder. *Eur Child Adoles Psychiatry*, 16 (4), 484 – 494.
- Fashimpar, G. (1992). *An Evaluation of three parent training program*. The university of Texas at Arlington, in Partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy.
- Golman, J. (1995). *Emotional intelligence*. NewYork: BantamBooks.
- Graeme, F., Cindy, C., Hagan, L., Nicholas, D., Walsh, F. & Andrew, J. (2015). *Atypical Neural Responses During Face Processing in Female Adolescents With Conduct Disorder*. *Journal of Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 54(2): 677–687
- Hommersen, P., Murray, C., Ohan, J. & Johnston, C. (2006). *Oppositional Defiant Disorder Rating Scale: Preliminary Evidence of Reliability and Validity*. *Journal of Emotional and Behavioral*, 14(2), 28- 34.
- Karami, A. (1998). *Normalization of adjustment inventory for high school students*. Tehran: Sina Psychological Institute Publication
- Marchsic, G., Parggioc, O. & Tonnam, D. (2014). Premorbi-dalexithymia in panicdisonder ;acohorts udy. *Psychiatry Res*, 215(1), 141-5.
- Margret, R., Lisa, B., & Gunilla, B. (2015). *Emotion Processing, and Adaptation Emotionality in Children*. *American Psychological Association*, 13(2), 47- 56.
- Rachman, S. (1980). *Emotional processing*. *Behavior Resech and Therapy*, 18(1), 51-60.
- Sadock, B, G. & Sadok,V. A. (2003). *Synopsis of psychiatry philade lphia*: Lippincott williares wikins.

Eğitim Felsefesinde İnsan Doğasının Rolü

Gül TUNCEL¹ & *Mustafa İÇEN²

¹Marmara Üniversitesi, Türkiye

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Mayıs 2018** Kabul Tarihi: **Haziran 2018**

Özet:

Düşünce tarihindeki pek çok filozofun da dile getirdiği gibi insan, ancak eğitim yoluyla insan olmakta ve diğer canlılardan farkını ortaya koymaktadır. İnsan doğuştan birtakım yeteneklerin hammaddesi ile doğmaktadır. Bu hammaddelerin işlenmesi yani insanın gelişimi ve sürekli yeni bir form kazanması ancak eğitim yoluyla gerçekleşmektedir. Bu da insanın kendi başına gerçekleştirebileceği bir şey değildir. Bu nedenle eğitimin belli kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilmesi zorunluluğu oluşmaktadır. Böylece, günümüzün en önemli konularından biri, hem kendisini hem de içinde yaşadığı toplumu geliştirecek olan insanın eğitimi problemi olmaktadır. Çünkü eğitim, toplumu çağdaş ve gelişmiş bir hale getirmenin hareket noktalarından birini teşkil etmektedir. Bireyi ve toplumu gelişmiş ve yetkin hale getirmenin en önemli adımı da eğitim felsefesinden geçmektedir. Bu bağlamda eğitim felsefesinde insan doğasının rolünün tartışılması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim felsefesi, insan doğası, reform, değişim.

Abstract

As many philosophers in the history of thought have expressed, human beings become human beings through education and show their difference from other living things. Human beings are born with certain abilities. The development of these talents, that is, the development of the human being and the constantly new form, is realized through education. This is not something that people can perform on their own. For this reason, the necessity of training is realized through certain institutions. Thus, one of the most important issues of today is the problem of the education of the human being who will develop both the self and the society in which he lives. Because education, society poses one of the starting points to make a contemporary and sophisticated. The most important step in making the individual and society advanced and competent is through the philosophy of education. Therefore, it is important to discuss the role of human nature in educational philosophy.

Keywords: Education philosophy, human nature, reform, change..

GİRİŞ

Eğitimin hem öznesi hem nesnesi olan insanın nasıl algılandığı, nasıl değerlendirildiği eğitim felsefesinin en temel sorularından biridir. Bir bütün olarak insanın bilgisi, eylemleri, değerleri, inançları eğitimin nasıl yapılması gerektiğinin işaretlerini oluşturmaktadır. İşte bu noktada eğitim ve devlet arasındaki ilişki gündeme gelmektedir. Devletin nasıl bir insan tipi yetiştirmek istediği sorusu bu ilişkinin önemini ortaya koymaktadır. Ancak devletin bilimsel, felsefi ve pedagojik birikim ve görüş tarzını toplumsal ve kültürel özellikleri de dikkate alarak değerlendirmesi ve hayata geçirecek olanakları sağlaması gerekmektedir (Anğ, 2006, s. 63-64). İnsanın olası potansiyelini gerçekleştirme ve geliştirmeyi eğitimin amacı olarak değerlendirip bu amaca yönelik programlar geliştirilmelidir.

Eğitim tarihi boyunca eğitim kavramına yapılan tanımlar, eğitime atfedilen amaçlar, işlevler ve sorumluluklar değişiklik göstermektedir. İnsanın özne olarak keşfiyle birlikte paralel gelişen modern eğitim felsefeleri deneyim, bilgi, değer ve ilerleme kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Zira deneyim, bilgi ve değer kavramları sadece insan dünyasının bir ürünü ve sadece insan için sözü edilebilecek kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da insanın eğiten ve eğitilen bir varlık olmasından ileri gelmektedir (Çotuksöken, 1998, 92).

İnsan eğiten ve eğitilen bir varlık olarak düşünüldüğünde “İnsan doğası nedir?” sorusu çok önemli görülmektedir. Çünkü yaşamın anlamı ve amacı, insanın yapabilecekleri ve başarabilecekleri, temelde insan doğasına ilişkin düşüncelerden etkilenmektedir. Bu nedenle, eğitim işi şekillendirilirken insan doğasının neliğine bağlı olarak düzenlenmektedir. Örneğin, Amerika’nın sömürge döneminin büyük bir kısmında egemen olan Püriten görüşe göre insan doğası özünde kötüdür. Dolayısıyla çocuğa korkuyu, disiplini ve yasalara boyun eğmeyi aşılacak otoriter bir eğitim verilmelidir (Honer, vd., 2003, s. 374; Stevenson, 2005, s. 11). Görüldüğü gibi eğitim felsefesini oluşturmak için öncelikle insan doğasının neliğine ilişkin görüşleri incelemek gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı eğitimin hem öznesi hem nesnesi olan insanın nasıl algılandığı ve nasıl değerlendirildiğine ilişkin olarak eğitim felsefesi bağlamında çıkarımlarda bulunmak ve eğitim felsefesi görüşlerini alanyazına kazandırmaktır. Bu bağlamda ilgili literatür taranmış karşılaştırmalar ve değerlendirmeler yapılmıştır.

İNSAN DOĞASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

“İnsan doğası nedir?” sorusu felsefi bir sorundur. Çünkü felsefe, bu soruna hem bilimlerin hem de dinlerin verilerini analiz ederek bütüncül bir bakış açısı ile bakabilmektedir. Aşağıda insan doğasına ilişkin görüşler kısaca şu görüşlerle özetlenmiştir (Honer, vd., 2003, s. 374-397; Rahmi, 2001, s. 95; Gökberk, 1979, s. 56-57; Akarsu, 1962, s. 137; Midgley, 1995, s. 4):

İnsan doğası bencil, saldırgan ve anti sosyaldır. İnsan doğası ile ilgili karamsarlık anlayışı dinsel, felsefi, bilimsel ve edebi düşünce tarzlarında farklı anlatımlar bulmaktadır. Geleneksel Yahudi ve Hıristiyan öğretileri, ilk günah fikrini ve insanın kötülüğe eğilimini vurgulamışlardır. Yahudi ve Hıristiyan dinlerinin tüm biçimleri, insan doğasının karanlık yüzünü öne çıkarmakla birlikte günahkâr insana bir çare de sunmaktadır. İnsan doğasının değiştirilemez, ama Tanrı inayeti ve gücüyle insanın kişiliğini manevi bir kişiliğe dönüştürerek onu günahlarından arındırmak için bir yol tanımaktadır. Düşünce tarihinde benzer bir görüş Thomas Hobbes’ta görülmektedir. Hobbes’a göre insan, bencil bir yaratıktır ve varlığını sürdürüp geliştirme isteği

onun temel güdüsünü oluşturmaktadır. Bu yüzden her insan kendi çıkarlarını düşünmektedir ve her şeyi kendisi için istemektedir. Fakat bütün insanlar bunu istediği için “herkesin herkesle savaşı”, bir başka deyişle “insan insanın kurdu” durumu meydana gelir. Bu nedenle Hobbes, insanların birbirlerine zarar vermek için doğal bir eğilime sahip olduklarını düşünmektedir ve insan doğasının kötülüğüne çare olarak da pratik akla başvurulması gerektiğini söylemektedir. Çünkü ancak akıl sayesinde insan bir toplum sözleşmesi yaparak bu doğal halinden kurtulabilir. Platon da Hobbes gibi insan doğasını güvenilir görmemektedir. Ona göre insan doğasının akıl tarafından denetim altına alınması gerekmektedir. Böylece insanlar toplumsal olarak otoriter bir yönetime boyun eğmelidir.

İnsan doğası toplumsaldır ve olumlu özellikler taşımaktadır. İnsan doğasının asıl özelliği kendini gerçekleştirmeye doğru bir yönelim arz etmesidir. Aristoteles’te dahi görebileceğimiz bu düşünce, içsel güçlerin iyicil olduğu ve onları kapalı kalmaktan kurtarıp açmak gerektiği ile ilgili eğitim görüşlerine doğru yol almıştır. Rousseau, Froubel ve Bergson doğada ve insanlıkta olumlu amaçlara yönelmiş içkin bir hayat gücü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Taoizme göre, insan doğası asıl kaynağında tüm var olanla özdeşdir. Bu doğa iyiyi ve kötüyü içermektedir. Doğduğunda bir kişinin doğası tertemizdir. Fakat içinde yaşadığı toplum ve doğal olmayan etkinlikler insan doğasının kirlenmesine neden olur. Marx bireye ilişkin her şeyin bilinci de dâhil olmak üzere yaşamının maddi koşulları tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır. Marx’ın insan kavrayışının en özgün yanı, tamamen toplumsal bir doğamız olduğunu söylemesidir. İnsanın gerçek doğası toplumsal ilişkilerinin bir bütünüdür. Yemek yeme gereksinimi gibi birkaç biyolojik olgu dışında Marx, bireysel insan doğası diye bir şey olmadığını, bir toplum ya da dönemdeki insanlar için geçerli olan bir şeyin, başka bir yer ya da zamanda geçerli olmayacağını ifade etmektedir. Bir insanın tüm yaptıkları gerçekte bir toplumsal eylemdir. Yemek yeme, uyuma biçimlerimiz bile toplumsal olarak öğrenilir. İnsanların varlığını belirleyen onların bilinci değildir, tam tersine toplumsal bir varlık oluşları onların bilincini belirler. İnsanlara ilişkin her şey, bireylere dayalı olgulardan yola çıkarak açıklanamaz, bireylerin içinde yaşadıkları toplum da göz önüne alınmalıdır.

Marx ve Freud arasında bilincimizin gerçekte yetkin bir özgürlük ve rasyonellikten uzak, bilincine varamadığımız nedenler tarafından belirlendiğini söylemeleri açısından bir paralellik bulunmaktadır. Ancak Marx, bu nedenlerin toplumsal olduğunu ileri sürerken, Freud bunların bireysel ve ruhsal olduğunu ileri sürmektedir. Bununla birlikte o, tüm ruhsal oluşumların henüz bilinmeseler bile bazı fizyolojik temelleri bulunduğundan hiç kuşku duymamıştır.

Freud bireysel iyi olma halinin ruhun çeşitli bölümleri ile uyumlu bir ilişki içinde olmasına ve kişi ile yaşamak zorunda olduğu gerçek dünya arasındaki uyuma bağlı olduğunu söylemektedir. Ruhsal çatışmalardaki önemli etmenlerden biri, insanın kendini uymak zorunda hissettiği ölçütlerdir ve bu ölçütler bireyin toplumsal çevresinin bir ürünüdür. Buna öncelikle anne babası ile büyüme çağında onu etkileyen ve otorite uygulayan herkes dâhildir. Bu ölçütlerin aşılması, eğitimin özünü oluşturmada ve çocuğu uygar bir toplumun üyesi haline getirmektedir. Çünkü uygarlık kültürel başarıları olanaklı kılmak için içgüdülerin denetimini ve içgüdüsel tatminlerden özveride bulunmayı gerektirmektedir.

Budizm’e göre, ayrı bir insan doğası yoktur. Benlik, varlığın evrensel bütünlüğü içinde erir ve onunla birleşir. Bu her şeye ve herkese verilmiş olan Buda doğasıdır. İnsan doğasını bu şekilde tanımlamak, her şeyin insanın içinde mükemmel olarak var olduğunu, onun nesnel bir yapıya sahip olmadığını ifade etmek demektir. Bu durumda her insan diğer insanlarla birdir ve içlerinde sonsuz olanaklar taşımaktadır. Modern psikologlardan Maslow’a göre insan doğası, gittikçe daha tam bir varlık olmaya, kendini edimselleştirmeye, geliştirmeye doğru hızla ilerlemektedir. Werkmeister “İnsan ve Değerleri” adlı eserinde insan doğasının, kendi kendini

yönlendiren, kendi kendini düzenleyen, kendisine verilmiş gizil güçleri kendiliğinden açan bir süreç olduğunu dile getirmektedir. Bu süreçte bütün yeteneklerini kullanan insan, anti sosyal, bencil ve saldırgan olmaz. Irk, sınıf ve diğer farklılıkları dikkate almadan diğer insanlarla olumlu ilişkiler içindedir. Bu durumda insan doğasını değiştirmek değil onu geliştirmek için çalışmak gerekmektedir.

İnsan doğası gereği boş, esnek ve tepkiseldir. İnsan, doğuştan belirlenmiş bir doğaya sahip bulunmamaktadır. Bu nedenle sonsuz sayıda şekil verilebilecek kadar esnek bir yapıya sahiptir. Locke'a göre, ne doğuştan fikirleri ne de ilk günahı destekleyen bir kanıt mevcut değildir. İnsanın doğuştan getirdiği doğası boş, edilgen ve bu yüzden de bütünüyle şekillendirilmeye müsaittir. İnsan doğasına ilişkin bu bakış açısı, gelenekleri gevşetmeye, insan toplumuna yeniden şekil vermek için eğitimin gücünü savunmaya hizmet etmektedir. Watson ise bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Bana bir bebek verin, onu sizin istediğiniz kişilik ve mesleğe göre biçimlendireyim. Çünkü geliştirilecek doğuştan gelen hiçbir yetenek yoktur." Skinner ise bizi olduğumuz kişi yapanın çevre olduğunu ileri sürerek insanın hayatta kalmasını sağlayacak tepkileri çıkarıp pekiştirmek için dikkatlice tasarlanmış bir çevreye ihtiyaç olduğunu söylemektedir. Varoluşçu düşünürlerden Kierkegard, insan doğası diye bir şeyin var olmadığını, Sartre ise insanları diğer varlıklardan ayıran şeyin böyle tanımlanabilir, belirli bir doğaları olmayışı olduğunu savunmaktadır. Sartre'a göre insan, ne Tanrı ne evrim ne de başka bir şey tarafından, herhangi bir amaçla yaratılmış olmadığını, yalnızca kendini var oluş halinde bulduğunu ve kendisiyle ne yapacağına karar vermek durumunda kaldığını ileri sürmektedir. Sartre, tüm insanların ne olmaları gerektiğine ilişkin hiçbir doğru önerme bulunmadığını ifade etmektedir. Ona göre insan doğası her bireyin seçimleriyle sürekli yaratılıp yeniden belirlenmektedir.

İNSAN DOĞASININ NELİĞİNE GÖRE EĞİTİM FELSEFELERİ

Yukarıda bahsedilen yaklaşımlar dikkatle incelendiğinde insana tek cepheden bakan görüşler olduğu fark edilmektedir. İnsan doğası yaklaşımları başlıca eğitim felsefeleri ile ilişkilendirildiğinde şöyle bir görünüm arz etmektedir.

Hıristiyanlığın temel ilkesi olup Bossuet ve Pascal tarafından savunulmuş olan insanın aslında kötü bir mayadan geldiği, aslının günah olduğu ve ancak Tanrının inayeti ile kurtulabileceği kanaatine (Ülken, 1967, s. 79) uygun olarak tasarlanan eğitim biçimi insan doğasının hiçbir şekilde değişmeyeceği kuralına dayanmaktadır. İnsan doğasının bu kötü mayası değiştirilemeyeceğine göre ilahi bilgilere, evrensel değerlere insanı yaklaştıracak olan bir eğitim verilmelidir. Hutchins'in de ifade ettiği gibi ortak bir insan doğası vardır ve daimici (Prennialism) eğitim, değişmeyen insan doğasını bir bütün halinde tutması, akıl ve mantığa dayalı düşünceyi, dünyanın fiziksel ve ruhsal değişmezliklerini anlatması gerektiğini savunmaktadır (Rich, 1992, s. 222; Doll, 1978, s. 27). Dünyanın her yerinde insanlar aynı oldukları için eğitimin amaçlarının da değişmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu değişmez amaç ise insanları sonsuz gerçek hayata hazırlamaktır (Ergün, 1996, s. 81). Görüldüğü gibi insanın doğuştan kötü olduğu ve onu ancak Tanrının kurtarabileceği yaklaşımı daimici eğitim felsefesinin görüşleriyle paralellik göstermektedir.

Bu görüşün tam tersi olarak Rousseau, Tanrının elinde her şeyin iyi olarak yaratıldığını fakat uygarlık tarafından sonradan bozulduğunu ileri sürmektedir (Price, 1962, s. 496). Bu durumda çocuk, yapay bir zihin eğitiminin her türlü baskı ve yaptırım gücünden sıyrılmış olarak yetiştirilmelidir ki bu da ilerlemeci eğitim felsefesinin görüşleriyle benzerlik sergilemektedir. Maslow'un da ifade ettiği gibi insan doğası gelişmeye doğru ilerlemektedir. Bu da insan doğasının bir gelişim içinde olduğunu, durağan olmadığını belirtmektedir. Bu görüşe paralel olarak ilerlemeci (progressivism) eğitim felsefesi, dünyanın görünür bir şekilde değişmese de

gerçekte değişmekte olduğunu ve eğitimin, sürekli değişmekte olan hayatı öğretmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü insan mutlak gerçeğe ulaşamamakta ve yerine daha iyisini bulana kadar gerçek olarak kabul edebileceği doğrular koymaktadır (Morris, 1963, s. 77). İşte eğitimin de yapması gereken bu değişen düzene insanın ayak uydurmasını sağlamaktır. Yine Marx tarafından ileri sürülen insanın gerçek doğasının toplumsal ilişkilerinin bir bütünü olduğu düşüncesi esasicilik eğitim felsefesinin temel ilkeleriyle uyumaktadır. Zira Marx, bireysel insan doğası diye bir şey olmadığını söyleyerek insanın toplumsal var oluşu üzerine vurgu yapmıştır. Toplumu meydana getiren kültürel öğelerin aktarımı fikrinden hareket eden esasicilik te toplumun devamlılığını sağlamak için insanın toplumsal yönüne ağırlık vermektedir.

Üçüncü görüşe göre insan doğası diye belirlenmiş bir kalıp yoktur. Bu nedenle insan sonsuz sayıda kalıba girebilecek kadar esnek bir yapıya sahiptir. Böylece insan her çağda kendini yenileyebilecek özellikleri kendinde barındırmaktadır. Yeniden kurmacılık eğitim felsefesi de insan doğasının neliğini buna benzer bir şekilde görmektedir. Zira eğitim reformları vasıtasıyla insanın ve toplumun yeniden kurulabileceğini, kültürün yeniden biçimlendirilebileceğini düşünmektedir. Bu düşünce, Watson'ın da yukarıda belirttiği gibi eğitim yoluyla insanın istenilen her forma dönüştürülebileceği görüşüyle paralel bulunmaktadır.

SONUÇ

Kendimizi ve evrendeki yerimizi anlamamıza olumlu katkıda bulunan bu kuramlar, insana ilişkin tüm hakikatin farklı yönlerini vurgulamaktadır. Bunlardan her biri insan doğasına ilişkin görüşümüzü sürekli olarak değiştirmekte ve düşüncelerimizi etkilemeye devam etmektedir. Bu nedenle aralarında bazı temel uyumsuzluklar bulunmasına rağmen bu kuramlar, birbirini geçersiz kılmaktan çok birbirlerine katkıda bulunan kuramlar olarak görülebilir.

Sonuç olarak insanın neliği ile ilgili kavrayışlar gerçekleştirmek eğitim ile mümkün olabileceklerin sergilenmesi açısından önemlidir. Ancak sunulan bu insan doğasının neliğine ilişkin görüşler ve onlara paralel olarak seyreden eğitim felsefelerinden sadece birini benimsemek ve bütün eğitim etkinliklerini buna göre düzenlemek çok doğru görünmemektedir. Düşünce tarihinde de evrensel dinlerin inanç boyutunda da insan doğasının neliği ile ilgili krizlerin yaşandığı bilinmektedir. Stoacılar da “arzu ve akıl çelişkisi”, evrensel dinlerde “melek ve şeytan” kavramlarıyla birlikte konu ile ilgili ilk krizler (Elibol, 1999, s. 117) ortaya çıkmıştır. İnsanın içine düştüğü ikilemlerden nasıl kurtulacağı onun doğasıyla yakından ilgili bulunmaktadır. Fakat insan doğası incelendiğinde bazen birbirine benzer bazen de birbirine tamamen zıt olan farklı görüşlerin ileri sürülmesi ve hatta bazı bakımlardan hepsinin akla yatkın gözükmesi birden fazla türde insan doğası olmasına mı bağlıdır? Sorusu akla gelmektedir.

Bütün insanlar şu veya bu şekilde eğitilebilmektedir. Ancak hiç kimse bir hayvana dil, teknik ve ahlak gibi konuların içeriğine ait hiçbir şey öğretemez. Buna göre, tam olarak öğrenme olanağına dayanan evrensel bir insan doğasının mevcut olduğunu düşünerek insan doğasının neliğine yönelik bütün görüşlerden faydalanılması gerekmektedir. Bazen insan doğasının akıl tarafından denetim altına alınması gerektiğini kabul etme, bazen insanda olumlu amaçlara yönelmiş içkin bir hayat gücü olduğunu benimseme ve bazen de insanda istenilen formu kazandırılacak esnek bir yapı olduğu varsayımından hareket etme gibi ön koşulları eğitim felsefesinin içinde barındırmalıdır.

Değerlendirmeler sonucunda söylenebilir ki, beden ve ruhun bütünleştiği bir varlık olma niteliklerini neliğinde taşıyan insana bütünsel bir yaklaşımla bakmak gerekmektedir. İnsana sadece belirli bir yönden bakmak onu madalyonun bir yüzüyle görmek demektir. İnsan doğasının neliğine ilişkin bütün görüşleri göz önünde bulundurarak eğitim felsefelerini

düzenlemeye çalışmalı ve eğitim etkinliklerine yansımalarını sağlamaya çalışmalıdır. Bütün bilimlerin insanın neliği ile ilgili tüm sorunlara katkıda bulunacağı pek çok şey söz konusudur. Ancak bu katkının verimli olabilmesi için disiplinler arası olması gerekmektedir. Çünkü insan doğası, yalnızca fiziksel ve toplumsal bilimler arasında kalmayan insan bilimleri diye adlandırılan alan arasındaki sınırları yıkan bir konudur. Var olan toplumsal sorunlar da insan doğasının daha iyi araştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Akarsu, B. (1962). *Max Scheler'de Kişilik Problemi*. İstanbul: İÜEF Yayınları.
- Anğ, T. (2006). *Felsefe, Eğitim, Tarih ve İnsan Üzerine Düşünceler*. İstanbul, Toroslu Yayınevi.
- Çotuksöken, B. (1998). *Eğitim Kavramı Üzerine*. İncancıl Yayınları.
- Doll, R. C. (1978). *Curriculum Improvement*. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Gökberk, M. (1979). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Honer, S. M, Hunt, T. C, ve Okholm, D. L. (2003). *Felsefeye Çağrı*. Ankara, İmge Kitabevi.
- Midgley, M. (1995). *Beast and Man The Roots of Human Nature*. London and New York. Routledge.
- Morris, V. C. (1963). *Becoming An Educator*. Boston, Houghton Mifflin.
- Price, K. (1962). *Education and Philosophical Thought*. Boston, Allyn and Bacon.
- Rich, J. M. (1992). *Foundations of Education Perspectives on American Education*. USA, Mac Millan.
- Elibol, S. (1999). *Felsefe konuşmaları*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Stevenson, L. (2005). *Yedi İnsan Doğası Kuramı*. İstanbul, Say Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1967). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

EXTENDED ABSTRACT***The Role of Human Nature in The Educational Philosophy***

How education is perceived and assessed by both the subject and the object is one of the most fundamental questions of the educational philosophy. As a whole, human knowledge, actions, values, beliefs are signs of how education should be done. At this point the relationship between education and the state is on the agenda. The question of how the state wants to train a human type reveals the importance of this relationship. However, it is necessary for the state to evaluate the scientific, philosophical and pedagogical accumulation and viewpoints taking into consideration the social and cultural characteristics and to provide opportunities for passing on the life (Anđ, 2006, pp. 63-64). It is necessary to develop programs aiming at realizing and developing the potential of human beings as educational purpose and aiming at this purpose. The purpose of this research is to make inferences in the context of educational philosophy about how people perceive and evaluate both the subject and the object, and to gain the views of educational philosophy. In this context, the relevant literature has been reviewed, comparisons and evaluations made. These theories, which have positively contributed to our inability to understand ourselves and our place in the world, emphasize all the different aspects of human beings. Each one of them is constantly changing our view of human nature and continues to influence our thinking. For this reason, although there are some basic conflicts between them, these theories can be seen as the theories that contribute to each other rather than to invalidate each other.

As a result, it is important to realize insights into human nobility in order to exhibit what is possible with education. However, it is not so right to adopt only one of the educational philosophies that pertain to the views of the nature of this presented human nature and parallel to them, and to organize all educational activities accordingly. It is known that in the history of thought, the crises related to the nature of human nature are experienced in the level of belief of universal religions. The first crises related to the subject (Elibol, 1999, p.117) have emerged with the concepts of "angel and devil" in Stoalılar and "contradiction of desire and reason" in universal religions. How to get rid of the dilemmas that people fall into is closely related to its nature. But when human nature is examined, it is often the case that there are several kinds of human nature, whether or not they are similar to each other, and which are completely contrary to one another, The question comes to mind. All people can be trained in one way or another. But no one can teach anything about the content of topics such as animal language, technique and morality. Accordingly, it is necessary to take advantage of all views on the nature of human nature, thinking that there is a universal human nature based on the precise learning. Sometimes accepting that human nature needs to be controlled by reason must embrace the preconditions of education philosophy, such as embracing that it is an inner life force that is sometimes aimed at human beings in person, and sometimes assuming that it is a flexible structure in which the desired form can be gained. As a result of evaluations, it can be said that it is necessary to look at a holistic approach to human beings that carries the qualities of being an entity integrating body and soul. To look at a person from a certain direction is to see him with a face of the medallion. They should try to organize educational philosophies and reflect on their educational activities, taking into account all views on the nature of human nature. There are many things that all the sciences will contribute to all the problems related to human natures. However, this contribution must be interdisciplinary in order to be fruitful. Because human nature is a topic that breaks the boundaries between what is called human sciences, which is not only between

physical and social sciences. Existing social problems also reveal that human nature needs to be explored better.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Türkler: Türkiye ve Türkmenistan**

Sinan ATEŞ¹, Ayhan İNCİRCİ², *Oğuzhan KARADENİZ³ & Mustafa KAPUCUBAŞ⁴

¹Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye

²Düzce Üniversitesi, Türkiye

³Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye

⁴MEB, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Haziran 2018**

Kabul Tarihi: **Haziran 2018**

Özet:

Araştırmanın amacı Türkiye ve Türkmenistan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan Eski Türklerle ait konuları karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelemektir. Bu iki ülke sosyal bilgiler programları Orta Asya Türk tarihi ekseninde gözden geçirilmiştir. Çalışmada 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılmakta olan ders kitapları incelenmiştir. Araştırmanın doğası gereği betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Türkiye ve Türkmenistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Eski Türklerle ilgili pek çok bilgi ve bölüm yer almaktadır. Aynı zamanda konu ile ilgili çeşitli görseller, haritalar ve kaynaklar kullanılmıştır. Araştırmadaki bulgular "1- Orta Asya Türk Devletleri, 2- İpek Yolu, 3- Türkler ve İslamiyet, 4- Kültür ve Medeniyet" başlıkları altında incelenmiştir. Bu başlıkların kitaplarda yer alan sunumlarında benzerliklerin fazla olmasının yanında bazı farklılıklar da tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulguların, öğrenme öğretme ortamında en fazla kullanılan ders materyallerinden biri olan ders kitapları hakkında karar vericilere ve eğitim politikası belirleyicilere yararlı bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, iki devlet bir millet olarak tabir edebileceğimiz tüm Türk devletlerinin ders kitaplarında ortak paydaların artırılması ve çalışmaların devam ettirilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler eğitimi, Türkmenistan ders kitapları, Türkiye ders kitapları, eski Türkler

Abstract

The aim of this research is to examine the issues related to Old Turks in the Social Studies books of Turkey and Turkemenistan using a comparative perspective. The books of both countries are analysed on the basis of Turkish History of Central Asia. The books being used in 2016-2017 educational year are used in this study. Descriptive survey method, suitable for the nature of the study, was employed in the study. There are many sections related to Old Turks in the books of both countries. Furthermore, some varieties of visuals, maps and resources are used related to the topics. The findings of the study are presented under the titles of "1- Turkish States of Central Asia, 2- Silk Road, 3- Turks and Islam, 4- Culture and Civilization". Beside the majority of similarities, there are some the minority of differences in the presentation these topics. The findings of the study are thought to provide a useful perspective for the decision makers of educational policy and books. In this regard, it can be suggested to increase the common issues and sustain the contunity in the books of two states called as two states one nation.

Keywords: Social studies education, Turkmenistan lesson books, Turkiye lesson books, old Turks

*Sorumlu Yazar E-mail: oguzhan.karadeniz@beun.edu.tr

** Bu araştırma, Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresinde (1-4 Aralık 2016, Antalya/Türkiye) sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özet metin olarak yayınlanmıştır.

GİRİŞ

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), hazırlamış olduğu ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (SBDÖP) temel felsefesini toplam 12 ilkeye dayandırmıştır. SBDÖP temeline bu ilkeleri alarak inşa edilmiştir. Bu ilkeler arasında “Millî ve manevi değerleri merkeze alarak, öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden milli kimliklerinin gelişmesini temel alır.” ilkesi de yer almaktadır (URL-1).

SBDÖP’de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Milli Eğitimin Temel İlkelerine uygun olarak genel amaçlar yer almaktadır. Bu genel amaçların ilk maddesi “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmeleri” ifadesinin yer alması Sosyal Bilgiler Programının yönünü tayin etmede somut gösterge olarak yer almaktadır. Bununla birlikte genel amaçlar arasında yer alan ikinci madde de milli bir vurgu yer almaktadır ve bu madde şu şekilde ifade edilmiştir; “Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp; demokratik, lâik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları”. Genel amaçların ilk iki maddesini destekleyen ifadelere de yer verilmiştir. Bu maddeler;

- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri
- Milli, manevi değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri amaçlanmaktadır şeklinde genel amaçlar arasında yer almaktadır (URL-1).

MEB’in hazırlamış olduğu SBDÖP’nin üzerine kurulduğu Temel Felsefe buna bağlı olarak belirlemiş olduğu Genel Amaçlar göz önünde bulundurulduğunda milli değerlerin öğretilmesinin bu amaca giden yolda önemli bir yeri olduğu ifade edilebilir. Milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasında Eski Türkler başlığı altında incelenen ve günümüz Türkiye’sinin tarihteki temellerini oluşturan kültürel değerlerini içeren bu başlık büyük önem arz etmektedir. Fakat Türk tarihi üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki; bugünkü Türkiye Cumhuriyeti tek nirengi noktası değildir. Türk milletinin tarihteki ilerleyişlerine bugün Türkiye’nin bulunduğu noktadan değil de tarihteki çıkış noktalarından bakarsak, Batı’da son bulan tek bir güzergâh değil, Orta Asya’nın doğusundan başlayıp dört bir yana giden, yol boyunca kesişen ve Avrasya’nın her köşesinde, hatta 1960’lardan itibaren dünyanın birçok köşesinde biten güzergâhlar görürüz (Findley, 2006).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türkiye ve Türkmenistan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan Eski Türklerle ait konular karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelenerek ders kitapları hakkında karar vericilere ve eğitim politikası belirleyicilere yararlı bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır. Ortak tarihi geçmişe sahip, iki devlet ve bir millet olarak tabir edebileceğimiz Türkiye ve Türkmenistan sosyal bilgiler ders kitapları ortak tarih anlayışı çerçevesinde ve “Eski Türkler” konusu

ekseninde analiz edilmeye çalışılmıştır. Etkili bir tarih öğretimi için önemli yeri olan ders kitapları üzerine yapılan çalışmalar tarih-sosyal bilgiler ders kitaplarına dolayısıyla tarih öğretimine verilen önemi ortaya koymaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın doğası gereği betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel tarama geçmişte ya da halen varolan durumu müdahale olmadan, mevcut haliyle ortaya koyan bir tarama modelidir (Büyüköztürk, 2016; Karasar, 2016) Betimsel taramaya uygun olarak doküman analizi (belgesel tarama) yapılmıştır. Doküman analizi ya da belgesel tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerinin kapsamaktadır (Karasar, 2016). Doküman olarak iki ülkeye ait Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Kitaplarda ortak özellikler belirlenmiş ve “Orta Asya Türk Devletleri, İpek Yolu, Türkler ve İslamiyet, Kültür ve Medeniyet” temaları çerçevesinde incelenmesine karar verilmiştir.

Çalışma Grubu

Türkiye’de okutulmakta olan 6. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabı ile Türkmenistan’da okutulan 7. Sınıf Türkmenistan Tarihi kitabı karşılaştırılmıştır. Bu iki kitabın seçilmesinin sebebi araştırmanın konusu olan “Eski Türkler” konusunun ortaokul düzeyinde bu iki kitapta yer almasıdır.

Resim 1.Çalışma Grubunu Oluşturan Ders Kitapları

Tablo 1. Türkiye ve Türkmenistan’da İncelenen Ders Kitapları

Türkiye’de Kullanılan Sosyal Bilgiler Ders Kitabı		Türkmenistan’da Kullanılan Tarih Ders Kitabı	
Kitap Adı	Yayınevi	Kitap Adı	Yayınevi
Sosyal Bilgiler 6	Yakın Çağ	Türkmenistan Tarihi 7	Türkmen Devlet Neşriyat

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okutulan Türkiye’den Sosyal Bilgiler, Türkmenistan’dan ise Türkmenistan Tarihi güncel ders kitapları seçilmiştir. Kitapların birbirine yakın yaş gruplarına yönelik olması göz önünde bulundurularak 11-14 yaş grubunun sınıflarında öğrenciler için hazırlanan kitaplarla sınırlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın yöntemi doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen bir olay veya olguyla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin ve kaynakların incelenmesini kapsamaktadır. Sosyal bilimlerdeki araştırmalarda genellikle bu yöntem kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Belgesel tarama olarak nitelendirilen doküman incelemesi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemini kapsar (Karasar, 2009: 183). Bu kapsamda araştırmanın konusunu oluşturan Eski Türklerle ait konular iki ülkenin ders kitapları göz önünde bulundurularak 4 ana tema üzerinden analiz edilmiştir. Bu dokümanların analiz edilmesi yorumsalcı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Tarihi düşünce bakış açısıyla kitapların analizi (kitapta eski Türklerle ait konuların içeriği, konuların dağılımı, değerlendirme soruları, görseller vb. gibi özellikler) nitel yöntemler kullanılarak incelenmiştir. Belirlenmiş olan ülkelerin sosyal bilgiler ders kitaplarından doğrudan alıntılama yöntemiyle resimlerin ve metinlerin alınması araştırmanın güvenilirlik ve geçerliğini artırmıştır

BULGULAR, YORUM VE TARTIŞMA

Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki Eski Türklerle ilgili bölümler incelenmiş ve ortak olan dört ana başlık belirlenmiştir. Araştırmadaki bulgular bu başlıklar altında sunulmuştur.

1. Orta Asya Türk Devletleri (Hunlar- Kök Türkler)
2. İpek Yolu
3. Türkler ve İslamiyet
4. Kültür ve Medeniyet

Orta Asya Türk Devletleri

Orta Asya Finley (2006)'in tabiriyle; tarihteki Batı Türkistan'dan (bugünkü Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan ve Kırgızistan), Doğu Türkistan'dan (Çin'in Şinciyang eyaleti, tarihteki Uygur ülkesi) ve Moğolistan'ın bir bölümünden ibarettir. Sıradağlar, doğudaki kuzeye açılan kurak kuşağı, batıdaki güneye açılan kuşaktan daha fazla böler. İki kuşağın hemen hemen birleştiği ve topografyanın ikisi arasında en kolay geçişe izin verdiği yer, kabaca bugünkü Türkmenistan'la çakışır. Büyük Okyanus'un kıyılarından başlayan Türk Medeniyetini Hazar Denizi'nin kıyılarına kadar taşıyan ülke Türkmenistan'dır. Türkmenistan'ın taşıdığı bu medeniyeti Avrupa'ya taşıyan ise Türkiye'dir. Bu açıdan bakıldığında Orta Asya Türk Devletlerinin mirasını diğer ülkelerle buluşturmada Türkiye ve Türkmenistan benzer görevler üstlenmektedir. İki ülke kitaplarındaki bu ortak başlık iki alt başlık altında sunulmuştur. Bu alt başlıklar; Hunlar ve Kök Türkler'dir.

-Hunlar

Türkiye'de kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında; Oğuz Kağan destanıyla Büyük Hun Devleti anlatılmıştır. Devletin Hükümdarları ve Çin'le olan mücadele vurgulanmıştır. Kavimler Göçü anlatılmıştır. Görsel olarak iki fotoğraf, iki haritayla desteklenmiştir. Türkiye'de sosyal bilgiler ders kitabında Hunlar konusunun görsellerle destekli ve daha sade işlendiği görülmektedir. Ayrıca Eski Türkler ile ilgili konularda öncelikle öğrencileri düşünmeye, araştırmaya sevk eden hazırlık sorularının olması Türkiye ders kitaplarını Türkmenistan ders kitaplarından ayıran önemli özelliklerden birisidir.

Resim 2. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Hunlar ile İlgili Görsel

Resim 3. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Hunlar ile İlgili Görsel

Türkmenistan Sosyal Bilgiler kitabında ise; Oğuz Türkleri hakkında genel bilgi verilmiştir. Oğuz Han'dan detaylı olarak bahsedildiği görülmektedir. “Oğuz han Türkmenin kurduğu devletine beş bin yıl zaman geçmiş. Oğuz han çok insanperver, anlayışlı, vatanperver, zeki birisi olmuş. O kendi nesillerine adaletli, mert ve cesur olmalarını öğüt etmiş. Türkmen halkı Oğuz hanı kendinin hanı olarak düşünüyor. O Türkmen dünyasının ikbalini kendi üzerine alan büyük handır. Oğuz hanın şeceresi Nuh peygamberden başlanıyor, onun babasına Gara han demişler. Belli tarihçi Rıza Nur Oğuz han Türkmen hakkında “...Yeryüzünü zapt ederek, beş tane Türk uruğuna isim vermiş Oğuz handır. O 116 yıl hükümdarlık etmiş ama bu yılların zamanı şimdiki yılların ölçeğinden az olmağı ... mümkün” denilerek, XX'nci yüzyılın başında yarattığı “Umumu türk tarihinde” yazıyor....” (s. 43) ifadesinde de görüldüğü gibi Türk tarihinde önemli bir yeri olan Oğuz Kağan hakkında birçok bilgiye yer verildiği ve bu bilgilerin detaylıca devam ettiği görülmektedir. Yine Hunlar ile ilgili şu ifadelerde kitabın içeriği hakkında bize bilgi vermektedir. “Hunların devrinde Oğuz Türkmenlerinin kendilerine özgü yasaları olmuş. Çinli tarihçilerin yazdıklarına göre” Onların kanunları hafif ve kullanmak için daha uygun olmuş”.Ağır cinayet yapanlar idam edilmiş. Oğuz Türkmenlerinde hırsızlık iğrenç cinayet sayılmış. Bu yüzden hırsızlık yapanlar sadece maddi varlıklarını değil ailesini de kaybediyormuş. Askeri intizamı bozanlara veya askerlik yapmayacağı diyenler idam

edilmiştir. Bu yasalar Mete hanın devrinde güçlü ordunun türemesine ve Hun devletinin Asya da en kuvvetli devlet olmasını sağlamıştır.” (s. 165).

Yine aynı kitapta Türklerin ana yurdu detaylı olarak tasvir edilmiştir. Gök Tanrı inancı, Çin’le mücadele ve Kavimler Göçü anlatılmıştır. Türkmenistan ders kitabında konunun aktarımının daha derinlemesine ve detaylı işlendiği görülmektedir. Görsel olarak iki harita ile desteklenmiştir. Görseller resim 3’de yer almaktadır:

Resim 4. Türkmenistan Tarihi Ders Kitabından Hunlar ile İlgili Haritalar

İki devletin kitaplarında da Eski Türkler konusunun başlangıcı olarak “Büyük Hun Devleti” ve bu devletin yöneticisi olarak da Oğuz Han anlatılmıştır. Oğuz Han bazı kaynaklarda Mete Han olarak geçmektedir ve bu iki hükümdarın aynı olduğu ifade edilmektedir. İki isimle anılmasının sebebine Gökalp (2015), Süleyman Paşa’nın tespitiyle açıklık getirmiştir: “Avrupa tarihlerindeki Hunların, Çin tarihindeki Hiung-nular olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri bulunduğunu ve Oğuz Han’ın Hiung-nu Devleti’nin müessisi (kurucusu) (Mete) olması lâzım geldiğini bize ilk defa öğreten Süleyman Paşa’dır.” Buradan da anlaşılacağı üzere Mete Han ve Oğuz Han aynı hükümdara verilen iki isimdir. Hun tarihi Oğuz Han ile başlar. Ama Hun tarihi ne Oğuz ne de Teoman ile başlar. Çin kaynaklarına göre; Hunlar, Oğuz ve babası Tumandan önce de vardılar ve sürekli bir araya geliyor, birleşiyor ve dağılıyorlardı. Oğuz Han’dan önce Teoman devleti kurmuş daha sonra Oğuz Han, devleti imparatorluk haline getirmiştir. M. Ö. 1000 yıllarının başında en eski Türk devleti olarak ortaya çıkmıştır (Atalay, 2014). Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan Eski Türkler konusunda, Türklerin tarih sahnesine çıkışlarının Büyük Hun Devleti’yle anlatılmaya başlaması iki devletin ortak tarihinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Orta Asya’da yaşam koşullarının ağırlaşması ve kaynakların yetersiz hale gelmesiyle birlikte Hunlar, Batı yönünde bir harekete başladı ve 374 yılında Türkler böylece Avrupa topraklarında yer almaya başladı. Ostrogot ve Vizigotlarla karşılaşan Türkler bu toplulukları mağlup etti ve bu topluluklar arasında büyük endişeye yol açtı. Bu toplulukların batıya doğru hareketi Kavimler Göçü’nü başlattı (Ceylan, 2015; Koca, 2002). Kavimler Göçü sadece Türk Tarihi için değil aynı zamanda Avrupa tarihi için de önemlidir. Hunların başlatmış olduğu bu göç,

Trakya'dan başlayarak, Fransa, İspanya, Kuzey Afrika ve Britanya'ya kadar olan geniş Roma toprakları içerisinde büyük karışıklıklara yol açmıştır. Bu karışıklıkla başa çıkamayan Roma İmparatorluğu yine Hunların yardımıyla düzeni sağlayabilmiştir. Türk Dünyası açısından bakıldığında ise Hunların Avrupa'ya giderken açmış oldukları Kuzey Yolu daha sonra gelen Türklere (VI. yüzyılın ortaları Avarlar, VII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar (Oğuzlar) ve IX-XI. yüzyıllar arası Kumanlar/Kıpçaklar) hizmet etmiştir (Czegledy, 1999). Bu açıdan bakıldığında her iki devletin de büyük tarihi olayları başlatan ve sonlandıran, yaptıklarıyla etkisi günümüze kadar devam eden sosyolojik ve siyasi olayları yönlendiren büyük ve önemli bir topluluğa ait olma duygusunu yeni nesillere aktarmak amacı güttüğü söylenebilir. Büyük Hun Devleti anlatılırken Oğuz Han'ın, Kavimler Göç'ünün üzerinde durulması ve Çin Devleti'yle olan mücadeleye önem verilmesi ortak değerlerimizin olduğu kadar ortak tehditlerimizin de olduğu şeklinde ifade edilebilir.

-Kök Türkler

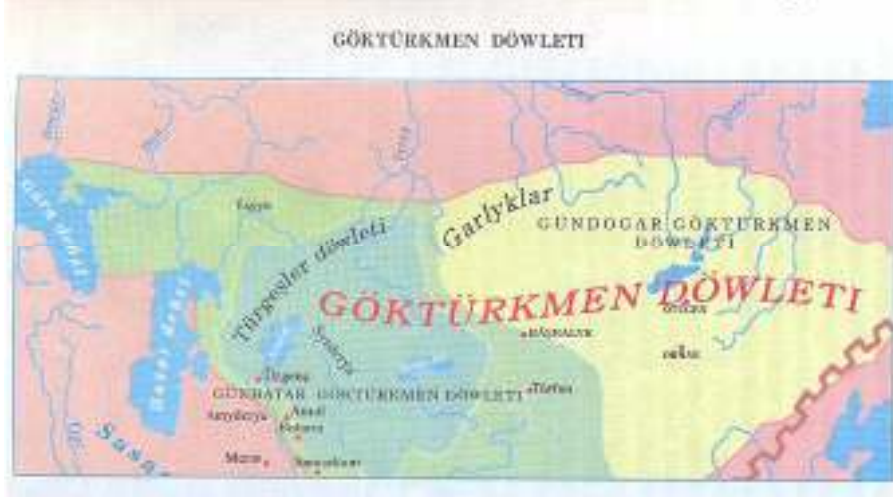
Türkiye'de kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında; Ergenekon Destanıyla Kök Türklerin siyasi durum ve ekonomik yaşamı anlatılmıştır. İçerik olarak Kök Türk Devletinin kuruluşu, hükümdarlar ve Çinlilerle olan mücadele anlatılmıştır. Orhun Yazıtları hakkında bilgi verilmiştir.

Resim 5. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Kök Türkler ile İlgili Görsel

Türkmenistan'da kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında ise; Kök Türk Devleti'nin kuruluşu, yükselişi, yıkılışı yaşayış şekilleri ve hükümdarları hakkında detaylı olarak bilgi verilmiştir. Kök Türk devleti "*Göktürkmenlerin Devleti*" olarak ele alındığı görülmektedir. Kök Türk Devleti'nin bayrağı ve üzerindeki Kurt Başı hakkında detaylı anlatımla bilgi verilmiştir. Orhun Yazıtları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kök Türk Devleti'nin dış siyaseti ve komşu devletlerle ilişkileri detaylı olarak anlatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkmenistan ders kitaplarının Kök Türk tarihine daha detaylı yer verdiği söylenebilir.

Resim 6. Türkmenistan Tarihi Ders Kitabından Gök Türkler ile İlgili Haritalar

Resim 7. Türkmenistan Tarihi Ders Kitabından Gök Türkler ile İlgili Metin Örneği

Göktürkmenleriň içeri we dasary syýasaty, Göktürkmenler enceme döwletler bilen syýasy-ykdysady, medeni gatnasyklarda bolupdyrlar. Bu gatnasyklar diňe bir göktürkmenleriň medeniýetini, ykdysadyýetini baýlaşdyrman, eýsem, gatnasykda bolan beýleki halklaryň hem syýasy-ykdysady we medeni taýdan ösmeklerine täsirini ýetiripdir.

Muhan hanyň (553-572 ý.) hanlyk eden döwründe

Büyük Hun Devleti egemenliğinde ya da komşu devletlerin (Çin vb.) boyunduruğunda bulunan çeşitli Türk toplulukları Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında, Tabgaç, Kök Türk, Türgiş, Karluk, Uygur, Oğuz, Bulgar, Sabar, Hazar, Kuman Peçenek vb. gibi türlü adlar altında ve yeni, güçlü devletler, imparatorluklar kurarak yaşamaya devam etmişlerdir. Bu devletlerarasında yer alan Kök Türkler (552-745), “Türk” kelimesini devletin resmi adı olarak kullanan ilk devlet olması bakımından önem arz etmektedir (Koçsoy, 2002). Kök Türk Devletinin detaylı olarak iki devletin de kitaplarında yer alması iki devletin de soyuna ve soydaşlarına verdikleri önem olarak yorumlanabilir.

İki devletin kitaplarında anlatılan Türk devletleri birbirinin devamı olarak değil de ayrı ayrı devletlermiş gibi parça parça sunulmuştur. Daha doğrusu anlatılan devletlerde yaşayan toplulukların bir ve akraba oldukları vurgusu öne çıkmamaktadır. Türk Devletlerinde hanedanın kutsal sayılmasından ötürü birçok devlette sadece hanedan değişimi olmuştur. Hanedanın kutsal bir varlık sayılması, onun düşmesiyle devletin yok olduğu düşüncesini doğurmuştur. Hâlbuki bu gibi hallerde değişen şey, zamanımızın kabine değişimleri ile kıyaslanabilecek kadar basittir (Atsız, 2015).

İki devletin kitaplarında tespit edilen bir diğer husus Çin Devleti’ne karşı olan mücadele olmuştur. Bu mücadelede vurgulanan nokta Çin Devleti’nin sürekli olarak Türk Devletleriyle savaş halinde olduğudur. Arslan (2016) yapmış olduğu çalışmasında Çin’in 56 farklı millet ve

dine dayalı heterojen toplumsal yapısını sahip olduğunu ve bu yapıda önemli bir yer tutan Türklere asimilasyon teknikleri uyguladığını belirtmiştir. Bu noktadan hareketle iki devletin de bu tehlikenin farkında olduğu ve bunu yeni nesillerine aktarmak istediği yorumu yapılabilir.

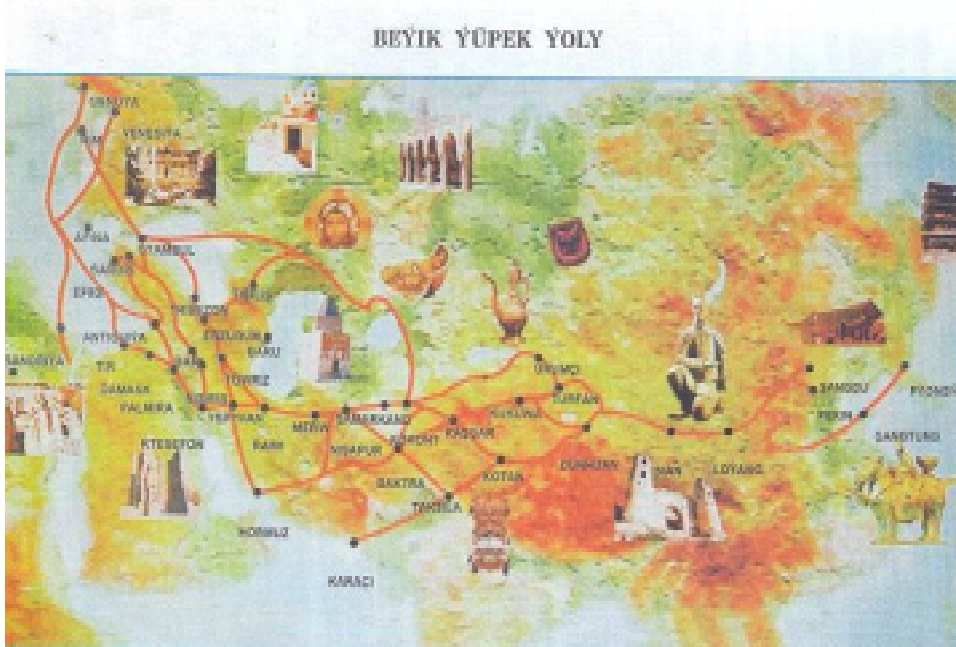
1889'da Kül Tigin ve Bilge Kağan bengu taşlarının bulunmasından hemen sonra 1893'te Kök Türk yazısının çözülmesi Türk tarih araştırmalarında milat olarak değerlendirilebilir (Halaçoğlu, 2002). Orhun Kitabelerinde sıkça geçen Türk kelimesi yine iki devletin soydaşlarına ve soyuna verdikleri önemi gösteren bir tespit olarak ifade edilebilir. Ayrıca Kök Türklerin de gelenek ve göreneklerine çok bağlı oldukları Orhun kitabelerinden anlaşılmaktadır. Bilge Kağan milletine Çin kültürünün cazibesine kapılmalarını tavsiye ediyor. Çin ülkesine yerleşenlere, Çince unvanları kabul edenlere, yaptıklarının yanlış olduğunu anlatıyor (Durmuş, 2008). İki devletin de kitaplarında yer alan Orhun Kitabeleri ve bu kitabelere verilen önem ortak bir özelliktir. Bu başlığın ortak tarih, kültür ve medeniyet bilinci oluşturmada önemle bir yere sahip olduğu ifade edilebilir.

İpek Yolu

Türkiye'de kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında; İpek Yolu'nun coğrafi konumu hakkında bilgi verilmiştir. İpek Yolu'nun hâkimiyeti için Türkler ve Çinliler arasındaki mücadeleler anlatılmıştır. İpek Yolu'nda ticareti yapılan ürünler hakkında bilgiler verilmiştir. Görsel olarak İpek Yolu haritası verilmiştir.

Türkmenistan'da kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında ise; İpek Yolu'nun coğrafi konumu detaylı olarak verilmiştir. İpek Yolu ticaretinin önemi ve İpek Böcekleriyle ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır. İpek Yolu'nda ticareti yapılan ürünler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Görsel olarak İpek Yolu haritası verilmiştir. Görsel resim 8'de yer almaktadır.

Resim 8. Türkmenistan Tarihi Ders Kitabında İpek Yolu Haritası

İpek yolu güzergâhında Asya, Ortadoğu ve Anadolu tarihte en görkemli medeniyetlerin geliştiği bir bölgedir. Dünya tarihi büyük oranda bu bölgeye dayanarak şekillenmişti. Bu şekillenmede tarihi yolların büyük önemi vardı. Bu tarihi yolların en önemlisi hiç şüphesiz İpek

Yoludur. İnsanlığın ortak mirasını üzerinde taşıyan tarihi ticaret yolu, 19. yüzyılda bu isimle adlandırılmaya başlandı (Atasoy, 2010). İpek en kârlı maldı, ama bu güzergâhlarda Çin porseleni, Sibiryâ kürkü, Baltık kehribarı, ilaç ve köle ticareti de yapılırdı. Sadece ticaret için kullanılmıyordu bu yollar; düşünceler ve inançlar da bu yollardan aktarılıyordu. 16. yüzyıla kadar İpek Yolu ağı dünyanın en önemli iletişim ve alışveriş sistemi olarak kaldı. Bin yıl boyunca bu yolu denetleyenler, esas olarak Türkler ve Moğollardı (Findley, 2006). Bu yol batıda Anadolu'ya kadar uzanıyordu ve doğunun sahip olduğu kültür ve medeniyeti taşımada en önemli güzergâhtı. Bu yolun kontrolünü elinde bulunduran sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda kültür ve medeniyet olarak da gelişmekteydi. Orta Asya'dan getirilen göçebe kültürü, Arap Yarım Adasından getirilen İslam medeniyeti ve Anadolu'da hâlihazırda bulunan tarım kültürüyle harmanlanıp 1071 Malazgirt Zaferi'yle Türklerin hâkimiyetine geçen bu kadim coğrafyada Türkiye'nin kültür ve medeniyeti kadim şekilde meydana gelmiştir. Anadolu Haber Ajansının 28.11.2016 tarihli haberinde Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbangulu Berdimuhamedov'un ifadesi şu şekilde yer almaktadır (URL-2): "*Türkmenistan-Afganistan-Tacikistan Demiryolu Hattı'nın ilk etabını hizmete sunmaktan mutluluk duyduklarını belirterek, "Büyük İpek Yolu yeniden kuruluyor. Bu hat, sadece iki ülke için değil, Asya, Avrupa ve komşu ülkelerin büyümesine destek olacak."* Yılmaz (2015), uluslararası bir gazeteye vermiş olduğu mülakatta "*Bu yol 2000 yıldan beri bölgede yaşayan kültürlerin, dinlerin, ırkların izlerini taşımakta ve olağanüstü bir tarihsel ve kültürel zenginlik sunmaktadır.*(URL-3)" Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere İpek Yolu'nun önemi günümüzde de devam etmektedir. Bu yol sadece Türkiye ve Türkmenistan için değil aynı zamanda tüm Asya ve Orta Doğu devletleri için stratejik önem arz etmektedir (URL-3). Bu kadar büyük bir coğrafyayı ilgilendiren, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan hayati gereklilik taşıyan bu konunun iki ülke kitaplarında yer alması beklenen bir tespittir. Yeniden oluşturulmaya çalışılan Büyük İpek Yolu projesine yeni nesilleri hazırlamak için bu konu üzerinde daha fazla durulmasının gerekliliği bir öneri olarak sunulabilir.

Türkler ve İslamiyet

Türkiye'de kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında; Türklerin İslamiyet'le tanışması anlatılmıştır (Talas Savaşı-Abbasiler). Eski Türk dini Gök Tanrı inancı ile İslamiyet arasındaki benzerlikler anlatılmıştır. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle meydana gelen Türk İslam kültürünün ürünü olan eserler hakkında bilgi verilmiştir. Görsel olarak bir resimle desteklenmiştir.

Türkmenistan'da kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında ise; İslam'ın Türk kültürüne etkisinden bahsedilmiştir. İslamiyet'in somut eserleri olan medreseler, camiler ve mescitlerden örnekler verilmiştir. İslamiyet'ten övücü sözlerle bahsedilmiştir. "*İslam dini şahsın gelişmesinde, ruh isteğini tatmin etmeye tesir edici bir doktrindir.*" Görsel olarak herhangi bir bulguya rastlanamamıştır. Türkmenistan'da kullanılmakta olan Türkmenistan Tarihi 7 kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "*İslam dini şahsın gelişmesine, ruhi isteğini tatmin etmeye tesir edici doktrindir. O her bir müslümanın yetim-esire, yaşlılara sahiplik insanlara rahmet etmeyi söylüyor. Yalandan yemin etmeyi, yalan söylemeyi, ticarete ölçüden az vermeyi yasak ediyor ve onları büyük günah sayıyor. İslam sarhoşluğu ve hırsızlığı çok yasaklıyor. Bundan başka da her bir insanın yaptığı yanlışlıkları için tövbe etmeyi öğreterek, insanda ahlak düşüncesini terbiyeliyor. Onun için İslam'ın Türkmenistan'da yerleştiği zamanından başlamış.*"

Safa (1978)'nin belirttiği gibi; İlimsiz ve dinsiz bir medeniyet yoktur. İstisnasız her medeniyet bir dine dayanır. İslamiyet öncesi Türk toplulukları Budizm, Zerdüştlük, Manihaizm, Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi inançlarla tanışmışlar ve zaman zaman bu inançları

benimsemişlerdir. Fakat bu inanışlar bazı Türk boyları hariç süreklilik gösterememiştir. Bu inanışların Türk karakterine uymadığı için devamlılığı olmamıştır (Barthold, 2004). Göktürk Hakanı Bilge Kağan bir Budist heykeli yaptırmak istediğinde; veziri buna karşı çıkmış ve Budizmin öğretilerinin Türklerin savaşçı karakterine zarar vereceğini ifade ederek Bilge Kağan'ın bu fikirden vazgeçmesini sağlamıştır (Roux, 2001). Türkler, İslam diniyle tanıştıklarında ise bu durum tamamen değişmiştir. İslam dini Türklere tanıdık, bilindik gelmiştir. Bunun sebepleri arasında en belirgin olanı Türklerin her şeyin yaratıcı olan ve gücü her şeye yeten Gök Tanrıya inanmaları ve İslam'ın cihat emri gösterilebilir. Bunu yanında İslam'ın ahlak ilkeleriyle Türklerin ahlak ilkelerinin çok benzemesi Türklerin İslamiyet'i kolay benimsemesini sağlamıştır (Ahmedova, 2006; Kitapçı, 1994; Özkaya, 1996; Taşağıl, 2004). Bu bilgiler göz önünde bulundurularak düşünüldüğünde ortaokul çağındaki öğrencilere İslamiyet'in ve Türklüğün birbirini tamamlayan, ayrılmaz bir bütünlük sağlayan değerlerimizin öğretilmesinde milli birlik ve beraberlik anlayışımız açısından önemli bir yeri bulunmaktadır. Her iki ülke kitaplarında da İslam Kültür ve Medeniyetinden övücü ifadelerle bahsetmiştir. Bu ifadelerde İslam'ın Türklüğe, Türklüğün İslam'a sağladığı önemli katkılara yer verilmiştir.

Türkiye'deki kitaplarda yer alan Gök Tanrı inancı ve İslamiyet arasında benzerliklerin ifade edilmesi İslam dininin, Türk kültür ve medeniyetinin doğasıyla bir bütünlük arz ettiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir (Döğüş, 2008).

Kültür ve Medeniyet

Türkiye'de kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında; Türk Devletlerinde kutlanan Nevruz Bayramı hakkında bilgi verilmiştir. Düğün ve kına törenlerinden bahsedilmiştir. Dünyanın en eski halısı "Pazırık Halısı" hakkında bilgi verilmiştir. Geleneksel Türk el sanatlarından ahşap süslemeciliği ve çinicilik hakkında bilgi verilmiştir. Görsel birçok resimden faydalanılmıştır.

Türkmenistan'da kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitabında ise; Ergenekon Destanından ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Edebi eserlerden özellikle "Korkut Ata" üzerinde durulmuştur. Edebiyat, astroloji, eğitim (medrese, matematik, coğrafya, tarih) hakkında bilgiler verilmiştir. Görseller bulunmamaktadır. Yine bu tema altında da Türkiye'de aktarılacak bilgiler daha çok sade, anlaşılır ve görsel destekli sunulurken, Türkmenistan da derinlemesine yoğun bilgi aktarımı yapıldığı görülmektedir.

Kültür ve medeniyet her ne kadar aynı başlık altında sunulsa da aslında farklı anlamlar taşımaktadır. Kafesoğlu (2015)'na göre bu tanımların ortak noktalardan biri "kültür"ün her topluluğun kendine mahsus yaşayış ve davranış tarzı olmasıdır. Kültürün bu şekilde ifade edilişi Gökalp (2015) tarafından yapılan tarifte daha anlaşılır olarak belirmektedir: "*Hars (kültür), bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakalevi, bedii, lisani, iktisadi, fenni hayatlarının ahenkli mecmuasıdır*". Demek ki, belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar "kültür"ü meydana getirmektedir. Medeniyet ise Kafesoğlu (2015)'na göre başka bir anlam ifade etmiş ve medeniyeti milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtaları bütünü olarak tanımlamıştır. Gökalp (1995) kültürü milli, medeniyeti ise uluslararası bir kavram olarak ifade etmiştir. Başlangıçta her kavmin bir harsı olduğunu ve bu hars yükseldikçe medeniyetin ortaya çıkacağını ifade etmiştir.

Kültür ve medeniyet birbirinden ayrı kavramlar olsalar dahi birbirini tamamlayan nitelikte kavramlardır. Farklılık ya da benzerlikleri üzerinde görüşler ifade edilmesine rağmen birçok kaynaktan "Kültür ve Medeniyet" başlığı altında sunulmaları bunun bir ispatı olarak değerlendirilebilir. Bu tespitler göstermektedir ki; gelişip olgunluğa erişmek isteyen bir

medeniyet, gelip geçmiş ve yaşamakta olan bütün medeniyetlerden faydalanmalı ancak kendi orijinalliğini, yarattığı eserlerde göstermelidir. Batı medeniyetine katılmak yerine eskiden olduğu (Selçuklu ve Osmanlı) gibi medeniyetimizi yeniden yaratmak esas olmalıdır (Ersöz, 1963).

Türkiye ve Türkmenistan'ın aynı topluluğa ait olduğu düşünüldüğünde kültür ve medeniyet konusunda benzerliklerin fazla olması beklenen bir sonuçtur. İki ülkenin ders kitaplarındaki verilen bilgi ve görsellerdeki farklılıklar ise ayrışmadan ziyade birbirini tamamlayan bir nitelik taşımaktadır.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Türkiye ve Türkmenistan'da kullanılmakta olan Sosyal Bilgiler kitaplarında anlatılan Eski Türklerle ilgili konular genel olarak ortak olmakla birlikte bu konuların sunuluş tarzlarında bazı farklılıklar görülmektedir. Örneğin; Her iki ülkenin de kitaplarındaki anlatımda Çin'le olan mücadeleye yer verilmesi belirgin bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin miğfer ders olduğu düşünüldüğünde, her iki ülkenin de "Çin" konusundaki hassasiyeti bulunmaktadır denilebilir.

Her iki ülke de anlatımlarında destanlar önemli bir yer tutmaktadır fakat anlatış tarzı olarak Türkiye'de daha çok hikâyeleştirme tercih edilirken, Türkmenistan'da yaşanmış günlük bir olay anlatılır gibi, gerçek yaşamdan bir kesit tarif edilmesine anlatım sergilenmiştir. Destanların geçtiği yerler ve destanlardaki kişiler detaylı olarak tasvir edilmiştir. Mit, efsane ve destanlar bir yandan öğrencinin hayal gücünü zenginleştirip onlara bir takım soyut kavram ve olayları açıklar, diğer yandan da milli değerlerin aktarımını sağlayarak bireye milli bir kimlik kazandırmada önemli rol oynar (Demircioğlu & Tokdemir, 2008; Yılar, 2005). Destanlar, kahraman ve kahramanlık kavramlarını belirli olay örgüleri çerçevesinde anlatarak; milli bütünlük ve beraberliğin tesisini ve devamlılığını ülküleştiren bir anlayışla oluşturulmuş sözlü tarih eserleridir (Şimşek, 2001). Koçak (2011) yaptığı çalışmada destanların ait oldukları toplumun ideallerini, geleneklerini, inançlarını, törenlerini, dünya görüşlerini yani bütünüyle kültürlerini yansıttığını ifade ederek örnek olarak Oğuz Kağan Destanını vermiştir. Oğuz Kağan Destanının tamamen Türk dünya görüşünü yansıttığını ve Oğuz Kağan'ın Türk gelenek ve törenlerini uygularken, bir kısmını da bizzat meydana getirdiğini belirtmiştir.

Aynı toplum, aynı millet içerisinde, amaç ve hedefi belirlenmemiş veya amaç ve hedefinde saptırılmış, politik görüş ve heveslere terk edilmiş, istikrardan yoksun bırakılmış, yaz-boz tahtası haline getirilmiş öğretim ve eğitim faaliyetlerinin etkisinde kalan millet evlatlarının birbirinden koptuğu, birbirine düşman ve hasım kesildiği görülebilir (Ökte, 1985). Türk Dünyasını yeniden kaynaştırmaya yönelik çalışmaların bir ihtiyaç haline geldiği söylenebilir. Türklerin yaşadıkları bölgelerde ve dünyada gelişen ve değişen şartlar Türklerin ortak değerler ve çıkarlar etrafında bir araya gelmelerini ve anlamlı birlikler oluşturmalarını gerekli kılmaktadır (Alyılmaz, 2015). Türk dünyasındaki eğitim ve öğretim faaliyetleri noktasında çok düşük seviyede bir işbirliği bulunmaktadır. Dolayısıyla eğitim ve öğretimde birliğin sağlanmasına yönelik ciddi hiçbir çalışma bulunmamaktadır (Arslan, 2016).

İki devlet bir millet olarak ifade edebileceğimiz Türkiye ve Türkmenistan'ın "Eski Türkler" başlığı eksenine giren konuların temelde aynı kaynaktan istifade ettiği dikkate alındığında; ortak bir tarih, kültür ve medeniyet bilinci oluşturmak amacıyla "ortak komisyon" kurularak

çalışmalar yapılmasının her iki ülkenin yetiştirdiği nesiller için faydalı sonuçlar meydana getireceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Altun, A. (2014). İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin Tarih Kavramına İlişkin Algılarının Ölçülmesi. *Kuram ve Ahmedova, Z. (2006). Türkler Arasında İslâmiyet'in Yayılmasında Tasavvufun Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Alyılmaz, C. (2015). "Türk Dünyası Vatandaşlığı"na Doğru. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 4(1), 69-76.*
- Arslan, S. (2016). Türk Dünyasının Birlikteliğinde Kültürün Rolü. *Turkish Studies, 11(2), 149-216.*
- Atalay, C. (2014). Asya Hun Devletinde Mao-Tun (Metehan) Dönemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16(2), 107-109.*
- Atasoy, F. (2010). Küreselleşme Çağında Yeniden İpek Yolu. *Bir Kültür Koridoru Olarak İpek Yolu Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Antalya.*
- Atsız, H. N. (2015). *Türk tarihinde meseleler* (13. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat AŞ.
- Barthold, V., V. (2004). *Orta Asya Türk Tarihi*. (Çev: Hüseyin Dağ). Ankara: Divan Kitap.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ceylan, A. (2015). Taştaki Türkleri Okumak. *Türkiz Dergisi, 6(34), 9-52.*
- Czegledy, K. (1999). Turan Kavimlerinin Göçü. (Çev. Günay Karaağaç). İstanbul: Turan Kültür Vakfı.
- Demircioğlu, İ. H., & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler eğitimi dergisi, 6(15), 69-88.*
- Döğüş, S. (2008). Avrasya Steplerinde İlk Gaziler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), 329-354.*
- Durmuş, İ. (2008). Eski Türk Devletlerinin Oluşumunun Temel Unsurları. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1(2), 25-45.*
- Ersöz, M. (1963). Hars ve Medeniyetin Dinamik Tanımları. *Eğitim Dergisi, 1(5).*
- Esenov B. (2009). Türkmenistan Tarihi 7. Türkmen Devlet Neşriyat Gullugy.
- Findley, C. V. (2006). *Dünya Tarihinde Türkler*. (Çev. Ayşen Anadol). İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Gökalp, Z. (1995). *Hars ve Medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Halaçoğlu, Y. (2002). Türk Tarihi Üzerine Çalışmalar. *Türkler Ansiklopedisi, 1(8-33).*
- Kafesoğlu, İ. (2015). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kitapçı, Z. (1994). *Orta Asya'da İslamiyet'in Yayılışı ve Türkler*. Konya: Damla Matbaacılık.
- Koca, S. (2002). Türklerin Göçleri ve Yayılmaları. *Türkler Ansiklopedisi, 1(992-1014).*
- Koçak, K. (2011). *Eski Türklerde devlet gelenekleri ve törenleri: Tarih öncesi devirlerden Türklerin İslam dini medeniyetine girişine kadar*. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi.
- Koçsoy, Ş. (2002). Türk Tarihi Kronolojisi. *Türkler, c, 1, 73-188.*
- Yılar, Ö. (2005). Mit-Efsane ve Eğitim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (11), 382-392.*
- Ökte, E. Z. (1985). Tarihin Türklüğün, Türkiye'nin Meseleleri. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün/Bugün/Yarın, 5, 2-4.*

- Özkaya, N. (1996). “*Türkler Neden Müslüman Oldular?*”, Türklük ve İslamiyet. Adana
- Roux, J. P. (2001). *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*. İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Safa, P. (1978). *Doğu-Batı Sentezi*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Şimşek, A. (2001). Tarih Eğitiminde Efsane ve Destanların Rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(3).
- Taşgılı, A. (2014). Karlukların Coğrafi Dağılımı Üzerine. *Türkiyat Mecmuası*, 24(1), 75-89.
- Tekten, Z. (2015). İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı. Ankara: Yakın Çağ Yayınları
- URL-1: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=71> 21.01.2017 tarihinde ulaşılmıştır.
- URL-2: <http://aa.com.tr/tr/dunya/turkmenistan-afganistan-tacikistan-demiryolu-hattinin-ilk-etabi-acildi/694538?amp=1> 22.01.2017 tarihinde ulaşılmıştır.
- URL-3: <https://tr.sputniknews.com/columnists/201506031015787854/> 22.01.2017 tarihinde ulaşılmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

Old Turks in Social Studies Course Books: Turkiye and Turkmenistan

Introduction

This topic has great importance in the history of including cultural values form the basis of Turkey and examined under the title of ancient Turks. However, research on Turkish history shows that the Republic of Turkey is not the only point. If the Turkish nation is viewed from the starting point in history, not to the point where today Turkey is located in progress, it is seen that there is not a single route ending in the West. There are various routes starting from the east of Central Asia, intersecting, and ending at every corner of Eurasia, even from the 1960s on many corners of the world (Findley, 2006).

This study aimed to examine the issues related to Old Turks in the Social Studies textbooks of Turkey and Turkmenistan using a comparative perspective and to provide a useful insight into decision makers and policy makers about textbooks.

Method

Descriptive survey method, suitable for the nature of the study, was employed in the study. Document analysis was carried out in accordance with the descriptive survey method. As a document, Social Studies textbooks of the two countries were examined. The common features of the textbooks were determined and they were examined within the framework of "Central Asian Turkish States, Silk Road, Turks and Islam, Culture and Civilization". Data obtained from the textbooks of "Social Studies" used in Turkey and "History of Turkmenistan" used in Turkmenistan in the 2016-2017 academic year. Considering that textbooks were appropriate for close age groups, the study was limited to the textbooks prepared for students in classes of 11-14 age group. The analysis of textbooks from the viewpoint of historical thought (the contents of the subjects of old Turks, distribution of subjects, evaluation questions, visuals etc.) was examined using qualitative methods. The retrieval of pictures and texts by direct quotation from social studies textbooks in selected countries increased the reliability and validity of the study.

Findings

In social studies textbooks being used in Turkey, Oguz Kagan epic and Great Hun Empire was defined. The struggle of the State's rulers and China was emphasized. Tribes Migration was explained. It was visually supported with two photos and two maps. In the textbook of Turkmenistan Social Studies, general information about Oghuz Turks was provided. Referring to the Oguz Khan, the main dynasty of the Turks was described in detail. Tengrism, the struggle with China and the Migration of the Tribes were studied. When the textbook of Turkmenistan was examined, it was understood that the transfer of the subject was deeper and more detailed. Turkey and Turkmenistan situated in Social Studies textbooks "Old Turks", about the start of the Great Hun Empire meant by the Turks to exit the stage of history can be interpreted as an indication of the common history of the two states.

In social studies textbook used in Turkey, Ergenekon Epic and the political and economic situation of Gokturks was described. The establishment of the Gokturks State, the rulers, and the struggle with the Chinese were told. Information on the Orkhun Inscriptions was given. In the Social Studies textbook being used in Turkmenistan, detailed information about the establishment, rise, demolition and the rulers of Gokturks was given. The flag of the Gokturks

and the wolf head on it were explained in detail. Orkhun Inscriptions were also discussed in detail. The foreign policy of the Gokturks and its relations with neighboring states were explained in detail.

Results

It was understood that topics of the social studies textbooks of Turkey and Turkmenistan described the old Turkish, but some differences in the overall way of presenting of the topic. Topics in textbooks in Turkey visualized as more simple and plain described, while Turkmenistan was presented in more depth and detail. It was seen that the conscious of two states one nation was reflected in the textbooks.